

Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta

Ústav sociálních studií

**Zkušenosti středoškolské mládeže
s rizikovým chováním v online světě**

Bakalářská práce

Autor: Pavla Polášková

Studijní program: B 7507 Specializace v pedagogice

Studijní obor: Sociální patologie a prevence

Vedoucí práce: Mgr. Martin Knytl, MCS

Oponent práce: Mgr. et Mgr. Stanislava Svoboda Hoferková, Ph.D.,
LL.M.

Zadání bakalářské práce

Autor:	Pavla Polášková
Studium:	P18P0110
Studijní program:	B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obor:	Sociální patologie a prevence
Název bakalářské práce:	Zkušenosti středoškolské mládeže s rizikovým chováním v online světě
Název bakalářské práce AJ:	The Experiences of Secondary School's Pupils with Risky Behaviour in Online Space

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Bakalářská práce se zabývá zkušenostmi středoškolské mládeže s rizikovým chováním v online světě. Nejprve se zaměřuje na charakteristiku středoškolské mládeže a její vztah k médiím, dále se zabývá rizikovým chováním a jeho formami, orientuje se také na online svět a možné negativní aspekty jeho užívání. Těžištěm práce jsou rovněž vybrané online formy rizikového chování. Praktická část obsahuje průzkumné šetření zaměřené na zkušenosti středoškolské mládeže s rizikovým chováním v online světě.

DOLEJŠ, Martin. *Efektivní a včasná diagnostika rizikového chování u adolescentů*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010. 189 s. ISBN 978-80-244-2642-6.

CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu. 2.*, aktualizované vydání. Praha: Grada, 2016. 256 s. ISBN 978-80-247-5326-3.

KOPECKÝ, Kamil a kol. *Rizikové formy chování českých a slovenských dětí v prostředí internetu*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. 169 s. ISBN 978-80-244-4861-9.

KOŽÍŠEK, Martin a PÍSECKÝ, Václav. *Bezpečně n@ internetu: průvodce chováním ve světě online*. Praha: Grada Publishing, 2016. 175 s. ISBN 978-80-247-5595-3.

ŠEVČÍKOVÁ, Anna et al. *Děti a dospívající online: Vybraná rizika používání internetu*. Praha: Grada, 2014. 184 s. ISBN 978-80-247-5010-1.

Garantující pracoviště: Ústav sociálních studií,
Pedagogická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Martin Knytl, MCS

Oponent: Mgr. et Mgr. Stanislava Svoboda Hoferková, Ph.D., LL.M.

Datum zadání závěrečné práce: 20.2.2020

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci na téma „Zkušenosti středoškolské mládeže s rizikovým chováním v online světě“ vypracovala pod vedením vedoucího práce Mgr. Martina Knytla, MCS, samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

Ve Svitavách dne 29. 4. 2021

Pavla Polášková

PODĚKOVÁNÍ

Ráda bych poděkovala vedoucímu bakalářské práce, Mgr. Martinu Knytlovi, MCS, za odborné vedení, cenné rady, trpělivost, vstřícný přístup a ochotu při konzultování. Poděkování patří rovněž mým nejbližším, za podporu a pomoc během studia.

ANOTACE

POLÁŠKOVÁ, Pavla. *Zkušenosti středoškolské mládeže s rizikovým chováním v online světě*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2021. 92 s. Bakalářská práce.

Bakalářská práce se zabývá zkušenostmi středoškolské mládeže s vybranými formami rizikového chování v online světě. Nejprve je vymezena a charakterizována cílová skupina současné středoškolské mládeže, a v souvislosti s cílovou skupinou je předložen její vztah k médiím. Pozornost je věnována taktéž rizikovému chování a jeho formám, mezi kterými najdeme kyberšikanu a další rizikové formy komunikace prostřednictvím multimédií, tedy problematiku, která je pro tuto bakalářskou práci zásadní. Prostor je dále věnován charakteristice online světa a negativním aspektům, které lze při pohybu v tomto prostoru shledávat. Jádrem práce tvoří vybrané online formy rizikového chování, tedy kyberšikana, kyberstalking, kybergrooming a sexting. Kvantitativně orientované průzkumné šetření, které bylo realizováno pomocí anonymního online dotazníku, se zaměřuje na zmapování zkušeností středoškolské mládeže s uvedenými formami rizikového chování v online světě z pozice oběti.

Klíčová slova: středoškolská mládež, média, online svět, rizikové chování, kyberšikana

ANNOTATION

POLÁŠKOVÁ, Pavla. *The Experiences of Secondary School's Pupils with Risky Behaviour in Online Space*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2021. 92 pp. Bachelor Thesis.

The bachelor thesis deals with the experiences of secondary school pupils with selected forms of risky behaviour in online space. First, the target group of contemporary secondary school pupils is defined and characterized, and in connection with the target group, its relationship to the media is presented. Attention is also paid to risky behaviour and its forms, among which we find cyberbullying and other risky forms of communication through multimedia, that are issues that are essential for this bachelor thesis. The space is further devoted to the characteristics of the online space and the negative aspects that can be found when moving in this space. The core of the work consists of selected online forms of risky behaviour, thus cyberbullying, cyberstalking, cybergrooming and sexting. Quantitative survey, which was conducted using an anonymous online questionnaire, focuses on mapping the experiences of secondary school pupils with these forms of risky behaviour in the online space from the position of a victim.

Keywords: secondary school pupils, media, online space, risky behaviour, cyberbullying

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že bakalářská práce je uložena v souladu s rektorským výnosem č. 13/2017 (Řád pro nakládání s bakalářskými, diplomovými, rigorózními, dizertačními a habilitačními pracemi na UHK).

Datum:

Podpis studenta:

OBSAH

ÚVOD.....	9
1 SOUČASNÁ STŘEDOŠKOLSKÁ MLÁDEŽ.....	11
1.1 Charakteristika současné středoškolské mládeže.....	11
1.2 Mládež a její vztah k médiím.....	15
2 RIZIKOVÉ CHOVÁNÍ A JEHO FORMY	18
2.1 Rizikové chování mládeže	18
2.2 Formy rizikového chování	22
3 ONLINE SVĚT JAKO PROSTŘEDÍ RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ	25
3.1 Charakteristika online světa	25
3.2 Negativní aspekty pohybu v online světě.....	29
4 VYBRANÉ ONLINE FORMY RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ	33
4.1 Kyberšikana.....	33
4.2 Kyberstalking	40
4.3 Kybergrooming	43
4.4 Sexting.....	47
5 PRŮZKUMNÉ ŠETŘENÍ ZAMĚŘENÉ NA ZKUŠENOSTI STŘEDOŠKOLSKÉ MLÁDEŽE S RIZIKOVÝM CHOVÁNÍM V ONLINE SVĚTĚ	52
5.1 Projekt průzkumného šetření.....	52
5.2 Analýza a interpretace výsledků průzkumného šetření.....	56
5.3 Shrnutí výsledků průzkumného šetření	76
ZÁVĚR	81
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	83
SEZNAM TABULEK A GRAFŮ.....	91
PŘÍLOHY.....	93

ÚVOD

Bakalářská práce se zaměřuje na zkušenosti středoškolské mládeže s rizikovým chováním v online světě. Autoři zabývající se rizikovým chováním mládeže se shodují na skutečnosti, že rizikové chování v dospívání je považováno za běžnou součást vývoje a že se jedná o chování do jisté míry přechodné. Období dospívání představuje velice náročnou životní etapu, v rámci které se dospívající musí vyrovnávat s mnoha změnami. Se zmíněnými změnami se mohou dospívající vyrovnávat pomocí pozitivně orientovaných aktivit, například zájmových kroužků či sportovních aktivit, jedním z méně šťastných způsobů je pak uchýlování se k různým formám rizikového chování.

V rámci bakalářské práce se zaměřujeme na rizikové chování mládeže v online světě, neboť online svět je dnes místem, kam se přesouvá stále více aktivit, které se dříve odehrávaly výhradně ve světě reálném. Rozvoj informačních a komunikačních technologií a prostředků nám v dnešní době umožňuje proniknout do online světa velice snadno, ale je třeba upozornit na skutečnost, že ačkoliv nám online svět nabízí mnoho dobrých možností, můžeme se v tomto prostoru setkat také s jevy, které nejsou ani zdaleka pozitivní. Negativní jevy online světa jsou nebezpečné pro každého z nás, avšak zvláště nebezpečné jsou především pro mladší generace, jejichž život je informačními a komunikačními prostředky ovlivněn nejvíce, neboť již nezažili život bez nich. Autoři, kteří se zabývají rizikovým chováním mládeže, reflektují společenský vývoj a mezi jeho nové formy řadí také kyberšikanu a další rizikové formy komunikace prostřednictvím médií, což poukazuje na aktuálnost a rozšířenost probírané problematiky. Na závažnost rizikového chování mládeže v online světě poukazují taktéž výzkumy posledních let, zmínit můžeme například mezinárodní projekt EU Kids Online nebo výzkumy, které byly realizovány Centrem prevence rizikové virtuální komunikace Pedagogické fakulty Univerzity Palackého.

Pro účely bakalářské práce byly vybrány čtyři online formy rizikového chování, konkrétně se jedná o kyberšikanu, kyberstalking, kybergrooming a sexting. Je třeba upozornit na skutečnost, že kyberšikana sice představuje zastřešující pojem pro všechny zmíněné jevy, avšak v rámci naší práce jsou rozděleny do samostatných podkapitol z důvodu přehlednosti a lepší orientace v textu.

Cílem bakalářské práce je podat ucelený obraz o kyberšikaně, kyberstalkingu, kybergroomingu a sextingu a poukázat na rozšířenost a závažnost těchto jevů právě u středoškolské mládeže.

První kapitola se v teoretické rovině zaměřuje na současnou středoškolskou mládež, zabývá se její charakteristikou a vztahem k médiím. Cílem druhé kapitoly je uvedení do problematiky rizikového chování mládeže a jeho forem. Třetí kapitola se orientuje na charakteristiku online světa a negativní aspekty, které lze při pohybu v tomto prostoru shledávat, a čtvrtá kapitola se pak zabývá vybranými online formami rizikového chování, tedy kyberšikanou, kyberstalkingem, kybergroomingem a sextingem. Součástí páté kapitoly je kvantitativně orientované průzkumné šetření, které bylo realizováno pomocí anonymního online dotazníku. Průzkumné šetření je zaměřeno na zkušenosti středoškolské mládeže s rizikovým chováním v online světě, jeho cílem je pak zmapování zkušeností středoškolské mládeže s vybranými formami rizikového chování v online světě z pozice oběti.

1 SOUČASNÁ STŘEDOŠKOLSKÁ MLÁDEŽ

K pojmu „mládež“ i jeho vymezení se obrací nespočet různých publikací a hovoří o něm mnoho autorů. Můžeme si však povšimnout, že v současnosti neexistuje jediná a správná definice, která mládež nějakým způsobem definuje. Cílem první kapitoly je tedy vymezení a charakteristika současné středoškolské mládeže dle různých autorů tak, abychom si mohli utvořit co nejkonkrétnější představu o této kategorii. Vzhledem k povaze tématu bakalářské práce bude taktéž předložen vztah současné mládeže k médiím, což představuje „vstupní bránu“ k celé následně probírané problematice rizikového chování v online světě.

1.1 Charakteristika současné středoškolské mládeže

Autoři Pedagogického slovníku, Průcha, Walterová a Mareš (2003, s. 125), uvádí, že mládež je „*sociální skupina, tvořena lidmi ve věku přibližně od 15 do 25 let, kteří již ve společnosti neplní role dětí, avšak společnost jim ještě nepřiznává role dospělých*“. Mládež má dle těchto autorů svůj charakteristický způsob chování a myšlení, systém hodnot a norem. Každá generace mládeže některé hodnoty dané společnosti napodobuje a přebírá, některé odmítá a také vytváří hodnoty nové (Průcha, Walterová, Mareš, 2003, s. 125–126).

Dle Velkého sociologického slovníku (1996, s. 635–636) termín „mládež“ označuje buď nepřesně ohraničenou věkovou kategorii, nebo sociální skupinu, která má své specifické biologické, psychické a sociální znaky. Jedná se o kategorii, která se nachází mezi dětmi a dospělými. Dolní hranice věku je většinou 14–15 let, kdy končí povinná školní docházka a horní hranicí je dovršení 30 let. Mládež se nachází ve stadiu neúplné či odložené ekonomické aktivity a profesionální přípravy, je závislá na světě dospělých. Jedná se o vnitřně velmi variabilní kategorii, k jejím znakům patří příprava na výkon povolání a společné zájmy.

Sak (2000, s. 13) uvádí, že mládež představuje velkou sociální skupinu lidí se specifickou úlohou a pozicí ve společnosti. Zařadit sem můžeme jedince ve věku od ukončení základní školní docházky do ukončení sociální zralosti, převzetí všech rolí dospělých a získání plnohodnotného sociálního statusu. Za horní hranici je obvykle považován věk 26 až 30 let.

Kraus (1990, s. 7) upozorňuje na fakt, že kategorii mládeže tvoří jedinci sociálně nezralí, kteří prozatím nezaujímají role dospělých. Typickými znaky této kategorie jsou příprava na výkon profese, profesionální přizpůsobování, takové postavení ve společnosti, kdy její příslušníci ještě nevykonávají všechny role dospělých, ale postupně je přebírají, dále se jedná o sociální nezralost, osvojování a upevňování hodnotového systému a akceptaci společenských norem. Co do věkového intervalu, autor uvádí, že dolní hranicí je asi 15. rok věku, o horní hranici pak píše, že je to s jejím vymezením složitější. Kraus (2006, s. 10) také uvádí, že v dokumentech UNESCO je za horní hranici považován věk 26 let, OSN chápe mládež jako kategorii, která se nachází mezi 15 a 24 lety, a některé statistiky o mládeži uvažují do 29 let.

Na základě výše uvedeného textu si můžeme povšimnout, že autoři, kteří se zabývají vymezením mládeže, neshodně definují věkové rozmezí jedinců, které do této kategorie řadí. Skalková uvádí, že věkové vymezení mládeže se různí, a to především vlivem vývoje společnosti a společenských procesů, přičemž dolní hranice věku mládeže klesá a hranice horní naopak roste. Autorka poukazuje na to, že se dnes ztrácí hranice mezi věkem dětství, mládeže a dospělosti a že se tyto sféry značně prolínají. Mladí lidé dnes studují až do 3. desetiletí života, jsou ekonomicky závislí na rodičích, svět práce je jim zatím vzdálený a většinou ještě nemají vlastní rodinu. Opačným procesem můžeme označit například působení médií, prostřednictvím kterých dnes děti a mládež mohou snadněji proniknout do světa dospělých (Skalková, 1996, s. 21–22).

Využití můžeme také pojmu „adolescence“, přičemž označení „adolescenti“, typické především pro psychologii, lze zaměňovat s označením „mládež“, které je příznačnější spíše pro sociologii a pedagogiku (Macek, 2003, s. 9). Macek (1999, s. 11–12) dále uvádí, že adolescence, neboli dospívání, představuje období mezi dětstvím a dospělostí a většinou je datována od 15 do 20 (nebo 22) let. Pro ukončení tohoto období jsou důležitá kritéria psychologická (dosažení osobní autonomie), sociologická (přijetí role dospělého) a pedagogická (ukončení vzdělávání a získání profesní kvalifikace).

Sobotková a kol. uvádí, že období adolescence je životní etapou, která je spojena s biologickým zráním, zároveň s ním však dochází také k mnoha zásadním psychickým změnám a novému sociálnímu zařazení jedince, které se odráží jak v odlišném očekávání společnosti, tak v měnícím se pojetí vlastního „já“. Lze hovořit o období transformace mezi dětstvím a dospělostí. Dochází k pohlavnímu dozrávání, hormonálním změnám,

fyzickému růstu, rozvoji schopností, sebereflexe, seberegulace, změny zároveň probíhají také v oblasti sociálního učení (Sobotková a kol., 2014, s. 26).

S pojmem „mládež“ operuje taktéž trestněprávní legislativa, která vymezuje určité věkové rozpětí jedinců, které do této kategorie řadí. Dle § 2 odst. 1 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, se za mládež souhrnně považují děti a mladiství, pokud není stanoveno jinak. Dítětem je přitom dle tohoto zákona jedinec, který v době spáchání činu jinak trestného nedosáhl patnáctého roku věku, mladistvým je pak ten, kdo v době spáchání provinění dovršil patnáctý rok, ale nepřekročil rok osmnáctý. Můžeme tedy říct, že dle trestněprávního pojetí se jedná o kategorii s horní hranicí do 18 let, která je však neměnná a pevně stanovená.

Tato práce se orientuje na mládež středoškolskou, tedy na jedince ve věku zpravidla od 15 do 18 let. Toto věkové rozpětí středoškolské mládeže ve své monografii uvádí například Kraus (2006, s. 31), který dále říká, že pro středoškolskou mládež, tedy pro jedince od 15 do 18 let, *„je jednou z nejvýznamnějších charakteristik a současně významnou náplní podstatné většiny roku pokračování v institucionálním vzdělávání po ukončení povinné školní docházky“*. Můžeme tedy hovořit o zahájení profesní přípravy, která se odehrává prostřednictvím studia na středních školách.

S problematikou středoškolského vzdělávání nepochybně souvisí pojem „střední školství“, který definují Průcha, Walterová a Mareš. Uvádí, že je to *„soustava škol poskytujících středoškolské vzdělání, následující po ukončení vzdělání základního. V ČR ji tvoří: gymnázia, střední odborné školy, střední odborná učiliště, a to včetně speciálních středních škol“* (Průcha, Walterová, Mareš, 2003, s. 232).

Období přechodu mezi základní a střední školou můžeme vnímat jako zásadní a klíčové pro budoucí vývoj jedince. Dospívající je postaven před složitý úkol, výběrem střední školy a konkrétního oboru startuje přípravu na vybranou profesi, jak již bylo uvedeno. S tímto výběrem tedy jistě souvisí uvědomění si svých profesních preferencí a zamyšlení se nad perspektivami života, neboť volba vhodné střední školy je pro budoucí život dospívajícího jedince velmi důležitá.

Kraus (1990, s. 9) uvádí, že mládež má určité osobnostní rysy, které jsou pro tuto kategorii charakteristické. Můžeme hovořit o zvýšené míře kritičnosti, touze po samostatnosti a svobodě, nevyrovnaném sebevědomí či rozkolísaném sebehodnocení, problematickém přijímání kritiky či radikálním řešení různých situací. K těmto osobnostním rysům Kraus (2006, s. 11) dále řadí také touhu po dobrodružství a střídání citů. Období dospívání je dle něj obdobím utváření názorů, hodnotového žebříčku a hledání smyslu života. Dospívající jedinci většinou reagují podrážděně na starostlivé poznámky rodičů a dalších autorit, což pouze potvrzuje, že období dospívání je doprovázeno značným napětím.

Macek (2003, s. 116) píše, že většina současných dospívajících nevnímá období dospívání jako období plné krizí, střetů s autoritami a společenskými normami, tak jak tomu bylo dříve. Častěji ho vnímají jako volný prostor, který je potřeba zaplnit. Od předchozích generací se však dnešní mládež odlišuje především jinou osobní zkušeností.

Připomeňme si, že v 90. letech naší společnosti otřásla Sametová revoluce, která naprosto změnila dosavadní způsob života lidí. To ve své monografii uvádí také Kraus (2004, s. 7), který píše, že to, „*co bylo černé se stalo bílým a naopak*“. V souvislosti s tím Macek (2003, s. 116–117) uvádí, že na počátku 90. let byly mladými lidmi oceňovány nové možnosti, jako je svoboda názorů a postojů, možnost kvalitního vzdělání, cestování, prostor pro seberealizaci a další. Tento autor však dále píše, že všechny uvedené možnosti dnešní mládež vnímá jako naprostou samozřejmost. Běžnou součástí života mládeže se navíc stávají charakteristiky, které jsou spojeny s dnešním laděním světa. Tím máme na mysli například rozvoj informačních a komunikačních technologií či relativizaci hodnot. Pro životní styl současné mládeže je taktéž příznačná vysoká míra svobodné volby, provázená vyšší mírou nejistoty, pokles závislosti na dospělých autoritách, posílení důležitosti rovnocenných vrstevnických vztahů, oslabení neměnných norem, větší orientace na přítomnost a aktuální prožitek nebo odklad či odmítání závazků.

Semrád uvádí, že „*v současné společnosti se mládež z řady hledisek ocitá v průsečíku působení negativních zájmů, sil a společenských trendů*“ (Semrád, 1996, s. 6–7). Tentýž autor říká, že dospívající se dnes stávají oběťmi sociálně negativních jevů, avšak podílí se i na jejich šíření a vytváří také negativní jevy nové, přičemž poukazuje především na nárůst a zvyšování kriminality dětí a mládeže.

K problematice společensky nežádoucích jevů ve spojitosti s mládeží se vyjadřuje také Sak (2000, s. 14), který uvádí, že mezi 14. a 15. rokem si tato kategorie osvojuje taktéž konzumaci alkoholu, nikotinu a drog, přičemž stále větší část se stává jejich uživatelem ještě před 14. rokem věku. Dále píše, že i věk zahájení sexuálního života mládeže v posledních letech klesá.

Můžeme se domnívat, že nárůst sociálně negativních či patologických jevů nepochybně souvisí s aktuálním laděním společnosti a je pro dnešní dobu bohužel svým způsobem charakteristický. Počátky většího nárůstu sociálně patologických jevů bychom mohli spatřovat v souvislosti se Sametovou revolucí, po které lidem byla nabídnuta spousta dobrých možností, avšak vytvořil se zde také prostor pro páchání jevů společensky negativních a nežádoucích. Aktuální stav každé společnosti se jistojistě odráží na jedincích, kteří v ní žijí, z toho důvodu je i mládež všemi negativními jevy zasažena.

1.2 Mládež a její vztah k médiím

V předchozí podkapitole jsme uvedli, že společnost prošla výraznou proměnou a že běžnou součástí života mládeže jsou charakteristiky, které jsou spojeny s dnešním laděním světa, přičemž jednou z nich je rozvoj informačních a komunikačních technologií.

K tomu, abychom mohli pochopit mládež a její aktuální vztah k masmédiím, je důležité se zastavit u volného času. Kraus (1990, s. 58–59) uvádí, že volný čas tvoří jednu ze zásadních oblastí životního způsobu mladého člověka, způsob jeho využívání pak závisí na individualitě jedince, kde jde například o věk, pohlaví či zájmy jedince. Důležité je však brát v potaz také faktory vnější, kterými jsou celkové společenskoekonomické podmínky.

Pokud tedy budeme hovořit o společensko-ekonomických podmínkách, dostáváme se opět na začátek, tedy k tomu, že součástí života dnešní mládeže jsou charakteristiky, které souvisí s laděním dnešního světa. Jestliže se společnost, ve které žijeme, mění, můžeme konstatovat, že se proměňuje taktéž způsob trávení volného času (nejen) mládeže. To potvrzuje například Dulovics (2017, s. 50), který uvádí, že rozmach internetu vyvolal mnoho společenských změn a mimo jiné také výrazně ovlivnil strukturu volného času, především mladé generace. Takto bychom mohli hovořit o všech médiích, které dnes prolínají životy mladých lidí.

Šebeš (2013; In: Jiráček a kol., 2013, s. 33–35) uvádí, že nikdy v minulosti děti a dospívající nekonzumovali více masových médií a netrávili s nimi takové množství času a že právě vysoké množství času věnovaný médiím představuje jeden z dalších rysů současné mládeže. Z toho důvodu je možné generaci mládeže označit za mediální, síťovou, elektronickou nebo digitální generaci či digitální domorodce. Souhrnně se však jedná o generaci, která je zcela zaplavena digitálními technologiemi. Sak (2016, online) označuje dnešní generaci mládeže za kybergeneraci a uvádí, že v této, *„páté generaci je již počítač vedle kolébky a mobil je hračka batolete“*.

Také Šmahel (2014; In: Ševčíková a kol., 2014, s. 19) uvádí, že děti v současné době vyrůstají obklopeny notebooky, mobilními telefony, tablety a dalšími zařízeními. Můžeme konstatovat, že mladí lidé se do světa digitálních technologií narodili a již nemají představu o tom, jaký by byl život bez nich.

Co se týče času, který dnešní mládež tráví online, můžeme uvést výsledky výzkumu EU Kids Online IV, který byl zaměřen na online aktivity a rizika u dětí a dospívajících. Z tohoto výzkumu vyplývá, že ve věkové kategorii 15–17 let se prostřednictvím mobilního telefonu k internetu připojuje 95 % respondentů, prostřednictvím počítače se pak k internetu připojuje 60 % respondentů. 34 % dospívajících ve věkové kategorii 15–17 let tráví o víkendu v prostředí internetu 7 a více hodin, v běžné dny pak tráví v prostředí internetu 7 hodin a více 18 % dospívajících. Obecně platí, že čím jsou děti a dospívající starší, tím více času tráví online (Bedrošová a kol., 2018, online).

Dle Jiráčka a Pavličikové (2013; In: Jiráček a kol., 2013, s. 8) navíc děti a mládež tráví více času s médii než se svými rodiči, a proto ubývá přímých sociálních kontaktů. Müller (2019; In: Dočekal et al., 2019, s. 13) pak k tomuto problému uvádí, že dle amerického výzkumu s názvem „Common Sense Media“ tráví dospívající před obrazovkami a displeji i osm hodin denně, přičemž s rodiči mluví pouze okolo patnácti minut.

Šebeš (2013; In: Jiráček a kol., 2013, s. 33) kategorii mládeže charakterizují jako jedince, kteří *„usínají s iPodem v uších a vstávají s pohledem upřeným na displej mobilního telefonu, kde kontrolují příchozí zprávy od svých kamarádů a kamarádek. Snídají za doprovodu rozhlasového vysílání, cestou do školy poslouchají hudbu, během výuky a o přestávkách posílají textové zprávy, po návratu domů si zapínají počítač a surfují na internetu, posléze přejdou k televizi a před spaním zase ke svému iPodu“*.

Z toho vyplývá, že masová média opravdu představují běžnou součást života mladší generace, a k zamyšlení je, zda jsou jedinci vůbec schopni si z tak široké škály informací, která je médií předkládána, vybrat, a také zda jsou schopni všechna sdělení nějakým způsobem zpracovat.

Jiráček a Pavličiková (2013; In: Jiráček a kol., 2013, s. 8) dále uvádí, že pro mladé lidi je dnes typické, že jsou ve většině případů zdatnější v ovládní moderních technologií než jejich rodiče či prarodiče, čímž vzniká mezi jednotlivými generacemi určitý konflikt. To potvrzuje také Sak (2016, online), který shodně hovoří o tom, že vlivem médií se vytvořila propast mezi starou a mladou generací, či Hulanová (2012, s. 13), která píše, že poprvé v historii jsme svědky situace, kdy jsou mladí lidé o nových technologiích informováni mnohem více než jejich rodiče.

Z uvedeného textu vyplývá, že generace mládeže je generací, která je zaplavena médií. V současné době můžeme pozorovat zvláště výrazný vliv internetu, přičemž spousta běžných aktivit se přesouvá právě do online světa, který určitým způsobem „nahrazuje“ svět reálný. Online svět se tak stává místem, kde se mladí lidé mohou vzdělávat, bavit se, komunikovat s ostatními nebo se seznamovat, tedy vše to, co se dříve odehrávalo ve světě reálném. Skutečnost, že dnešní mládež navíc tráví v online světě několikanásobně více času než se svými rodiči, je alarmující. Není těžké si uvědomit, že právě z důvodu, že lze v online světě bez problémů dělat vše to, co ve světě reálném, se toto prostředí stává místem, kde se ve značné míře mohou vyskytovat rizikové jevy či různé formy rizikového chování. Je tedy velmi důležité, aby rodiče čas strávený před obrazovkami telefonů, notebooků a dalších zařízení svých dětí určitým způsobem korigovali, společně se podíleli na tvorbě pravidel trávení času v online světě a aby své potomky informovali o tom, s jakými riziky se v online světě mohou setkat.

2 RIZIKOVÉ CHOVÁNÍ A JEHO FORMY

Pod pojmem „rizikové chování“ si jistě každý z nás představí spektrum různých způsobů chování, které představují riziko jak pro jedince, tak pro společnost. Období dospívání představuje období velkých změn v životě jedince, kdy se připravuje na vstup do „světa“ dospělých. Dochází k vývoji a formování lidské osobnosti, dospívající se v tomto období může často dostávat do střetu s dospělými a taktéž s vrstevníky. Se všemi změnami, ke kterým v životě dospívajícího dochází, se pak snaží vyrovnat prostřednictvím různých způsobů chování. Může se jednat například o uchýlení se k rizikovým aktivitám, vyhledávání vzrušujících až nebezpečných situací nebo jiné experimentování s riziky různé povahy. Cílem této kapitoly je tedy uvedení do problematiky rizikového chování mládeže a jeho možných forem.

2.1 Rizikové chování mládeže

Dolejš a Orel (2017, s. 29) uvádí, že „*adolescence je nejdynamičtější vývojovou etapou, kterou jedinec prochází*“. Tito autoři také píšou, že ve všech oblastech osobnosti dochází k zásadním proměnám, které s sebou přinášejí mnoho nástrah a překážek.

Sobotková a kol. (2014, s. 9) uvádí, že pro toto období je příznačné získávání nezávislosti, především na rodičích. Dospívající určitým způsobem bojují proti autoritám a testují hranice, což můžeme považovat za přirozené chování, které je součástí cesty k dospělosti. Adolescenti jsou zvědaví a testují jednak sebe, ale i své okolí, jaké chování je ještě přijatelné a jaké už ne. Dolejš a Orel (2017, s. 29) dodávají, že období přechodu k dospělosti je doprovázeno experimentováním a řadou různých aktivit. Některé z nich můžeme považovat za bezpečné, například volnočasové kroužky či organizovaný sport, jiné naopak za nebezpečné a rizikové. Mezi ně můžeme zařadit například experimentování s drogami, vandalismus, nebezpečné sportovní aktivity a další. Nebezpečné a rizikové aktivity si blíže představíme v následující podkapitole, která je věnována právě formám rizikového chování.

Dolejš a Orel (2017, s. 29) uvádí, že poměr a množství jednotlivých aktivit u dospívajícího jedince je vždy individuální. Faktem ale je, že každý adolescent se chová do určité míry rizikově, realizace takových aktivit je součástí jejich života. Na tomto tvrzení se shodují například se Sobotkovou a kol. (2014, s. 9), kteří říkají, že rizikové chování dospívajících je přítomno v každé generaci a do jisté míry ho lze považovat

za součást vývoje. Je prokázáno, že pouze malá část dospívajících vyroste, aniž by prožila jedinou formu rizikového chování – u většiny je to právě naopak. Skutečností ale je, že většina dospívajících z takového chování „vyroste“, jedná se tedy o chování do jisté míry přechodné.

Miovský (2010; In: Miovský et al., 2010, s. 23) píše, že pojmem „rizikové chování“ nahrazujeme dosud užívaný termín „sociálně-patologické jevy“, který je stigmatizující, normativně laděný a klade příliš velký důraz na společenskou normu. Při užívání pojmu „rizikové chování“ tedy klademe důraz na jednotlivce nebo na jasně ohraničenou sociální skupinu a definujeme při tom, čím a jak dochází k poškození, újmě či ohrožení na zdraví v nejširším smyslu slova.

Pod pojmem rizikové chování si tedy můžeme představit takové „*chování, v jehož důsledku dochází k prokazatelnému nárůstu zdravotních, sociálních, výchovných a dalších rizik pro jedince nebo společnost*“ (Miovský, Zapletalová, 2006; In: Miovský a kol., 2010, s. 23).

Dolejš (2010, s. 23) píše, že rizikové chování je možné „*vnímat jako souhrn vnějších projevů, aktivit a reakcí adolescenta, které jsou nebezpečné a jež vykazují zvýšený výskyt negativních důsledků pro aktéra a pro jeho sociální okolí*“.

Dolejš a Orel (2017, s. 29–30) uvádí, že z terminologického hlediska je možné vnímat pojem „rizikové chování“ jako pojem zastřešující pro označení různého chování a jednání. Jedná se například o:

- problémové chování, které překračuje obecné normy společnosti (např. zapomínání školních pomůcek, neuposlechnutí);
- maladaptivní chování neboli nepřizpůsobivé sociálně nežádoucí chování (např. agresivní chování vůči ostatním);
- protispolečenské chování, kdy jedinec narušuje základy společnosti (např. demonstrace);
- abnormální chování, tedy chování, které je odlišné od běžného řádu společnosti;
- disociální chování neboli krátkodobé projevy chování, které jsou za hranicí společenských norem (např. neukázněnost, vzdorovitost);
- asociální chování, které představuje již závažnější vybočování mimo hranice běžné normy, ale ještě nemá charakter trestné činnosti (např. záškoláctví);

- antisociální chování neboli protispolečenské chování ve formě kriminálních aktivit (např. krádeže, vandalismus);
- delikventní chování, které překračuje hranice vymezené zákonem či jiným předpisem (např. trestné činy);
- deviantní chování neboli odchylka od očekávaného chování, které je definováno sociální normou.

Autoři Dolejš a Orel (2017, s. 30) upozorňují na to, že se nejedná o výčet úplný, avšak jsou v něm uvedeny základní pojmy, které popisují aktivity, nacházející se za hranou společenských norem. Zmíněné aktivity lze označit za rizikové, pojem „rizikové chování“ tedy můžeme považovat za nadřazený.

Dolejš a Orel (2017, s. 30) uvádí, že existuje mnoho teoretických konceptů, které pracují s jedním ze zmíněných způsobů chování. Tyto teorie upřednostňují některé proměnné, které jsou základem rizikového chování. Můžeme se tak setkat s biologicky, psychologicky, subkulturně, konfliktově, strukturálně, kontrolně, interpretačně nebo situačně orientovanými teoriemi. Pro práci s rizikovými osobami je pak vhodné na toto chování pohlížet jako na komplexní jev a přistupovat k němu celostně, neboť za vznikem rizikového chování stojí vždy „mix“ několika proměnných.

Na výskyt rizikového chování mají vliv protektivní a rizikové faktory (Jessor, 1991; In: Dolejš, Orel, 2017, s. 31). Rizikovými faktory mohou být:

- osobnostní rysy (impulzivita, úzkost, agresivita);
- biologické faktory (pohlaví, hormonální systém, tělesná konstituce, odolnost vůči bolesti);
- vlastní chování jedince (odmítání pravidel, zažívání školního neúspěchu, negativní vztah ke škole a sociálnímu okolí);
- sociální prostředí, ve kterém jedinec vyrůstá;
- autoritativní nebo liberální výchova, rizikově se chovající rodičovský vzor;
- rizikové chování vrstevníků (srov. s Dolejš, Orel, 2017, s. 31).

Mezi protektivní faktory se řadí:

- vyšší inteligence, sebeúcta, sebedůvěra, rozvážnost či přívětivost;
- zapojování se do dobrovolnických aktivit, empatické a prosociální chování k ostatním;

- pozitivní orientace na školu, přijímání školních povinností, zažívání školních úspěchů;
- otevřená komunikace v rodině, rodičovská podpora, pozitivně orientovaná výchova;
- zdravé (nerizikové) vrstevnické skupiny (srov. s Dolejš, Orel, 2017, s. 31).

Taktéž Hamanová a Csémy (2014; In: Kabíček a kol., 2014 s. 36–37) uvádí rizikové a protektivní faktory, na jejichž vzájemném poměru závisí to, zda se z občasného experimentování vyvine syndrom rizikového chování v dospívání (SRCH-D), o kterém budeme hovořit v následující podkapitole. Rizikové a protektivní faktory dle těchto autorů můžeme vnímat v rovině individuální, rodinné a společenské.

Dle Hamanové a Csémyho se mezi rizikové faktory řadí:

- individuální: např. zanedbávání či zneužití v dětství, poruchy chování, malá sebedůvěra a sebeúcta v dospívání, chronická nemoc či handicap, školní neúspěch, vrstevníci s problémovým chováním, příslušnost k menšinám, těhotenství a vlastní rodičovství v dospívání;
- rodinné: např. ztráta v rodině, rodinné konflikty, neadekvátní komunikace, dysfunkce rodiny, nízká či vysoká socioekonomická úroveň rodiny, příliš autoritativní či nadměrně volná výchova;
- společenské: např. příležitosti k nelegálním činnostem, negativní vzory ve společnosti, dostupnost drog, nezaměstnanost, chudoba společnosti (Hamanová, Csémy, 2014; In: Kabíček a kol., 2014, s. 36–37).

Protektivními faktory pak máme na mysli:

- individuální: např. vysoká inteligence, sebeúcta a sebedůvěra, sociální dovednosti, volba vhodných vrstevníků, schopnost sebekontroly, pozitivní perspektivy do budoucnosti, pozitivní orientace na školu;
- rodinné: např. přívětivé vztahy v rodině, otevřená komunikace, podpora dospívajícího, orientace rodiny na správné hodnoty;
- společenské: kvalitní školství, pozitivní společenské vzory, dobrá okolní komunita, silná sociální kontrola a sankce za přestupky (Hamanová, Csémy, 2014; In: Kabíček a kol., 2014, s. 36–37).

2.2 Formy rizikového chování

Hamanová a Csémy (2014; In: Kabíček a kol., 2014, s. 32–33) uvádí, že rizikové chování v dospívání můžeme považovat za normální součást vývoje v případě, pokud je jeho trvání přechodné a má omezenou míru. Avšak v posledních desetiletích narůstá množství mládeže, která přijímá rizikový způsob života. Následky takového chování jsou ohrožující, často také poškozující. Lze jej dokonce považovat za hlavní příčinu smrti u 15–19letých mladých lidí. Hovořit tak můžeme o tzv. nové morbiditě neboli nemocnosti mládeže.

Na základě výzkumu prof. R. Jessora bylo zjištěno, že existuje několik okruhů rizikového chování, jejichž jednotlivé projevy se často vyskytují společně a prolínají se. Pro jejich označení se vžil **pojem „syndrom rizikového chování v dospívání“ (SRCH-D)** (Hamanová, Csémy, 2014; In: Kabíček a kol., 2014, s. 33).

Dle Hamanové a Csémy (2014; In: Kabíček a kol., 2014, s. 34–35) se jedná o tyto okruhy rizikového chování:

1. zneužívání návykových látek;
2. projevy v psychosociální oblasti (poruchy chování a delikvence v různé míře, např. agresivita a autoagresivita, kriminalita, úrazy spojené s agresivitou a riskováním – řízení pod vlivem návykových látek či riskantní jízda autem, rvačky, týrání zvířat, vzdorovitost, provokativní chování, záškoláctví, lhaní, útoky z domova, krádeže apod.);
3. projevy v reprodukční oblasti (rizikové sexuální chování, především předčasný sex, časté střídání partnerů, sexuální styk bez ochrany, v širším pojetí pak také nezdravé stravovací návyky v některých případech na hraně s poruchami příjmu potravy, nedostatek pohybu, sedavý způsob života apod.).

Jessor zjistil, že způsoby chování, které jsme uvedli výše, mohou v období adolescence pomoci řešit nejistotu či úzkost, nebo nahradit něco, co jedinec zrovna postrádá. Pokud jsou však problémy různého druhu „kompenzovány“ a „řešeny“ rizikovým chováním, může docházet k velmi závažným důsledkům. Takovými důsledky máme na mysli například vývoj závislosti na návykových látkách, školní neúspěch, zanedbávání studia, střety se zákonem, předčasné těhotenství a další. Vhodné je proto najít zdravé způsoby chování, které v daných situacích (úzkost, nejistota, nesnáze) plní stejnou funkci,

avšak bez potřeby uchýlovat se k rizikovému chování (Hamanová, Csémy, 2014; In: Kabiček a kol., 2014, s. 33).

Dolejš (2010, s. 34) píše, že v odborné literatuře figuruje pojmová a obsahová roztržitost v oblasti rizikových aktivit adolescentů. V následujícím textu si představíme formy rizikového chování dle různých autorů a zdrojů.

Dle MŠMT (2010) jsou základními formami rizikového chování tyto:

- agrese, šikana, **kyberšikana a další rizikové formy komunikace prostřednictvím multimédií**, násilí, domácí násilí, vandalismus, intolerance, antisemitismus, extremismus, rasismus, xenofobie, homofobie;
- záškoláctví;
- závislostní chování, užívání návykových látek, netolismus, gambling;
- rizikové sporty a rizikové chování v dopravě;
- spektrum poruch příjmu potravy;
- negativní působení sekt;
- sexuální rizikové chování.

Dle Miovského (2010; In: Miovský et al., 2010, s. 24) můžeme rozlišovat okruhy rizikového chování dle nejužšího a širšího pojetí. V nejužším pojetí se jedná o:

- záškoláctví;
- šikanu a extrémní projevy agrese;
- extrémně rizikové sporty a rizikové chování v dopravě;
- rasismus a xenofobii;
- negativní působení sekt;
- sexuální rizikové chování;
- závislostní chování.

Ke zmíněným oblastem pak můžeme v širším pojetí přiřadit další dva okruhy, které se začínají v populaci vyskytovat ve zvýšené míře, avšak nelze je jednoznačně zahrnout do konceptu rizikového chování. Zmíněnými dvěma okruhy máme na mysli:

- poruchy a problémy spojené se syndromem týraného a zanedbávaného dítěte;
- spektrum poruch příjmu potravy (Miovský, 2010; In: Miovský et al., 2010, s. 24).

Taktéž Širůčková (2015; In: Miovský a kol., 2015, s. 161–162) vymezuje rizikové aktivity, kterými jsou:

- rizikové zdravotní návyky (např. užívání drog, nezdravé stravovací návyky, nedostatečná pohybová aktivita);
- sexuální chování (např. předčasné zahájení pohlavního života, promiskuita, nechráněný pohlavní styk, předčasné mateřství);
- mezilidské agresivní chování (např. šikana, týrání, rasová nesnášenlivost, extremismus);
- delikventní chování ve vztahu k majetku (např. krádeže, vandalismus, sprejerství);
- hráčství (gambling);
- rizikové chování ve vztahu ke společenským institucím (záškoláctví, neplnění školních povinností);
- rizikové (adrenalinové, extrémní) sporty.

Na základě výše vymezených forem rizikového chování můžeme konstatovat, že autoři reflektují vývoj společnosti a do výčtu okruhů rizikového chování zařazují i takové formy, které jsou právě aktuální. Těmi může být například zmíněná kyberšikana a další rizikové formy komunikace prostřednictvím multimédií, rizikové sportovní aktivity a rizikové chování v dopravě nebo spektrum poruch příjmu potravy.

3 ONLINE SVĚT JAKO PROSTŘEDÍ RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ

Online svět je místem, kam se v současné době přesouvá stále více aktivit, které byly dříve součástí výhradně světa reálného. Můžeme uvést, že online svět do jisté míry představuje obdobu světa reálného, avšak svými charakteristikami se od sebe tyto dva prostory diametrálním způsobem odlišují. Ačkoliv se nám může zdát, že online svět nabízí takové příležitosti, o kterých se nám v dobách, kdy ještě nebyly informační a komunikační technologie natolik rozvinuté, nesnilo, měli bychom si uvědomovat, že vedle těchto pozitivních aspektů stojí taktéž aspekty negativní, které v současné době převládají a jejich důsledky mohou být velmi závažné. Online svět svými charakteristikami navíc vytváří prostor, kde lze v současné době pozorovat značný výskyt rizikového chování. Cílem této kapitoly je tedy online svět charakterizovat a přiblížit zmíněné negativní aspekty pohybu v tomto prostoru.

3.1 Charakteristika online světa

Nejprve se zastavíme u vymezení u pojmu „kyberprostor“, který se s online světem přímo pojí. Setkat se v literatuře můžeme také s označeními „cyberprostor“ nebo „kybernetický prostor“. Divínová (2005, s. 23) píše, že v současné době neexistuje pouze jediná definice kyberprostoru. Uvádí, že se jedná o virtuální prostor, do kterého můžeme vstoupit prostřednictvím počítačů a počítačových sítí, internetu. V souvislosti se zmíněnými počítačovými sítěmi a internetem pak můžeme hovořit o online prostředí nebo online světě.

Moravec (2010; In: Vašutová a kol., 2010, s. 12–13) dodává, že kyberprostor představuje komunikační prostředí, ve kterém jsou využívána nová média. Ta stojí vedle již známých médií tištěných (noviny, časopisy, knihy, letáky) a médií s vysílaným signálem (telegraf, rozhlas, televize). Novými médii máme na mysli například mobilní telefony nebo již zmíněný internet, elektronickou poštu, sociální sítě, počítačové hry apod.

Zajímavé a velmi výstižné vymezení kyberprostoru nám přináší taktéž Jirovský, který uvádí, že se jedná o prostor, kam „*se přenáší všechny rysy současné společnosti, ale život v kyberprostoru si formuluje svoje vlastní pravidla, která se často vymykají přirozenému řádu, ve kterém lidské společenství žilo po staletí*“ (Jirovský, 2007, s. 16).

Pomyslné „číslo jedna“ v online světě dnes představuje právě internet, přičemž každý jeden z nás může být svědkem toho, že tomu tak doopravdy je. Šmahel (2014; In: Ševčíková a kol., 2014, s. 20) uvádí, že před několika lety byl internet přístupný především prostřednictvím stolních počítačů, které byly napevno připojeny k síti. Později se rozvinulo připojení k internetu pomocí WiFi připojení prostřednictvím dalších zařízení, jako jsou notebooky, tablety, mobilní telefony apod. Všechny tyto prostředky v současné době můžeme využívat k tomu, abychom mohli být stále online, v neustálém digitálním kontaktu se svým okolím. Stálá přítomnost v online světě je pak možná díky tomu, že se pomocí WiFi připojení můžeme připojit na různých místech. Lze tedy konstatovat, že informace z digitálního světa se aktuálně přesunují k uživateli stále blíže.

V dnešním světě se nám může zdát, jako by byl internet součástí našich životů odjakživa. Pro většinu z nás je složité si představit, že bychom se ocitli mimo online svět, tedy tam, kde by nebyly dostupné možnosti, které nám online svět nabízí. Užívání internetu i nadále jistě povede k velkým změnám v našich životech, ať už se jedná o styl a místo práce, styl zábavy, komunikace nebo chování (Hulanová, 2012, s. 16).

Současnou společnost z výše uvedených důvodů můžeme označit jako společnost informační. Informační společnost definuje například Jonák, který uvádí, že je „*založená na integraci informačních a komunikačních technologií do všech oblastí společenského života v takové míře, že zásadně mění společenské vztahy a procesy*“ (Jonák, 2003, online).

Stále častěji se dnes setkáváme s pojmy, jako jsou „sociální média“ či „sociální sítě“, které se s online světem přímo pojí. Sociální sítě či sociální média jsou dnes skloňovány ve všech pádech a jsou předmětem horlivých debat nejen dětí a mládeže, ale taktéž dospělých, do jejichž životů se postupně proluly. Abychom se dokázali lépe orientovat v problematice, představíme si podstatu zmíněných sociálních médií. Wigmore (1999–2021, online) uvádí, že sociální média představují souhrnný pojem pro webové stránky a aplikace, které se zaměřují na komunikaci a interakci mezi lidmi, sdílení obsahu apod.

Ekvivalentem sociálních médií jsou sociální sítě, které umožňují naprosto se ponořit do virtuálního – online světa. Kohout a Karchňák (2016, s. 40) uvádí, že sociální síť je možné definovat jako online službu, která na základě registrace umožňuje vytvoření profilu uživatele. Poté lze tuto online službu využívat například ke komunikaci,

sdílení zážitků, různých informací a fotografií s dalšími uživateli. Šmahel (2014; In: Ševčíková a kol., 2014, s. 23) dodává, že se dále využívají také ke komentování sdílených příspěvků nebo vytváření skupin podobně orientovaných uživatelů.

Ještě před několika málo lety byla sociální média ve většině případů záležitostí mladších generací, nicméně dnes se můžeme setkat nejen s rodiči, ale také s babičkami a dědečky, kteří jsou velmi zdatní v ovládní moderních technologií a v pohybu na internetu či na sociálních sítích. To lze považovat za dobrý důkaz toho, že informační a komunikační technologie, internet, sociální média a další ovlivňují naše životě ve velmi značné míře a že jsme skutečně součástí výše uvedené informační společnosti.

Můžeme uvést, že sociální média jsou v prostředí internetu nejvíce využívanou službou. To potvrzuje i Český statistický úřad (2020a, online), který uvádí, že ve věkové kategorii 16–24 let využívá sociální sítě 95,1 % obyvatel České republiky, přičemž s rostoucím věkem podíl uživatelů sociálních sítí klesá. Například ve věkové kategorii 35–44 let využívá sociální sítě 74,3 % osob, avšak takové procento stále můžeme považovat za relativně vysoké.

Mezi aktuálně celosvětově nejoblíbenější sociální sítě můžeme zařadit například Facebook, YouTube, WhatsApp, Facebook Messenger, Instagram nebo TikTok (Statista, 2021, online). V současné době se odhaduje, že sociální sítě po celém světě využívá více než 3,5 miliardy uživatelů, což je téměř polovina světové populace (Tankovska, 2021, online). V České republice se pak na sociálních sítích orientuje více než 4,7 milionů osob, což představuje opět necelou polovinu české populace (Český statistický úřad, 2020b, online).

Mohlo by se nám zdát, že užívání digitálních technologií, internetu a sociálních sítí nám nabízí spoustu přínosných možností. Může jít například o možnost komunikace s lidmi z celého světa, snadnější spojení se členy rodiny a vrstevníky nebo příležitost pro ty, kteří mají problémy navázat kontakt v reálném světě (David-Fedorová, Feldman-Hertzová, 2007; In: Černá et al., 2013, s. 14). Měli bychom si však plně uvědomovat, že vedle zmíněných pozitivních aspektů online světa stojí také aspekty a vlivy negativní, s pohybem v online světě se navíc pojí široká škála rizik.

O rizicích, se kterými se v kyberprostoru můžeme setkat, hovoří mnoho autorů, čerpat můžeme taktéž z vlastních zkušeností. Mezi vybraná rizika tedy můžeme zařadit:

- trestné činy, které se zaměřují na počítačové sítě nebo zařízení – např. počítačové viry, malware, trojské koně, počítačové červi apod. (Hulanová, 2012; Kohout, Karchňák, 2016);
- trestné činy, které jsou usnadněny počítačovými sítěmi nebo zařízeními – např. krádeže identity, zneužití internetu k rozesílání falešných e-mailů za účelem získání hesel, kódů kreditních karet (phishing, pharming) apod. (Hulanová, 2012);
- kriminalitu v kyberprostoru páchanou na dětech – např. dětská online pornografie (Hulanová, 2012);
- rizikové formy online komunikace – např. elektronická šikana (kyberšikana), nebezpečné pronásledování v online prostředí (kyberstalking), sdílení textových zpráv, fotografií nebo videí se sexuální tematikou (sexting), využití online komunikace k navázání důvěrného vztahu se sexuálním motivem (kybergrooming) a další (Hollá, 2016; Kopecký a kol., 2015; Kolář, 2001);
- dezinformace, manipulace, hoax a fake news (Gregor, Vejvodová, 2018);
- nadměrné užívání internetu, závislost na internetu a s tím spojený útok na volný čas a omezování jiných aktivit (Blinka 2014; In: Ševčíková a kol., 2014; Kraus, 2014);
- nápodobu nevhodného chování (násilí, konzumace drog) a otupělost vůči němu, ohrožování postojů a chování jedinců (Kraus, 2014, s. 112, 114; Giles, 2012; Rada pro rozhlasové a televizní vysílání, 2021, online);
- upřednostňování virtuální reality a virtuálního světa, která je paralelou reálného života (Kraus, 2014);
- upozadování přirozené identity a možnost vytvoření nové – např. změna pohlaví, věku (Kraus, 2014);
- orientace na konzumní životní styl (např. všudypřítomné reklamy, propagace na sociálních sítích apod.);
- uctívání a nápodoba nesprávně zvolených vzorů na sociálních sítích a s tím spojená nadměrná orientace na tělesný vzhled, poruchy příjmu potravy (např. webové stránky a blogy, které se zaměřují na podporu anorexie apod.).

3.2 Negativní aspekty pohybu v online světě

Již jsme zmínili, že online svět představuje prostor, kam se dnes přesouvá stále více aktivit, které dříve byly záležitostí světa reálného. Je nutné zmínit, že ačkoliv je online svět považován za obdobu ke světu reálnému, jak uvádí například Kolouch (2016, s. 43), v mnoha ohledech se od sebe tyto dva světy výrazným způsobem odlišují. Každý z nás byl jistě někdy svědkem toho, jak se v online světě mění nejen chování, ale také postoje nebo emoce jednotlivých aktérů, a to především v negativním smyslu.

Psychologické aspekty kyberprostoru, které lze v našem pojetí označit také jako negativní aspekty pohybu v online světě, popisuje prof. John Suler. Jedná se o:

1. omezenou percepci;
2. psaný text;
3. flexibilitu identity;
4. změněné vnímání;
5. rovnost statutu;
6. transcendentální prostor;
7. časovou flexibilitu;
8. sociální mnohočetnost;
9. možnost záznamu;
10. narušení přenosu;
11. opadnutí zábran (Suler, 1998; In: Hulanová, 2012, s. 28–33).

1. Omezená percepce

V online prostoru je nejčastějším prostředkem komunikace psaný text, kdy jeden uživatel nevidí mimiku a řeč těla uživatele druhého, což může omezovat schopnost empatie. Ačkoliv lze i v kyberprostoru komunikovat například prostřednictvím webkamery, i přesto takový zážitek není srovnatelný s komunikací tváří v tvář (Suler, 1998, In: Hulanová, 2012, s. 28).

2. Psaný text

Psaním a čtením v online světě může uživatel prezentovat svou identitu a vnímat identitu druhého, což umožňuje navázat vztah. Způsob prezentování v kyberprostoru může, ale také nemusí, odpovídat skutečnosti, přičemž taková skutečnost je obtížně ověřitelná.

Z toho vyplývá, že jeden člověk může v online světě vystupovat pod různými identitami a ty také dle potřeby měnit (Suler, 1998; In: Hulanová, 2012, s. 28).

3. Flexibilita identity

Jedinec se v online světě při textové komunikaci může prezentovat různými způsoby – má možnost prezentovat svou vlastní identitu a být tedy i v online světě tím, kým je ve světě reálném, může ale prezentovat pouze její část nebo zůstat zcela anonymní a veškeré dění v kyberprostoru pouze pozorovat. Anonymita pak může sloužit k ventilaci nepříjemných pocitů a takových myšlenek a názorů, k jejichž vyslovení by se daný jedinec v reálném světě neuchýlil (Suler, 1998; In: Hulanová, 2012, s. 29).

4. Změněné vnímání

Uvádí se, že v kyberprostoru mohou jednotliví aktéři zažívat různé druhy imaginárních skutečností, což znamená, že mají nereálné zážitky. Při pohybu v online světě mají možnost „procházet zdmi“ a také vytvářet předměty „z ničeho“. Takové stavy mohou být pro některé uživatele velice atraktivní, což můžeme považovat za jedno z možných vysvětlení vzniku závislosti (nejen) na internetu (Suler, 1998; In: Hulanová, 2012, s. 29).

5. Rovnost statutu

V prostředí internetu mají uživatelé stejnou možnost se vyjádřit, bez ohledu na rasu, náboženské vyznání, pohlaví, vzdělání či postavení. Znamená to, že všichni mají stejné příležitosti a podmínky, což se označuje jako „internetová demokracie“. Vliv daného uživatele pak závisí na jeho schopnosti komunikace v kyberprostoru, jeho vytrvalosti či kvalitě myšlenek (Suler, 1998; In: Hulanová, 2012, s. 29).

6. Transcendentální prostor

Svět se díky internetovému připojení výrazně zmenšil, zeměpisná vzdálenost již nepředstavuje hranice, které by nás při komunikaci omezovaly. Pro lidi s unikátními zálibami, zájmy či potřebami, kteří ve svém reálném okolí nemohou najít někoho, kdo sdílí tyto odlišnosti, představuje bezvýznamnost místa, kde se nachází, výjimečnou příležitost. Tato vlastnost online světa je však současně považována za negativní ve spojitosti s lidmi, kteří mají asociální motivace (Suler, 1998; In: Hulanová, 2012, s. 30).

7. Časová flexibilita

Při online komunikaci dochází k „natahování“ a „zkracování“ času. „Natahování“ času spočívá v tom, že máme několik sekund, minut, hodin, dnů i týdnů na odpověď, uživatel se tedy pohybuje v bezpečné zóně pro promyšlení své odpovědi. „Zkracování“ času je spjato s rychlostí změn ve světě, přičemž lze konstatovat, že i online a internetové prostředí se rychle proměňuje. Uživatel se v online světě může setkávat stále s novými lidmi a v kontextu vzpomínek s jinými uživateli může vnímat čas jako stále se zrychlující (Suler, 1998; In: Hulanová, 2012, s. 30).

8. Sociální mnohočetnost

V kyberprostoru je možné kontaktovat různé množství lidí, v jednom okamžiku lze navíc komunikovat s několika uživateli najednou, aniž by o tom věděli. Uživatelé internetu si často vybírají určitý typ lidí, přičemž zde figurují vedle vědomých motivů (např. vyhledávání lidí dle stejných zájmů) taktéž motivy nevědomé, které uživatele vedou ke komunikaci s určitým typem lidí, jenž osloví jeho skryté emoce a potřeby (Suler, 1998; In: Hulanová, 2012, s. 30–31).

9. Možnost záznamu

Reálný svět se od online světa odlišuje tím, že uživatel v kyberprostoru zanechává trvalý záznam o tom, co napsal, komu to napsal a kdy k tomu došlo. V přeneseném významu bychom mohli uvést, že vztahy mezi lidmi v kyberprostoru představují „dokumenty“, které mohou být trvale zaznamenány a uchovány. To pak může vést nejen ke „znovu – prožití“ již prožité situace, ale taktéž ke zneužití záznamu (Suler, 1998; In: Hulanová, 2012, s. 31).

10. Narušení přenosu

V případě užívání technologického vybavení ke komunikaci vždy existuje možnost, že se nám započatou operaci nepodaří provést a zasílané informace se neodešlou nebo navždy zmizí, bez ohledu na to, jak dokonalé nástroje používáme. Znamená to, že se komunikace s jiným uživatelem ocitá v ohrožení a v takových situacích pak dochází k frustraci a hněvu (Suler, 1998; In: Hulanová, 2012, s. 31–32).

11. Disinhibice – opadnutí zábran

Při komunikaci v reálném světě se řídíme množstvím sociálních norem, které určitým způsobem korigují naše vzájemné chování. Lidé jsou k sobě ve většině případů slušní, málokdy dochází ke vzájemnému napadání a dalším podobným situacím. Efekt disinhibice lze popsat jako „odložení zábran“, kdy u jednotlivých aktérů online komunikace dochází k překonání ostychu, často také k porušování zákazů a zákonů. Aktéři se stávají „odvazanými“, což může vést k extrémům projevu. V prostředí internetu pak píšou to, co by v reálném světě nikdy neřekli a chovají se tak, jak by se reálně nikdy nechovali. Někteří uživatelé se v online světě chovají laskavěji a velkoryseji než ve světě reálném, což Suler označuje jako pozitivní či příznivou disinhibici. Jiní uživatelé pak při komunikaci v online světě používají hrubý a drsný jazyk, kritiku, vztek, nenávist či zlobu, což Suler označuje jako disinhibici škodlivou. Lze konstatovat, že online komunikace je otevřenější, neboť se uživatelé často cítí bezpečněji než ve světě reálném, nebojí se odhalení či odsouzení druhými (Suler, 1998; In: Hulanová, 2012, s. 32).

Na základě uvedeného textu můžeme konstatovat, že velkým rizikem komunikace v kyberprostoru je fakt, že nevíme, zda uživatel na druhé straně vystupuje pod svojí identitou, anebo zda je tím, kým chce zrovna být a svou identitu dle potřeby mění. Vlivem takové skutečnosti se pak daná osoba může v online světě chovat tak, jak by se v reálném světě nikdy nechovala, anebo psát to, co by v reálném světě nikdy neřekla. Souhrnně lze uvést, že spousta aktérů vlivem anonymity online prostředí ztrácí zábrany. Díky tomu, že v online prostředí můžeme zažívat širokou škálu různorodých, zpravidla atraktivních zážitků, může dojít k vytvoření závislosti nejen na internetu. Komunikovat online sice můžeme s uživateli z „druhé konce světa“, avšak rizikem je, že máme velký prostor pro možnost setkání se s uživateli, kteří mají negativní záměry, ať už se jedná o obtěžování, šíření agrese či další negativní jevy. Měli bychom si uvědomovat, že svým vystupováním v kyberprostoru zanecháváme trvalou stopu, což znamená, že všechna odeslaná sdělení jsou trvale uchována, což může přispět k jejich možnému zneužití. Typickým příkladem takové situace je dnes zneužití zaslaných zpráv, fotografií či videí se sexuální tematikou. Ačkoliv se nám tedy může komunikace prostřednictvím internetu nebo na sociálních sítích na první pohled jevit jako jednodušší a přístupnější, můžeme si povšimnout, že dle výše uvedených psychologických charakteristik kyberprostoru je reálná komunikace je nenahraditelná a zkrátka nezastupitelná, zatímco online komunikace je nedostačující a v mnoha ohledech vysoce riziková.

4 VYBRANÉ ONLINE FORMY RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ

Těžiště práce tvoří taktéž vybrané online formy rizikového chování. V rámci čtvrté kapitoly budeme hovořit o kyberšikaně, kyberstalkingu, kybergroomingu a sextingu, neboť se jedná o jevy, které jsou stále aktuálnější a rozšiřujícím se problémem v online světě a mládež se s nimi vlivem častého pohybu v tomto prostředí může setkat velmi často. Uvedeme si především charakteristiku vybraných forem rizikového chování v online světě, vymezíme jejich aktéry, možné dopady na oběti, právní rámec a další.

Samotná kyberšikana představuje zastřešující pojem pro kyberstalking, sexting a kybergrooming, avšak pro účely této práce jsou všechny zmíněné jevy rozděleny do samostatných podkapitol z důvodu přehlednosti a lepší orientace v textu.

4.1 Kyberšikana

Kyberšikana představuje velmi aktuální problém, za jehož vznik se zasloužil rozvoj informačních a komunikačních technologií. Jedná se o formu šikany, která se však vlivem charakteristik kyberprostoru naprosto modifikovala. Důsledky kyberšikany, které lze sledovat, jsou často velmi závažné, a proto je kyberšikana první vybranou online formou rizikového chování, kterou si představíme.

Kalamář a Kaiserová (2020, s. 159) píšou, že žijeme v době internetového věku, kde se šikana pomocí informačních a komunikačních technologií přesunula do online světa a nabrala zcela odlišných rozměrů. Díky snadnému přístupu k technologiím současné mládeži nebrání nic v šíření agrese, kterou mohou prostřednictvím užívaného zařízení vzájemně sdílet. To můžeme považovat za dobrý důkaz toho, že informační a komunikační technologie lze sice prospěšně využívat, avšak mohou být i lehce zneužitelné a nebezpečné.

Z výzkumu, který se zabýval rizikovým chováním 11–17letých dětí a mládeže v prostředí internetu, vyplývá, že s některým z projevů kyberšikany se setkala přibližně polovina (50,9 %) respondentů (Kopecký, 2014, online). Takové tvrzení svědčí o rozšíření tohoto jevu, což můžeme považovat vzhledem k možným dopadům na mládež za velice alarmující zjištění.

Vymezení kyberšikany se úzce pojí s vymezením tradiční šikany, u které se nyní pozastavíme. Šikana představuje stále se rozrůstající fenomén, který dnes proniká nejen do prostředí škol a školských zařízení, setkat se s ní můžeme v rámci jakéhokoli kolektivu. V současnosti se jejímu vymezení věnuje nespočet autorů, nelze tedy předložit její jedinou univerzálně platnou a správnou definici. Můžeme však předložit její charakteristické znaky, na kterých se v rámci svých vymezení vybraní autoři shodují.

O šikanu se jedná v případě, že určitý způsob chování či jednání představuje:

- úmyslné, cílené a záměrné agresivní jednání s cílem ublížit, ohrozit, zastrašit či ponížit jiného člověka; jednat se může o útoky fyzické (např. bití, škrcení, kopání či brání osobních věcí) nebo útoky psychické (např. posmívání, zesměšňování, nadávání nebo vyhrožování);
- opakované, případně dlouhodobé ubližující jednání (srov. s Martínek, 2009, s. 109–112; Kolář, 2001, s. 27–33; Říčan, Janošová, 2010, s. 21–22).

Dále je šikana charakteristická:

- mocenskou nerovnováhou mezi aktéry, kdy se oběť z různých důvodů neumí nebo nemůže bránit;
- vnímáním obětí tohoto jednání jako ubližujícího a nepříjemného (srov. s Martínek, 2009, s. 109–112; Kolář, 2001, s. 27–33; Říčan, Janošová, 2010, s. 21–22).

Přesuňme se nyní ke kyberšikaně, jejíž charakteristické znaky vychází právě ze zmíněné šikany. Komplexní definici, která zahrnuje všechny nutné aspekty pro označení určitého chování či jednání za kyberšikanu, podává Price a Dalglish, kteří uvádí, že „*kyberšikana je kolektivní označení forem šikany prostřednictvím elektronických médií, jako je internet a mobilní telefony, které slouží k agresivnímu a záměrnému poškození uživatele těchto médií. Stejně jako tradiční šikana i kyberšikana zahrnuje opakované jednání a nepoměr sil mezi agresorem a obětí*“ (Price, Dalglish, 2010; In: Ševčíková a kol., 2014, s. 121).

Mezi charakteristické znaky kyberšikany, na základě již uvedené definice kyberšikany, můžeme zařadit:

- záměrnost agresivního jednání s cílem ublížit, poškodit či ohrozit jinou osobu;
- opakovanost ubližujícího jednání;
- mocenskou nerovnováhu mezi aktéry;

- fakt, že oběť vnímá jednání jako nepříjemné;
- využití informačních a komunikačních technologií, elektronických médií.

Můžeme si povšimnout, že první čtyři uvedené znaky, tedy záměrnost agresivního jednání s cílem ublížit jiné osobě, opakovanost jednání, mocenskou nerovnováhu mezi aktéry a vnímání jednání obětí jako nepříjemného, jsou kritéria, pro která lze určité chování či jednání označit za šikanu. Využití informačních a komunikačních technologií je pak specifické a zásadní právě pro kyberšikanu.

Otázka opakovanosti je však sporná. Za kyberšikanu lze považovat i jednorázový útok s agresivním záměrem v online prostředí, například zveřejnění určitých osobních informací či fotografií, neboť takový obsah se může následně nekontrolovatelně šířit napříč internetem a zhlédnout ho mohou stovky až tisíce uživatelů. Oběť se pak vlivem takové skutečnosti může i přesto, že se jednalo o jednorázový útok, cítit opakovaně šikanovaná (Aftab, 2006; In: Hollá, 2016, s. 13). Zmíněná opakovanost tedy nemusí být nutně způsobena pachatelem kyberšikany, ale charakterem elektronických médií, jejichž znakem je právě možnost rychlého šíření určitého sdělení (Hollá, 2016, s. 13).

V souvislosti s kyberšikanou se nyní pozastavíme u místa a času. Zatímco šikana může probíhat pouze za fyzické přítomnosti agresora a oběti na jednom místě v určitém čase (např. ve škole), pro kyberšikanu je typické, že na osobu oběti lze útočit kdykoli, bez ohledu na místo, kde se reálně vyskytuje (Hulanová, 2012, s. 36). Znamená to tedy, že agresor může na oběť útočit všude, kde je dosažitelnost internetového připojení a informačních a komunikačních technologií. Ke kyberšikaně tedy může docházet i na místech, která byla dosud znamením bezpečí, například v domácím prostředí.

Kopecný a kol. uvádí, že kdokoliv může využít jednu z možných forem kyberšikany proti oběti bez ohledu na to, zda je oběť aktuálně online. Odpojení od informačních a komunikačních technologií tedy není řešením (Kopecný a kol., 2015, s. 21). V podstatě lze uvést, že k šikaně online může docházet 24 hodin denně, 365 dní v roce (Burdová, Traxler, 2014, s. 12).

Kyberšikana se oproti tradiční šikaně často odehrává mimo školní prostředí, avšak v mnoha případech bývá právě se školou spojena (Šmahaj, 2014, s. 57). Šikanování online může být doprovodným jevem tradiční šikany, jednotlivé projevy se pak navzájem prolínají a doplňují. Z praxe si můžeme uvést případ, kdy spolužák, který je fyzicky týrán, je při tomto aktu navíc nahráván a videozáznam je následně sdílen

v online prostředí (Szotkowski, Kopecký, Krejčí, 2013, s. 22). Dochází tedy k provázanosti šikany v reálném světě s kyberšikanou v prostředí online.

Být agresivní v online světě může být určitým způsobem jednodušší než ve světě reálném, protože je možné skrýt reálnou identitu. Hulanová (2012, s. 36) uvádí, že násilné sklony ve virtuálním prostředí podporuje online anonymita, která dodává agresorovi pocit nedosažitelnosti a moci nad obětí. Burdová a Traxler (2014, s. 12) píšou, že anonymita v online prostředí navíc poskytuje pachateli kybernetické šikany pocit bezpečí, neboť si vlivem skryté identity myslí, že se se o něm nikdo nedozví. Kohout a Karchňák (2016, s. 46) dodávají, že díky pocitu anonymity se pak posiluje odvaha pachatele k užití agresivnější formy útoku. Na základě uvedeného textu tedy můžeme konstatovat, že anonymita může být hlavním motivem k takovým způsobům chování a jednání, ke kterým by se jedinec v reálném světě pravděpodobně neuchýlil.

Kyberšikana zahrnuje širokou škálu různých způsobů chování a jednání. Willard uvádí, že šikana online může mít podobu:

- provokování – útoky pomocí elektronických zpráv v online prostředí, které mají za cíl oběť vyprovokovat k podobnému způsobu komunikace;
- obtěžování – opakované zasílání urážlivých zpráv, které jsou zaměřeny na konkrétní osobu;
- očeňování – šíření hanlivých nepravdivých informací o oběti, např. zveřejňování či sdílení upravených fotografií se zraňujícím či sexuálním podtextem;
- používání cizí identity – agresor v online prostředí získá přístupová hesla například k sociálním sítím oběti a následně vystupuje a jedná jako ona – rozesílá zprávy s nevhodným obsahem se záměrem dostat vybranou oběť do problémů;
- odhalování tajemství – odhalování tajemství a sdílení například intimních informací;
- vyloučení z online skupiny – s důsledkem negativních emočních dopadů na oběť;
- pronásledování v online prostředí – opakované pronásledování pomocí zasílání obtěžujících či vyhrožujících zpráv (kyberstalking) (Willard, 2007; In: Šmahaj, 2014, s. 47–48).

Hudecová a Kurčíková (2014, s. 30–36) mezi projevy kyberšikany řadí také:

- sexting – zasílání a sdílení zpráv, fotografií či videí se sexuálním podtextem prostřednictvím informačních a komunikačních technologií, který se stává kyberšikanou v případě zneužití těchto materiálů;
- happy slapping – propojení šikany v reálném světě a šikany online, kdy je oběť fyzicky napadena a zároveň natáčena na mobilní telefon či jiné zařízení, celý akt je pak zveřejněn v online prostředí;
- kybergrooming – psychická manipulace v online prostředí směřována především od dospělé osoby k dítěti, za účelem vyvolání falešné důvěry a následného osobního setkání, jehož výsledkem může být fyzické násilí či sexuální zneužití;
- hejtování – nenávistné chování, nejčastěji nenávistné komentáře v online prostředí namířené proti jiným názorům či menšinám.

Agresori ke svým kyberútokům využívají různé nástroje, hovořit však můžeme spíše o jejich zneužívání, neboť záměr jejich využití je destruktivní. Dle Šmahaje (2014, s. 49) se jedná se o mobilní telefony a osobní počítače, případně další přenosná zařízení, například notebooky nebo tablety s připojením k internetu. Mezi nejčastější formy kyberšikany prostřednictvím těchto zařízení Kowalski et al. řadí:

- SMS a MMS prostřednictvím mobilních telefonů;
- telefonní hovory;
- zveřejňování fotografií a videí zachycených prostřednictvím mobilních telefonů či jiných zařízení na internetu;
- e-mailové zprávy;
- chaty a chatové místnosti;
- webové stránky a blogy;
- sociální sítě;
- online hry (Kowalski et al., 2008; In: Šmahaj, 2014, s. 50–52).

Oběťmi kyberšikany se dle Szotkowského, Kopeckého a Krejčí (2013, s. 21) stávají spíše dívky, oběti tradiční (školní) šikany a lidé závislí na internetu, kteří si ve virtuálním prostředí hledají přátele, neboť jich nemají dostatek ve světě reálném. Kopecký a kol. (2015, s. 24) dodávají, že pro oběti také platí, že více využívají sociální sítě a v jejich prostředí o sobě zveřejňují mnoho osobních údajů.

Vašutová, Bartlíková a Kytliňská (2010; In: Vašutová a kol., 2010, s. 90) píšou, že oběti jsou navíc ve většině případů méně obratné ve využívání informačních a komunikačních technologií.

Slaninová (2010, s. 110) však dodává, že ve virtuálním prostředí nezáleží na charakteristikách osobnosti. Oběti se tedy může stát jak fyzicky zdatný extrovertní jedinec nebo oblíbený člen určité sociální skupiny, tak osoba, která je spíše slabší, introvertní a v kolektivu nevyčnívá.

Agresory (útočníky, pachateli) kyberšikany jsou naopak spíše chlapci, kteří věnují internetu velkou část svého času, a jsou tak v takovém prostředí více orientovaní. Rodiče se navíc o jejich způsobu užívání a pohybu internetu příliš nezajímají. Obecně však platí, že pachatelem kyberšikany může být každý, kdo má dobré znalosti informačních a komunikačních technologií (Szotkowski, Kopecký, Krejčí, 2013, s. 22–23).

Kopecký a kol. (2015, s. 22) však uvádí, že pachatelé kyberšikany představují heterogenní skupinu, z čehož vyplývá, že zkrátka nelze jasně stanovit prototyp agresora v kyberprostředí. Mezi útočníky můžeme najít chlapce i dívky, jedince s vyšším i nižším sebevědomím, různým sociálním statusem i kognitivními schopnostmi. Vašutová, Bartlíková, Kytliňská píšou, že zatímco je při tradiční šikaně pachatel fyzicky zdatnější a silnější, u kyberšikany na fyzické síle nezáleží (Vašutová, Bartlíková, Kytliňská, 2010; In: Vašutová a kol., 2010, s. 90).

V procesu kyberšikany vystupuje taktéž publikum. To zahrnuje přihlížející, kteří jsou „pouze“ příjemci informace o tom, že ke kyberšikaně dochází, a také další jedince, kteří ubližující obsah sdílí a stávají se tak dalšími pachateli. Ke kyberšikaně se pak mohou přidávat další osoby, čímž se publikum stává početnějším (Hinduja, Patchin, 2008; In: Vašutová a kol., 2010, s. 90).

Nyní bychom si mohli položit otázku, z jakých důvodů se současná mládež uchyluje k páchání kyberšikany. Ucelený výčet motivů, které nám pomohou osvětlit, proč se děti a dospívající dopouští tohoto jevu, uvádí Hollá. Dle této autorky se jedná o:

- pocit zábavy, neuvědomování si důsledků;
- pocit zábavy, uvědomování si důsledků, kyberšikana jako adrenalin;

- problémy v rodině či jiné skupině, kyberšikana jako prostředek odstranění frustrace;
- usilování o pozornost;
- pomstu;
- využívání online prostředí pro nepřetržitou šikanu, nejen ve školním prostředí;
- nátlak kamarádů, strach z vyloučení ze skupiny;
- potřebu ovládat druhé (Hollá, 2011; In: Hollá, 2016, s. 32–33).

Odeslání urážlivé zprávy nebo sdílení ponižující fotografie se může zdát velmi jednoduché, avšak následky jednoho kliknutí mohou být fatální. Šmahaj (2014, s. 54) uvádí, že kyberšikana je pro mládež psychologicky i emocionálně škodlivá, i když nedochází k osobnímu kontaktu mezi jednotlivými aktéry. Cyberhelp.eu (2021, online) informuje o tom, že elektronická šikana může na děti a mládež působit stejně jako jakákoliv jiná psychická zátěž. Docházet tak může k poruchám spánku a soustředěnosti, somatickým onemocněním (bolest břicha, hlavy), ztrátě chuti k jídlu, poklesu výkonnosti, pocitům neustálého napětí a nemluvnosti a v extrémních případech pak může kyberšikana vést až k sebepoškození a sebevražedným tendencím.

Dle Kohouta a Karchňáka (2016, s. 58) se u oběti může dále objevit snížené sebehodnocení, díky kterému se jedinec izoluje od ostatních a vyhýbá se jakémukoli kontaktu nejen s vrstevníky. Často dochází k úzkostnému až depresivnímu ladění, objevují se pocity bezradnosti, strachu z dalších útoků a výbuchy zlosti.

Bocán (2021, online), tiskový mluvčí Policie České republiky, uvádí, že kyberšikana sama o sobě není přestupkem ani trestným činem, avšak chování, které můžeme označit za kyberšikanu, často naplňuje znaky některého z přestupků nebo skutkové podstaty některých trestných činů. Vlachová (2009, online) z Preventivně informační skupiny Policie České republiky uvádí, že v souvislosti s kyberšikanou se může jednat například o trestné činy uvedené v tabulce 1, jejichž skutkové podstaty můžeme najít v zákoně č. 40/2009 Sb., trestním zákoníku:

Tabulka 1: Trestná činnost spojená s kyberšikanou

Trestný čin	Paragraf
Ublížení na zdraví	§ 146
Omezování osobní svobody	§ 171

Trestný čin	Paragraf
Vydírání	§ 175
Neoprávněné nakládání s osobními údaji	§ 180
Pomluva	§ 184
Nebezpečné vyhrožování	§ 353
Nebezpečné pronásledování	§ 354

Zdroj: Vlachová, 2009, online

4.2 Kyberstalking

Taktéž kyberstalking je jevem, který se, stejně jako kyberšikana, postupně přesunul z reálného prostředí do prostředí virtuálního a obdobně jako kyberšikana, i kyberstalking představuje velmi nebezpečnou formu rizikového chování v online světě.

Nejprve se pozastavíme u vymezení samotného stalkingu. Papežová (2020, online) uvádí, že za stalking lze považovat opakované, systematické a dlouhodobé obtěžování, které u oběti vyvolává pocit strachu.

Dle Kopeckého a Krejčí (2010, s. 24–25) lze mezi nejčastější projevy stalkingu zařadit opakované pokusy pachatele o kontaktování oběti různými cestami (dopisy, e-maily, telefonáty, SMS zprávy, chaty a chatové místnosti, zásilky s dárky apod.), o demonstrování síly (pronásledování oběti, výhrůžky přímého násilí na osobu oběti nebo její blízké), o postupné naplňování výhrůžek (útoky na majetek oběti či fyzické útoky na její osobu nebo osoby blízké) a o snahu poškodit osobu oběti (šíření nepravdivých informací o oběti prostřednictvím sociálních sítí, falešných webových stránek, blogů apod.).

Od charakteristiky stalkingu se nyní můžeme přesunout k vymezení kyberstalkingu. Royackers (2000; In: Hulanová, 2012, s. 69) píše, že kyberstalking představuje opakované obtěžující a výhrůžné chování, stejně jako stalking, k čemuž Burdová a Traxler (2014, s. 14) dodávají, že se jedná o obtěžování v kyberprostoru pomocí prostředků komunikační techniky (např. chat, sociální sítě, e-maily apod.). Hulanová (2012, s. 69) uvádí, že nejen dospělé osoby, ale taktéž děti a dospívající, jsou v současné době pronásledováni v online prostředí stále častěji.

Veličková Hulanová (2012, s. 100) uvádí, že kyberstalker může oběť obtěžovat prostřednictvím vytvořených webových stránek, blogů, e-mailu a sociálních sítí. Dle Burgesse a Bakera (2002; In: Divínová, 2005, s. 81) může mít online pronásledování formu nevyžádaných zpráv a obtěžujících vzkazů, šíření pomluv, krádeže identity a následné vystupování pod jménem oběti nebo zasílání virů a spamů.

Na základě výše uvedeného textu můžeme konstatovat, že stalking a kyberstalking jsou jevy, které mohou být vzájemně propojeny, a že fyzické pronásledování v reálném světě může být s pronásledováním v online prostředí spjato, což potvrzuje například Národní centrum bezpečného internetu (2012, s. 14), které uvádí, že fyzicky útočící stalker ke svým útokům může využít také kyberstalking. Zároveň však upozorňuje na skutečnost, že kyberstalker, který k pronásledování využívá primárně online prostředí, se obvykle k fyzickým útokům neuchýlí.

Samotný kyberstalking je ve srovnání s pronásledováním v reálném světě jednodušší, neboť pachatel musí fyzickému pronásledování oběti věnovat mnoho času. Stalking je v reálném prostředí také riskantnější, protože častá fyzická přítomnost stalkera na určitých místech, například poblíž školy či pracoviště oběti, může vzbudit podezření. Pronásledovat v online světě lze z bezpečí domova a vzhledem k anonymitě, o které jsme již hovořili, dává pachateli pocit nedosažitelnosti (Bocij, 2004; In: Hulanová, 2012, s. 71–72). Burgess a Baker (2002; In: Divínová, 2005, s. 81) uvádí, že výhodou stalkingu v online prostředí je také možnost získání množství informací, které o sobě v online světě, například na sociálních sítích, oběť sděluje.

K problematice sdělování osobních informací v online světě a na sociálních sítích, zejména na Facebooku, Vohradský (2010, s. 107) uvádí, že bychom měli mít stále na paměti, že kdokoliv v prostředí sociálních sítí může s těmito informacemi nakládat.

Na základě výzkumu, který mapoval rizikové chování českých dětí v prostředí internetu, bylo zjištěno, že dospívající ve věku 11–17 let v prostředí internetu sdělují širokou škálu osobních informací. Více než tři čtvrtiny (77 %) dospívajících respondentů sdělují své jméno a příjmení, více než polovina (56,4 %) fotografií obličeje a více než polovina (55,7 %) také e-mail. Tyto údaje jsou dospívající respondenti ochotni zasílat i neznámým osobám, přičemž více než třetina dospívajících respondentů (38 %) by neznámé osobě v online světě poskytla i své telefonní číslo (Kopecký, 2014, online).

Již jsme uvedli, že mnoho z umístěných osobních údajů a informací lze snadno zneužít. Díky jejich umístění do online prostředí se lze stát obětí, nejen kyberstalkingu, mnohem snadněji. Domnívám se však, že mnoho mladých lidí si tento fakt neuvědomuje, čemuž napovídají i výsledky zmíněného výzkumu.

Bílý kruh bezpečí (2021, online) uvádí, že obětí nebezpečného pronásledování se může stát naprosto kdokoliv. Kopecký a Krejčí (2010, s. 24) však dodávají, že nejčastěji jde o známé osobnosti a bývalé partnery. Burgess, Baker (2002; In: Divínová, 2005, s. 81) říkají, že ve většině případů jsou pronásledované ženy, a to jak v reálném, tak v online prostředí.

Pachatelem je pak často osoba, která je oběti velmi dobře známá. Může jím být bývalý partner, milenec, kamarád či zklamaný milovník, který není ochoten přijmout ukončení vztahu nebo nezájem oběti. Jednat se ale může také o neznámou osobu, která v prostředí internetu hledá svou oběť (srov. s Burdová, Traxler, 2014, s. 14; Papežová, 2020, online). Platí, že ve většině případů jsou pronásledovateli muži (Burgess, Baker, 2002; In: Divínová, 2005, s. 81),

Rozpoznat pachatele nebezpečného pronásledování však není jednoduché, často k odhalení jeho pravé identity vůbec nedojde. Stalker se může jevit jako naprosto normální člověk, o kterém bychom si nikdy nemysleli, že obtěžuje jinou osobu. (Kopecký, Krejčí, 2010, s. 25).

Kyberstalking představuje opakovaný a dlouhodobý akt, a proto se může u obětí vyskytovat široké spektrum problémů, plynoucích z traumatizující zkušenosti nebezpečného pronásledování.

Osoba oběti může trpět depresí, úzkostmi, ztrátou sebeúcty a pocitu beznaděje. Oběť se také může cítit zranitelná, žít v permanentním strachu a neustálém střehu. Dochází k poklesu energie, narušení životního stylu a každodenního života a ztrátě důvěry, což se promítá do mezilidských vztahů. Výjimkou není ani posttraumatická stresová porucha, poruchy spánku a sebevražedné tendence (Hulanová, 2012, s. 81–82).

V současnosti je samotný stalking trestným činem, jehož skutkovou podstatu můžeme najít v zákoně č. 40/2009 Sb., trestním zákoníku, pod § 354 – Nebezpečné pronásledování. Kopecký a Krejčí (2010, s. 29) uvádí, že v souvislosti se stalkingem lze pachatele stíhat také pro trestný čin Nebezpečného vyhrožování, jehož skutkovou

podstatu můžeme najít v § 353, trestního zákoníku. Vzhledem k tomu, že kyberstalking spadá pod kyberšikanu, se můžeme domnívat, že mimo tyto dva uvedené trestné činy, které se se stalkingem přímo pojí, lze pachatele stíhat i pro trestné činy, které jsou uvedeny v tabulce 1, týkající se právě kyberšikan.

4.3 Kybergrooming

Kybergrooming je dalším velice nebezpečným jevem v online světě, se kterým se mládež může v současnosti setkat. Vzhledem k důsledkům, ke kterým může v rámci kybergroomingu dojít, můžeme tuto formu rizikového chování v online světě považovat za zvláště nebezpečnou. Je prokázáno, že oběťmi kybergroomingu se stávají nejčastěji děti a dospívající ve věku od 11 do 17 let (srov. s Szotkowski, Kopecký, Krejčí, 2013, s. 54; Kožíšek, Písecký, 2016, s. 77; Kopecký a kol., 2015, s. 31), a právě z toho důvodu mu nyní budeme věnovat pozornost.

Szotkowski, Kopecký a Krejčí (2013, s. 50) definují kybergrooming jako „*chování uživatelů internetu, tzv. predátorů, kybergroomerů, které má ve vyhlédnuté oběti vyvolat falešnou důvěru a přimět ji k osobnímu setkání*“. Autoři dále uvádí, že se jedná o psychickou manipulaci prostřednictvím internetu a dalších internetových komunikačních prostředků a technologií, jejímž cílem je setkání s obětí v reálném světě. Kopecký a kol. (2015, s. 25) dodávají, že záměrem plánované osobní schůzky může být sexuální zneužití oběti, fyzické násilí na oběti nebo zneužití oběti k výrobě dětské pornografie či pro dětskou prostituci.

Veličková Hulanová (2012, s. 93) uvádí, že během online komunikace se pachatel navíc často snaží oběť přimět k účasti na různých sexuálních aktivitách, například k tomu, aby se dítě prostřednictvím webkamery dívalo na jeho sexuální uspokojování, nebo se ho také účastnilo.

Szotkowski, Kopecký a Krejčí (2013, s. 51) uvádí, že ke kybergroomingu dochází nejčastěji v rámci internetových služeb, které jsou mezi dětmi a mládeží nejoblíbenější, aktuálně se tedy jedná především o sociální sítě (např. Facebook, Twitter, Lidé.cz a další).

Znovu připomeneme, že oběťmi kybergroomingu jsou nejčastěji děti ve věku od 11 do 17 let. Co se týče pohlaví, poměr dívek i chlapců je vyrovnaný. Obě pohlaví ale spojuje fakt, že tráví mnoho času v prostředí internetu, kde hledají potenciální kamarády a partnery (Szotkowski, Kopecký, Krejčí, 2013, s. 54). Oběti si také často

myslí, že ve virtuálním prostředí potkali někoho, kdo o ně má skutečný zájem, a neuvědomují si, k čemu všemu by mohlo dojít (Veličková Hulanová, 2012, s. 93).

Pokud bychom chtěli charakterizovat pachatele kybergroomingu, Szotkowski, Kopecký a Krejčí (2013, s. 52) uvádí, že nezáleží na věku, vzdělání, postavení nebo zaměstnání, čímž pádem nelze stanovit jasný prototyp kybergroomera. Kožíšek a Písecký (2016, s. 78) píšou, že se však zpravidla jedná o osoby, které se ve vztahu s dětmi cítí bezpečněji. Zajímavostí je, že mezi odhalenými kybergroomery převažují ti, kteří nikdy nebyli za svoje jednání potrestáni. Dle Szotkowského, Kopeckého a Krejčí (2013, s. 53) se však může jednat i o osoby, které již byly za sexuální útoky odsouzeny.

Briggs, Simon a Simonsen (2011; In: Kopecký a kol., 2015, s. 31) uvádí, že pachatele zaměřující se na online sexuální útoky lze rozdělit do těchto dvou skupin:

- pachatelé, kteří jednají vlivem fantazie;
- pachatelé, jejichž záměrem je navázání sexuálního kontaktu v reálném světě.

První skupina pachatelů nemá zájem o setkání v reálném světě, jejich záměrem je uspokojení sexuální fantazie. Do druhé skupiny pak spadají ti, kteří chtějí dítě sexuálně zneužít (Briggs, Simon, Simonsen, 2011; In: Kopecký a kol., 2015, s. 31).

Pachatel většinou vystupuje pod falešnou identitou, aby oběť nezjistila, s kým je doopravdy v kontaktu. Využívá tak falešné jméno a příjmení, na svůj profil umisťuje falešné fotografie a vzhledem k tomu, že bývá ve většině případů výrazně starší než oběť, upravuje také svůj věk. Útočník může využívat identitu statickou, kdy si vytvoří jeden uživatelský profil, v rámci kterého oslovuje více obětí, druhou možností je pak identita dynamická, kterou útočník dle potřeby mění (Szotkowski, Kopecký, Krejčí, 2013, s. 56–57).

V případě kybergroomingu můžeme uvést postup pachatele. Útočník se nejprve na kontakt s obětí připravuje a snaží se získat co nejvíce dostupných informací, například z profilů na sociálních sítích (Szotkowski, Kopecký a Krejčí, 2013, s. 56). Při kontaktování oběti se snaží vzbudit důvěru a využívá „efekt zrcadlení“, v rámci kterého se snaží o napodobování oběti, předstírá například, že má stejné názory, problémy, zájmy a koníčky (Kožíšek, Písecký, 2016, s. 72, 79). K navázání co nejbližšího vztahu dle Szotkowského, Kopeckého a Krejčí (2013, s. 61) pachatel často využívá různé

úplatky, například peníze, moderní techniku nebo značkové oblečení, čímž může získat další osobní údaje o oběti (např. adresu bydliště) a také zvýšit svoji důvěryhodnost.

Dle Szotkowského, Kopeckého a Krejčí (2013, s. 51) psychická manipulace oběti trvá ve většině případů delší dobu, od 3 měsíců až po několik let, a to z důvodu, že se pachatel snaží navázat opravdu blízký vztah a získat její plnou důvěru.

Kožíšek a Písecký (2016, s. 75–80) uvádí, že po navázání vztahu si oběť vytváří na kybergroomerovi emoční závislost a začíná se mu svěřovat se svými problémy, které mohou mít i intimní povahu, objevovat se tedy mohou mimo jiné také sexuální témata. Během online komunikace je oběť ujišťována o tom, že veškeré informace zůstanou v tajnosti. Ve chvíli, kdy má pachatel informací dostatek, začíná po oběti vyžadovat určité úkony, a pokud je oběť odmítá splnit, dochází k citovému vydírání nebo výhrůzkám zveřejnění zmíněných osobních informací.

Jednou z posledních fází kybergroomingu je pak samotná nabídka k osobnímu setkání, na kterou může dle Szotkowského, Kopeckého a Krejčí (2013, s. 52) jít oběť s očekáváním, že se setká s dobrým kamarádem, kterého si v prostředí internetu našla. Dle Kopeckého a kol. (2015, s. 28) je pro oběť složité rozpoznat, že její online kamarád lže, neboť oběti často neberou v potaz varovné příznaky, které online komunikaci doprovázejí.

Může však také nastat situace, kdy je oběť k osobnímu setkání donucena zmíněným citovým vydíráním. Szotkowski, Kopecký a Krejčí (2013, s. 63–66) píšou, že čím více osobních informací pachatel má, tím více je na něm oběť závislá, neboť má strach právě ze zveřejnění poskytnutých citlivých informací. Z toho důvodu pak v kontaktu s pachatelem zůstává a přistupuje na realizaci osobní schůzky, na které dle Kopeckého a kol. (2015, s. 25) může dojít k závažným trestným činům, jako je již zmíněné sexuální zneužití oběti, fyzické násilí na oběti nebo zneužití oběti k výrobě dětské pornografie či pro dětskou prostituci.

Za zásadní pro problematiku kybergroomingu můžeme považovat ochotu a odhodlání mládeže ke komunikaci v online prostředí s neznámými lidmi. Na tuto skutečnost se zaměřoval výzkum s názvem „Sexting a rizikové seznamování českých dětí v kyberprostoru“, na základě kterého bylo zjištěno, že téměř polovina dospívajících respondentů (48,6 %) komunikuje v online prostředí s neznámými lidmi (Kopecký, Szotkowski, 2017, online). Výzkum s názvem „České děti v kybersvětě“

pak zaznamenal, že z dospívajících respondentů čtvrtina (26,8 %) obdržela od neznámého uživatele internetu nabídku na osobní schůzku, z pozvaných pak na schůzku šlo téměř 70 % osob (Kopecký, Szotkowski, 2019a, online). Takové chování můžeme označit za rizikové, neboť dopředu není známo, kdo se na osobní schůzku doopravdy dostaví.

Sexuální zneužití bezesporu představuje velmi traumatizující zážitek, který s sebou nese určité následky. Mezi ně můžeme zařadit například disharmonický vývoj osobnosti, uchýlení se k rizikovému chování, depresivní ladění, sklony k sebepoškozování, narušení morálních hodnot, citovou otupělost, nízké sebehodnocení, odpor k sexuálnímu styku, úzkostnost a další (srov. s Kopecký a kol., 2015, s. 42).

Kopecký a kol. (2015, s. 41) však uvádí, že pokud bylo dítě v rámci osobní schůzky sexuálně zneužito, je složité takovou skutečnost odhalit. Některé děti mají strach se svěřit jiné osobě, některé mají obavu z pomsty pachatele, ale setkat se můžeme i s oběťmi, které nechtějí pachateli způsobit nahlášením problém. Případy sexuálního zneužití dětí z uvedených důvodů v současnosti vykazují vysokou latenci.

Vlachová (2009, online) uvádí, že samotný kybergrooming není trestným činem, avšak v rámci jednání, které se při kybergroomingu uplatňuje, může pachatel spáchat například trestné činy uvedené v tabulce 2, které najdeme v zákoně č. 40/2009 Sb., trestním zákoníku

Tabulka 2: Trestná činnost spojená s kybergroomingem

Trestný čin	Paragraf
Omezování osobní svobody	§ 171
Vyhrožování	§ 175
Neoprávněné nakládání s osobními údaji	§ 180
Pohlavní zneužití	§ 187
Výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií	§ 192
Zneužití dítěte k výrobě pornografie	§ 193
Ohrožování výchovy dítěte	§ 201
Nebezpeční vyhrožování	§ 353
Nebezpečné pronásledování	§ 354

Zdroj: Vlachová, 2009, online

4.4 Sexting

Dalším rizikovým jevem, se kterým může současná mládež přijít v online světě do styku, je sexting, který především v posledních letech zaznamenal velký rozmach. To, co by mělo být soukromé, se s rozvojem informačních a komunikačních technologií stává veřejným, čemuž napomáhá skutečnost, že sexualita je dnes vysoce medializovaným tématem. Těmto vlivům pak samozřejmě podléhá také mládež, která tyto pomyslné hranice soukromého a veřejného testuje a svoji sexualitu vyjadřuje v online světě.

Pokud bychom chtěli uvažovat o prevalenci sextingu u dospívajících v našem prostředí, z výsledků výzkumu s názvem „Sexting a rizikové seznamování českých dětí v prostředí internetu“ vyplývá, že téměř čtvrtina (24,8 %) dospívajících provozuje sexting ve formě intimních a erotických zpráv. Sexting ve formě rozesílání vlastních intimních fotografií provozuje 15,4 % dospívajících respondentů a vlastní intimní videa pak zasílá přibližně 6 % dospívajících respondentů (Kopecký, Szotkowski, 2017, online).

Přesuňme se nyní k vymezení sextingu. Hollá (2016, s. 44–45) uvádí, že samotný pojem je složen ze dvou anglických výrazů – sex (pohlaví) a text (textová zpráva). Pokud bychom pak chtěli hovořit o jeho významu, jedná se o sexuálně laděnou komunikaci v kyberprostoru.

Kožíšek a Písecký (2016, s. 83) uvádí, že „*sextingem se rozumí zasilání zpráv, fotografií nebo videí se sexuálním obsahem*“. Eckertová a Dočekal (2013, s. 68) pak píšou, že se jedná o sdílení materiálu se sexuálním podtextem pomocí moderních komunikačních technologií, přičemž tvůrcem tohoto materiálu je mládež sama. Takový obsah je pak jeho tvůrcem umístěn na internet, například na sociální síť, anebo je zaslán přímo vybrané osobě. Hinduja a Patchin (2010; In. Hollá, 2016, s. 45) však upozorňují na skutečnost, že se nejedná pouze o zasilání, ale také o přijímání sexuálně laděného materiálu, Hollá (2016, s. 46) pak informuje o tom, že sexting zahrnuje navíc i přeposílání přijatých textů, fotografií či videí sexuálního charakteru dalším osobám.

Eckertová a Dočekal (2013, s. 68) uvádí, že k sextingu nejčastěji dochází mezi vrstevníky, výjimkou však není ani zaslání materiálu se sexuálním podtextem neznámé osobě za úplatu. K výměně textových zpráv, fotografií či videí se sexuálním obsahem dle Kožíška a Píseckého (2016, s. 87) dochází také v rámci komunikace s partnerem, Hollá (2016, s. 49) pak dodává, že sexuálně laděný materiál může být šířen mezi mladými lidmi, kde alespoň jedna strana očekává od druhé strany hlubší vztah. Opomenout

však nesmíme ani dospělé, kteří se sextingu také účastní. Na základě uvedeného textu si tedy můžeme povšimnout, že k sextingu mohou přistupovat všechny věkové kategorie. V našem pojetí se však orientujeme na mládež a sexting chápeme jako jednu z forem rizikového chování v online světě.

Pokud bychom chtěli definovat samotné kategorie aktérů sextingu, lze diferencovat tyto:

- nesexteři – ti, kteří nezaslali ani neobdrželi zprávy, fotografie či videa sexuálního charakteru;
- odesílatelé – ti, kteří zaslali, ale nikdy neobdrželi zprávy, fotografie či videa sexuálního charakteru;
- příjemci – ti, kteří obdrželi, ale nikdy nezaslali zprávy, fotografie či videa sexuálního charakteru;
- obousměrní sexteři – ti, kteří zaslali a zároveň obdrželi zprávy, fotografie či videa sexuálního charakteru (Gordon-Messer et al., 2012; In: Hollá, 2016, s. 58–59).

Účastníky sextingu, tedy sextery, lze pak z hlediska povahy realizace sextingu rozlišit na:

- agresivní sextery – ti, kteří při realizaci sextingu využívají některou formu agrese se záměrem poškodit oběť;
- nátlakové sextery – ti, kteří využívají nátlak, tedy skrytou formu agrese;
- konsenzuální sextery – ti, kteří sexting realizují k budování romantického, partnerského či sexuálního vztahu a zkoumají přitom vlastní sexuální identitu (Gordon-Messer et al., 2012; In: Hollá, 2016, s. 59).

Pro účely této práce je důležité vymezit, kdo je v případě sextingu obětí. Gámez-Guadix (2015; In: Hollá, 2016, s. 58) uvádí, že se jedná o osoby, které byly v rámci sextingu nějakým způsobem zneužity. Ekvivalentem oběti může být online sexuálně viktimizovaná osoba.

Pokud bychom chtěli hovořit o typologii sextingu, Hollá (2016, s. 49) uvádí, že můžeme diferencovat jeho dobrovolnou a nedobrovolnou (nátlakovou) formu. Dobrovolná forma sextingu představuje pro dospívající možnost, jak uspokojit svou sexuální zvědavost, využít ho mohou také osoby pro sexuální sblížení, avšak bez sexuální blízkosti. Nátlakový nebo také vynucený sexting je pak opakem sextingu dobrovolného, který s sebou nese vyšší riziko možného zneužití a může představovat formu sexuálního obtěžování.

Také u osoby, která sexuálně laděný materiál poskytuje další osobě a je jeho objektem, můžeme hovořit o self-sextingu. Pokud si sexuálně laděný materiál rozesílají vrstevníci mezi sebou, jedná se o peer-sexting, zaslání materiálu se sexuálním podtextem mezi dospělými osobami, například v manželském či partnerském svazku, pak můžeme označovat jako adult-sexting (srov. s Hollá, 2016, s. 50).

Rozlišovat můžeme také sexting konsenzuální, jehož podstatou je partnerský či romantický vztah dospívajících a dospělých. Další možností je zaslání materiálu sexuálního charakteru jako manifestace touhy po pozornosti. O přitěžujícím sextingu pak můžeme hovořit v situaci, kdy se jeho součástí stávají další rizikové jevy, jako je šikana, kyberšikana, vydírání, vyloučení ze školy či zaměstnání a další (srov. s Hollá, 2016, s. 50–52).

Pokud bychom chtěli uvažovat o motivech, které současnou mládež vedou k realizaci sextingu, bez ohledu na to, zda se jedná o jeho dobrovolnou či nátlakovou formu, můžeme uvést tyto:

- nástroj k upoutání pozornosti partnera, flirt, znak lásky a vzájemné důvěry v rámci romantických vztahů;
- nástroj k potlačení nudy;
- výsledek nátlaku (donucení k sextingu v rámci sociální skupiny, například tlak spolužáků či partnerů);
- produkt konzumní společnosti a nástroj sebe prezentace (výrazná mediální prezentace lidské sexuality, mediální vzor krásy = „být sexy“, sexting jako součást různých mediálních forem);
- nástroj pomsty (zneužití obdrženého materiálu se sexuálním obsahem k vydírání, pomstě, posměchu) (srov. s Kopecký a kol., 2015, s. 45–46).

Sexting můžeme považovat za rizikový komunikační jev především z důvodu, že sdílením zmíněného citlivého materiálu ztrácíme nad jeho obsahem kontrolu, a dáváme tak prostor potenciálním útočníkům, kteří ho mohou zneužít. Jakýkoliv zasláný materiál sexuálního charakteru, především fotografie či video, se kdykoli může objevit v prostředí internetu. Pokud ke zneužití materiálu se sexuálním podtextem dojde, musíme počítat s tím, že jeho životnost je velmi vysoká a data prakticky nelze odstranit, v online světě tak může kolovat i několik let. S dlouhodobou dostupností materiálu se pojí skutečnost,

že se němu může dostat široký okruh lidí, tedy osoby blízké, kolegové, zaměstnavatel i lidé neznámí (srov. s Kožíšek, Písecký, 2016, s. 83, Hollá, 2016, s. 57).

Kopecký et al., 2014 (In: Kopecký a kol., 2015, s. 44–45) za riziko spojené se sextingem považují také ztrátu pověsti a prestiže. Osoba, jejíž sexuálně laděný materiál byl zneužit, může mít problémy se získáním či udržením sociálních vztahů, ve skupině vrstevníků může být označována za „prostitutku“ a v budoucnu může mít problémy se získáním či udržením zaměstnání.

Sexting může být spojen i s dalšími rizikovými jevy, jako je například vydírání. Útočník může požadovat další materiál a na jeho tvůrce, který mu již nějaký materiál poskytl, může vyvíjet nátlak, kterému lze těžko odolat, právě z důvodu hrozby zneužití již zasláného obsahu. Materiál s intimním obsahem bývá aktuálně nejčastěji zneužit partnery a bývalými partnery, avšak vyloučeno není zveřejnění materiálu neznámou osobou (Kožíšek, Písecký, 2016, s. 83).

Sexting navíc může být součástí dalších online forem rizikového chování, například kyberšikany, kybergroomingu, kyberstalkingu a dalších (Kopecký, Szotkowski, 2017, online). Na základě poznatků, které jsme z předchozích kapitol o online rizikových formách chování již načerpali, lze odvodit, že osoba, jejíž citlivý materiál se stal předmětem zneužití, může být veřejně urážena a napadána, sexting tak může postupně přecházet v kyberšikanu. Citlivý materiál dále může být využit ke kyberstalkingu, nebo se může stát prostředkem pro vydírání dítěte v rámci kybergroomingu.

U osoby realizující sexting, která byla nějakým způsobem zneužita, se mohou objevovat následky krátkodobého i dlouhodobého charakteru. Jedná se o strach, úzkosti, depresivní ladění, pokles sebevědomí a nízká sebeúcta. Po fyzické stránce dochází k poruchám spánku a příjmu potravy, bolestem hlavy a břicha. Ovlivněno může být i navazování adekvátních vztahů s vrstevníky a výkony ve škole. Celá situace může vyústit v destruktivní chování vůči sobě samému, tedy k užívání alkoholu, drog či sebepoškozování (srov s. Szotkowski a kol., 2020, s. 43–44).

Ačkoliv je pohlavní styk povolen od 15 let, s dětmi do 18 let nesmí být pořizován žádný intimní materiál. Pokud však dojde ke sdílení nebo šíření takového intimně laděného materiálu, můžeme jeho obsah definovat jako dětskou pornografii a výroba, zmíněné šíření nebo nakládání s ním je trestná (Kožíšek, Písecký, 2016, s. 84). Na základě uvedeného textu můžeme konstatovat, že pokud dochází k pořizování a sdílení sexuálně

laděného materiálu mezi nezletilými, také oni se dopouští participace na dětské pornografii. Pokud u těchto osob dojde k překročení 18. roku, trestnost sextingu opadá, pokud však nedochází ke zneužití zmíněného materiálu, a pokud je sexting konsenzuální, tedy realizovaný oběma stranami dobrovolně.

Kopecný a Szotkowski (2019b, online) uvádí, že samotný sexting jako trestný čin neexistuje, avšak z pohledu trestního práva existuje řada trestných činů, ve kterých sexting ve nějaké formě figuruje. Vlachová (2009, online) píše, že může jít například trestné činy uvedené v tabulce 3, které můžeme najít v zákoně č. 40/2009, trestním zákoníku:

Tabulka 3: **Trestná činnost spojená se sextingem**

Trestný čin	Paragraf
Pohlavní zneužití	§ 187
Výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií	§ 192
Zneužití dítěte k výrobě pornografie	§ 193
Ohrožování výchovy dítěte	§ 201
Nebezpečné pronásledování	§ 354

Zdroj: Vlachová, 2009, online

5 PRŮZKUMNÉ ŠETŘENÍ ZAMĚŘENÉ NA ZKUŠENOSTI STŘEDOŠKOLSKÉ MLÁDEŽE S RIZIKOVÝM CHOVÁNÍM V ONLINE SVĚTĚ

Poslední kapitola je věnována průzkumnému šetření, které je zaměřeno na zmapování zkušeností středoškolské mládeže s vybranými online formami rizikového chování, tedy s kyberšikanou, kyberstalkingem, kybergroomingem a sextingem z pozice oběti. V rámci této kapitoly bude nejprve představen projekt průzkumného šetření, poté se zaměříme na analýzu a interpretaci výsledků a v samém závěru nás pak čeká shrnutí průzkumného šetření.

5.1 Projekt průzkumného šetření

Pro účely naší práce bylo zvoleno kvantitativně orientované průzkumné šetření, pro které je dle Gavory (2008, s. 34–35) charakteristická práce s číselnými údaji. Výzkumník usiluje o udržení odstupu ke zjišťovaným jevům, snaží se zaměřit na zkoumané osoby tak, aby co nejlépe reprezentovaly jistou populaci a jeho cílem je třídění údajů a vysvětlení příčin existence zkoumaných jevů. Kvantitativně orientované průzkumné šetření prověřuje již existující poznatky o zkoumaném jevu, přičemž nejlepším způsobem je stanovení hypotéz, které se pak během výzkumu verifikují (potvrzují, nebo vyvrací).

První fází výzkumu je stanovení výzkumného problému, který by měl být formulován konkrétně a jednoznačně v tázací formě, měl by být empiricky ověřitelný a vyjadřovat vztah mezi dvěma či více proměnnými (Chráska, 2016, s. 13–14). Výzkumný problém, který byl pro naše průzkumné šetření stanoven, zní: *„Jaké zkušenosti má středoškolská mládež s rizikovým chováním v online světě z pozice oběti?“*

Samotným cílem průzkumného šetření je pak zmapování zkušeností středoškolské mládeže s vybranými formami rizikového chování v online světě, konkrétně s kyberšikanou, kyberstalkingem, kybergroomingem a sextingem z pozice oběti.

Dalším krokem, ke kterému bychom měli po stanovení výzkumného problému a cíle průzkumného šetření přistoupit, je formulace hypotéz (Chráska, 2016, s. 11). Gavora (2008, s. 67) uvádí, že hypotéza vyjadřuje vztah mezi dvěma proměnnými a musí

se dát empiricky zkoumat. Při její formulaci musíme mít na paměti, že se jedná o tvrzení, a proto musí být vyjádřena oznamovací větou.

Pro naše průzkumné šetření byly zformulovány tyto čtyři hypotézy:

- **Hypotéza č. 1:** Více než polovina z řad středoškolských respondentů se setkala s některým z projevů kyberšikany.
- **Hypotéza č. 2:** Častěji jsou v online prostředí pronásledovány středoškolské dívky než středoškolští chlapci.
- **Hypotéza č. 3:** Více než čtvrtina středoškolských respondentů obdržela od neznámé osoby v online světě pozvánku na osobní schůzku v reálném světě.
- **Hypotéza č. 4:** Sexting provozují častěji středoškolští chlapci než středoškolské dívky.

Hypotéza je vědeckým předpokladem, což znamená, že vychází z vědecké teorie, tedy z toho, co je již o dané problematice teoreticky zpracováno (Gavora, 2008, s. 63). Nyní si námi stanovené hypotézy rozebereme a uvedeme si, jaké mají vědecké podklady.

Hypotéza č. 1: Více než polovina z řad středoškolských respondentů se setkala s některým z projevů kyberšikany.

První hypotéza vychází z výzkumu s názvem „Výzkum rizikového chování českých dětí v prostředí internetu 2014“, na základě kterého bylo zjištěno, že 50,9 % respondentů ve věku od 11 do 17 let se setkalo s některým z projevů kyberšikany. V rámci výzkumu bylo sledováno 9 forem útoků, mezi které byly zařazeny verbální útoky, obtěžování prozváněním, vyhrožování a zastrasování, krádež identity, vydírání, ztrapňování šířením fotografie, ztrapňování šířením videa, ztrapňování šířením audia a průnik na účet (Kopecký, 2014, online).

Hypotéza č. 2: Častěji jsou v online prostředí pronásledovány středoškolské dívky než středoškolští chlapci.

Druhá hypotéza byla stanovena na základě poznatků autorů, kteří se kromě jiných forem rizikového chování v online světě zabývají taktéž kyberstalkingem, tedy nebezpečným pronásledováním v online světě. Z jejich vědecké teorie vyplývá, že častějšími oběťmi nebezpečného pronásledování v online prostředí jsou ženy (Burgess, Baker, 2002; In: Divínová, 2005, s. 81).

Hypotéza č. 3: Více než čtvrtina středoškolských respondentů obdržela od neznámé osoby v prostředí internetu pozvánku na osobní schůzku v reálném světě.

Třetí hypotéza byla stanovena na základě výzkumu s názvem „České děti v kybersvětě“, v rámci kterého 26,8 % respondentů v dětském a dospívajícím věku potvrdilo, že obdrželo od neznámého uživatele internetu nabídku na setkání v reálném světě (Kopecký, Szotkowski, 2019a, online).

Je třeba upozornit na skutečnost, že hypotéza nemapuje oběti kybergroomingu přímo, avšak umožňuje nám zjistit, jaké procento středoškolské mládeže se na základě pozvání na osobní schůzku s neznámou osobou dostavilo a vystavilo se tak možnému nebezpečí. Na schůzku se samozřejmě místo predátora – kybergroomera mohl dostavit i vrstevník dítěte, taková skutečnost však není dopředu jistá.

Hypotéza č. 4: Sexting provozují častěji středoškolští chlapci než středoškolské dívky.

Čtvrtá hypotéza vychází z výzkumu s názvem „Meranie sextingu a kyberšikany“, v rámci kterého bylo zjištěno, že aktivní sexting vzhledem k pohlaví provozují častěji chlapci než dívky (Hollá, 2016).

Samotná hypotéza opět nezkoumá sexting z pozice oběti, avšak představuje pro nás „vstupní bránu“ ke zmapování zneužití zaslaných materiálů sexuálního charakteru, který středoškolští respondenti poskytli jiným osobám.

V našem průzkumném šetření jsme se tedy zaměřili na současnou středoškolskou mládež. Tato cílová skupina byla zvolena z toho důvodu, že je pro ni charakteristický velmi častý pohyb v online světě. Vlivem množství času stráveného v tomto prostoru se mládež může setkat s různými formami rizikového chování a stát se nejen jejich pachatelem, ale také obětí. Vzhledem ke zranitelnosti, která je pro období dospívání příznačná, mohou být následky online forem rizikového chování pro oběti v dospívajícím věku fatální, a právě z toho důvodu můžeme považovat za důležité, se dané problematice věnovat hlouběji.

Průzkumné šetření bylo realizováno pomocí anonymního online dotazníku vlastní konstrukce (příloha A), který se skládá z 22 uzavřených, polouzavřených i otevřených položek. Záměrně neužíváme pojem „otázka“, neboť Chráska (2016, s. 158) upozorňuje na skutečnost, že *„označení položka je vhodnější, protože některé položky nemusí mít*

formu otázky, nýbrž například formu pokynu“. Samotný sběr dat probíhal od ledna do března roku 2021.

Pokud bychom chtěli hovořit o charakteristice jednotlivých typů položek, Chráska (2016, s. 160–161) uvádí, že uzavřené položky jsou charakteristické tím, že se u nich respondentům předkládá určitý počet připravených odpovědí. Otevřené položky naopak nenavrhují odpovědi žádné, a dávají tak respondentovi značnou volnost. Polouzavřené položky pak můžeme využít v situaci, kdy se obáváme nebezpečí, že neuvedeme některou z možných odpovědí, mimo připravených odpovědí tedy respondenti mohou formulovat i odpověď vlastní.

Původně měl být dotazník žákům středních škol distribuován osobně, avšak vzhledem k současné situaci, která je spojena s onemocněním COVID-19, muselo být od tohoto rozhodnutí upuštěno. Zvolena tedy byla elektronická forma distribuce prostřednictvím Formuláře Google.

Výběr respondentů byl uskutečněn pomocí metody sněhové koule, která spočívá v počátečním vyhledání několika osob a poté v kontaktování dalších osob, na které již vybraní lidé odkázali (Řehák, 2018, online). Online dotazník byl sdílen také na sociálních sítích, především v prostředí Facebooku, kde byl distribuován do skupin, jejichž členové jsou žáky středních škol.

Před samotnou distribucí online dotazníku byl proveden předvýzkum, na základě kterého máme dle Chrásky (2016, s. 169) možnost navržený dotazník vyzkoušet na menším vzorku respondentů, a na základě zjištěných výsledků ho pak můžeme v případě potřeby korigovat. Realizovali jsme tedy předvýzkum, kterého se zúčastnilo 5 středoškolských respondentů. Výsledky byly poměrně uspokojivé, znění položek v dotazníku nebylo třeba zásadním způsobem upravovat, avšak pro nepotřebnost byly dvě položky zcela vyřazeny.

Průzkumného šetření se celkem zúčastnilo 437 respondentů, přičemž 24 respondentů bylo vyřazeno vzhledem k nedodržení instrukcí a nesprávnému či neúplnému vyplnění dotazníku. Validní výzkumný vzorek je tedy tvořen 413 respondenty.

Pokud bychom se chtěli zaměřit na složení respondentů dle pohlaví, poměr dívek a chlapců uvádíme v následující tabulce.

Tabulka 4: **Složení respondentů dle pohlaví**

Pohlaví	Četnost	Procenta
Dívka	325	78,7
Chlapec	88	21,3
Celkem	413	100

Z celkových 413 respondentů, kteří se průzkumného šetření zúčastnili, je 325 (78,7 %) středoškolských dívek (78,7 %) a 88 středoškolských chlapců (21,3 %). Lze tedy konstatovat, že výzkumný vzorek je z více než tří čtvrtin zastoupen středoškolskými dívkami, které byly pravděpodobně ochotnější na našem průzkumném šetření participovat.

Pokud bychom pak chtěli hovořit o složení respondentů dle dalších kritérií, například dle věku, města bydliště či navštěvované školy, je potřeba upozornit na skutečnost, že tato kritéria pro nás v rámci průzkumného šetření nejsou důležitá, neboť se zaměřujeme na středoškolskou mládež jako celek, pro který je charakteristický věk zpravidla od 15 do 18 let. Vzhledem k tomu, že cílovou skupinu vnímáme jako celek, nám nezáleží ani na tom, kde respondenti bydlí a jakou střední školu navštěvují.

5.2 Analýza a interpretace výsledků průzkumného šetření

Na tomto místě si představíme výsledky průzkumného šetření realizovaného pomocí anonymního online dotazníku, které se již přímo pojí s vybranými online formami rizikového chování. Výsledky jsou nejprve zaznamenány v tabulkách a grafech a poté jsou okomentovány, případně také srovnány s výzkumy, které se zabývaly obdobnou problematikou. U otázek, které souvisí se zformulovanými hypotézami, je taktéž uvedeno, zda byla daná hypotéza potvrzena či vyvrácena.

Znovu připomínáme, že cílem průzkumného šetření je zmapování zkušeností středoškolské mládeže s kyberšikanou, kyberstalkingem, kybergroomingem a sextingem z pozice oběti.

První položka průzkumného šetření se našich respondentů dotazovala na opakovanou zkušenost s kyberšikanou z pozice oběti. V rámci první položky byli respondenti seznámeni s definicí kyberšikany, aby nedošlo k případným nejasnostem, které by mohly plynout z nedostatečné informovanosti o tomto jevu.

Tabulka 5: **Opakovaná zkušenost s kyberšikanou z pozice oběti**

Možnost	Četnost	Procenta
Ano, mám opakovanou zkušenost	127	30,8
Ne, nemám opakovanou zkušenost	286	69,2
Celkem	413	100

Z výsledků, které jsou uvedeny v tabulce, lze odvodit, že 127 respondentů (30,8 %) opakovanou zkušenost s některým či více projevy kyberšikany má, 286 respondentů (69,2 %) pak opakovanou zkušenost s touto online formou rizikového chování zkušenost nemá.

První položka souvisí s první hypotézou, kterou jsme si na počátku průzkumného šetření zformulovali. Ze zjištěných výsledků první položky můžeme konstatovat, že došlo k **vyvrácení hypotézy č. 1: Více než polovina z řad středoškolských respondentů se setkala s některým z projevů kyberšikany**, neboť zkušenost s tímto jevem potvrdila „pouze“ necelá třetina našich respondentů.

Pokud bychom se pak chtěli podívat na to, zda jsou oběťmi kyberšikany častěji dívky nebo chlapeci, tuto skutečnost je možné pozorovat v následující tabulce.

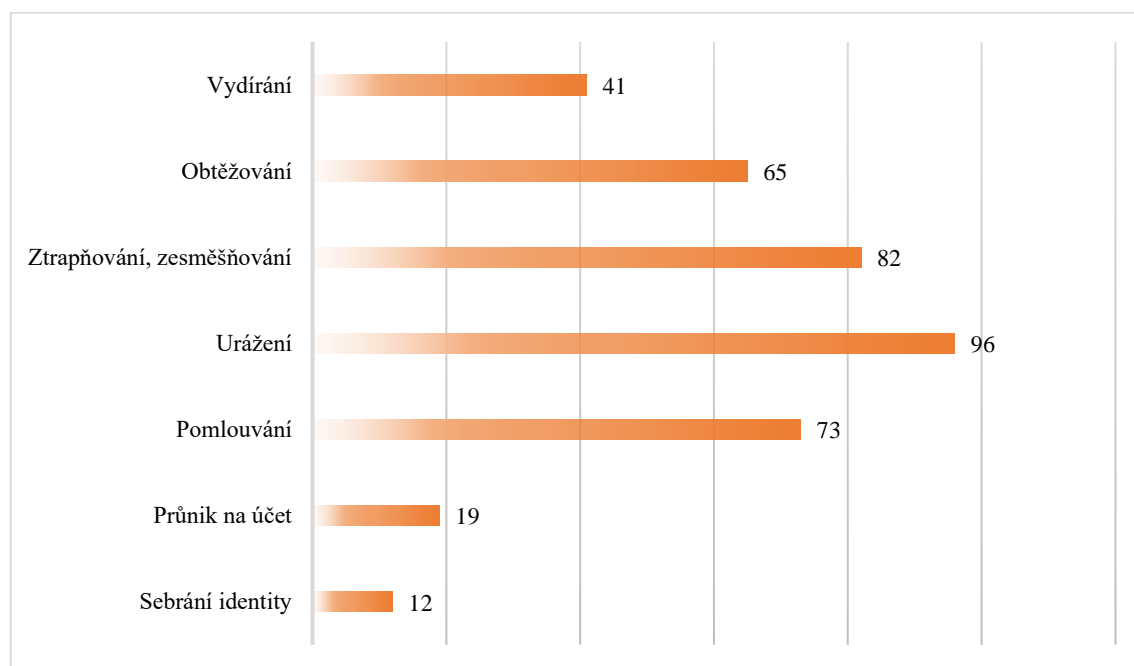
Tabulka 6: **Opakovaná zkušenost s kyberšikanou z pozice oběti dle pohlaví**

Pohlaví	Četnost	Procenta
Dívka	114	89,8
Chlapec	13	10,2
Celkem	127	100

Opakovanou zkušenost s kyberšikanou mají ve 114 případech dívky (89,8 %), obdobnou zkušenost má pak pouze 13 chlapců (10,2 %). Pro náš výzkumný vzorek tedy platí, že častěji jsou oběťmi kyberšikany dívky.

Šmahaj (2014, s. 123, 143), který se ve svém výzkumu zabýval zkušenostmi žáků základních a středních škol a studentů vysokých škol s kyberšikanou, se zaměřoval taktéž na určení pohlaví, které se stává obětí kyberšikany ve vyšší míře. V rámci tohoto výzkumu došel ke zjištění, že oběťmi kyberšikany jsou častěji dívky. Znamená to tedy, že zjištění našeho průzkumného šetření jsou totožná se zjištěním výzkumu Šmahaje.

Druhá položka průzkumného šetření se zaměřovala na 127 středoškolských respondentů, kteří v první položce uvedli, že mají opakovanou zkušenost s kyberšikanou. Na tomto místě respondenti vybírali projevy, se kterými se v rámci kyberšikany potýkali.

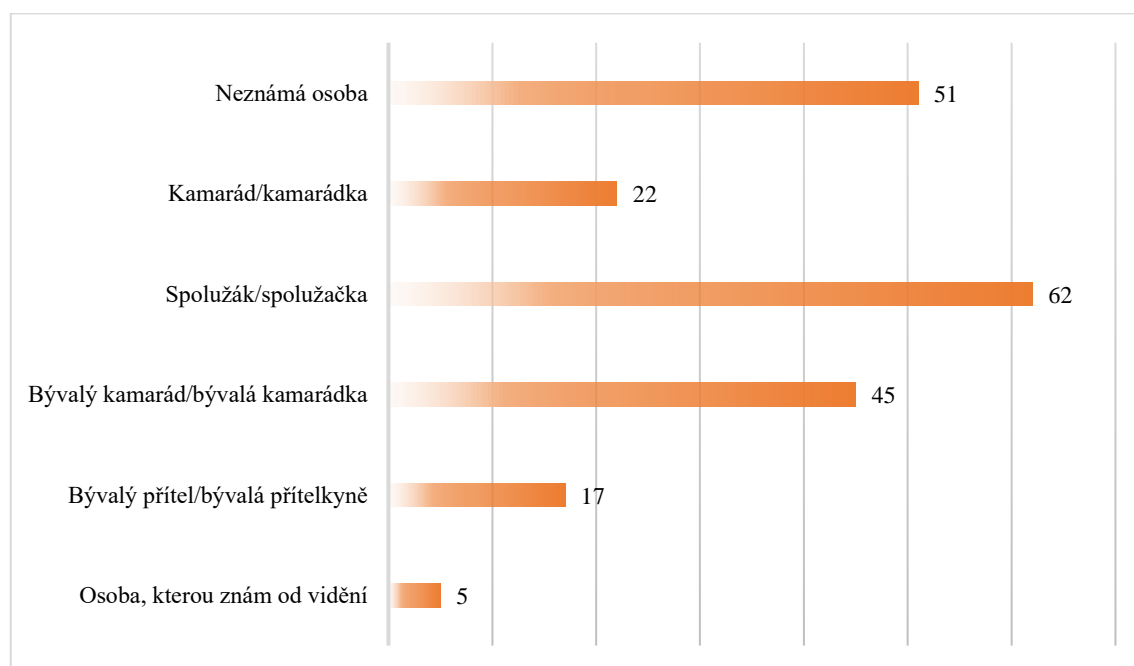

Graf 1: Projevy kyberšikany

Vzhledem k tomu, že v rámci kyberšikany může docházet ke kombinaci několika projevů, a navíc k tomu, že někteří respondenti mohou mít opakovaných zkušeností s kyberšikanou více, mohli zvolit více možností. Na základě grafu si můžeme povšimnout, že nejčastějším projevem kyberšikany je urážení, se kterým má zkušenost 96 respondentů (75,6 %). Druhou nejčastější možností je pak ztrapňování a zesměšňování, se kterým se potýkalo 82 středoškoláků (64,6 %). Následuje pomlouvání, které zvolilo 73 respondentů (57,5 %), a obtěžování, se kterým se setkala 65 respondentů (51,2 %). Zkušenost s vydíráním má 41 našich respondentů (32,3 %) a s průnikem na účet se muselo vypořádat 19 zástupců středoškolské mládeže (15 %). Poslední místo zaujímá sebrání identity, které bylo zvoleno 12 respondenty (9,4 %).

Druhá položka byla polouzavřená, což znamená, že mimo nabízených alternativ odpovědi mohli respondenti uvést i jinou možnost. K tomu se však žádný z respondentů neuchýlil, námi předložené projevy kyberšikany tedy byly pro náš výzkumný vzorek pravděpodobně dostačující.

Třetí položka průzkumného šetření se znovu orientovala na 127 středoškolských respondentů, kteří v první položce uvedli, že mají opakovanou zkušenost s kyberšikanou. Na tomto místě však respondenti volili pachatele tohoto jevu.

Graf 2: Pachatelé kyberšikany

Respondenti našeho průzkumného šetření mohli znovu volit více možností, neboť mohou mít více zkušeností s kyberšikanou. Za nejčastějšího pachatele kyberšikany byl označen spolužák či spolužačka, konkrétně 62 respondenty (48,8 %). Druhým nejčastějším pachatelem je neznámá osoba, kterou zvolilo 51 zástupců našeho výzkumného vzorku (40,2 %). Následuje bývalý kamarád nebo bývalá kamarádka, kteří se stali pachateli kyberšikany u 45 žáků středních škol (35,4 %), současný kamarád či kamarádka, kteří byli pachateli kyberšikany u 22 respondentů (17,3 %) a bývalý přítel nebo přítelkyně, kteří se stali pachateli v 17 případech (13,4 %).

Třetí položka byla taktéž polouzavřená, respondenti tedy mohli uvést kromě nabízených alternativ i jinou odpověď. Pět respondentů (3,9 %) tedy za pachatele kyberšikany označilo osobu, kterou znají od vidění.

Již jsme uvedli, že být agresivní může být v online světě jednodušší než ve světě reálném, neboť pachatel může skrýt svou identitu. Násilné sklony podporuje taktéž online anonymita, která může být hlavním motivem k takovému chování, ke kterému by se jedinec v reálném světě nejspíš neuchýlil. Z toho důvodu můžeme mezi pachateli, nejen kyberšikany, najít například kamaráda či kamarádku, tedy osoby, o kterých bychom si nikdy nemysleli, že by nám mohli ubližovat.

Čtvrtá položka se respondentů našeho průzkumného šetření tázala na online komunikaci s neznámými osobami.

Tabulka 7: **Komunikace s neznámými osobami v online světě**

Možnost	Četnost	Procenta
Pravidelně (1× až vícekrát týdně)	96	23,2
Občas (1–2× měsíčně)	211	51,1
Nikdy	106	25,7
Celkem	413	100

Tabulka 7 zobrazuje skutečnost, že nadpoloviční většina, konkrétně 211 respondentů (51,1 %), komunikuje s neznámými osobami v online světě občas, tedy 1–2× měsíčně. Pravidelně, tedy 1× až vícekrát týdně, s neznámými osobami prostřednictvím informačních a komunikačních prostředků komunikuje 96 zástupců našeho výzkumného vzorku (23,2 %). Nikdy se komunikace s neznámými lidmi v online světě neúčastní 106 našich respondentů (25,7).

Je patrné, že z našeho výzkumného vzorku je celkem 307 respondentů, kteří bez ohledu na četnost komunikují v online světě s neznámými osobami, což představuje 74,3 % z celkových 413 respondentů.

Pro porovnání můžeme využít výsledky výzkumu s názvem „Sexting a rizikové seznamování českých dětí v kyberprostoru“. Zmíněný výzkum zaznamenal, že téměř polovina dospívajících respondentů komunikuje v online světě s neznámými lidmi (Kopecký, Szotkowski, 2017, online). Pokud pak přistoupíme ke srovnání tohoto zjištění s výsledky našeho průzkumného šetření, můžeme uvést, že náš výzkumný vzorek se komunikace s neznámými osobami účastní v mnohem vyšší míře.

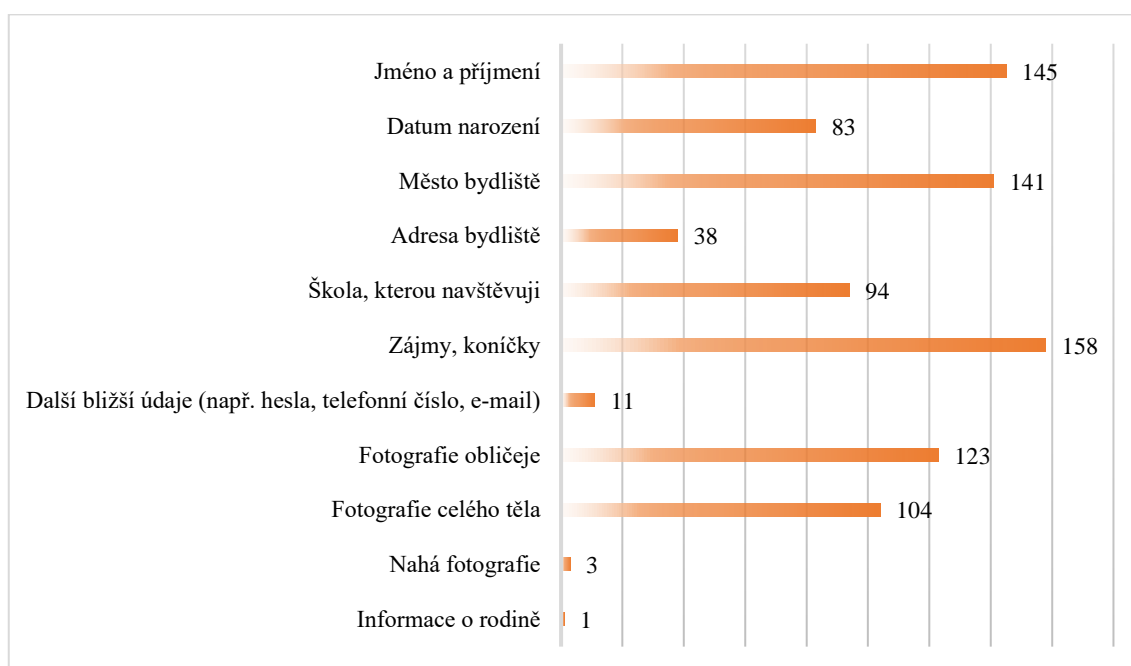
Pátá položka průzkumného šetření se 307 respondenty, kteří komunikují s neznámými osobami v online světě, dotazovala na to, zda byli neznámou osobou v online světě požádáni o nějaké osobní údaje.

Tabulka 8: **Žádost o osobní údaje při komunikaci s neznámými osobami v online světě**

Možnost	Četnost	Procenta
Ano	200	65,1
Ne	107	34,9
Celkem	307	100

Z výsledků lze konstatovat, že nadpoloviční většina z těch, kteří bez ohledu na četnost komunikují v online světě s neznámými osobami, byli v rámci této online komunikace o nějaké osobní údaje neznámou osobou požádáni. Konkrétně se jedná o 200 respondentů (65,1 %), o jejichž údaje měla neznámá osoba zájem. O žádné osobní údaje nebylo požádáno 107 středoškolských respondentů (34,9 %), kteří se buď občas, nebo pravidelně, uchylují k online komunikaci s neznámými lidmi.

Šestá položka průzkumného šetření se tázala 200 respondentů, kteří byli při komunikaci v online světě od neznámé osoby požádáni o nějaké osobní údaje, o jaké údaje se jednalo.

Graf 3: **Požadované osobní údaje**

Respondenti našeho průzkumného šetření na tomto místě mohli zvolit více možností, neboť neznámá osoba samozřejmě mohla požadovat více osobních údajů. Nejčastěji požadovaným osobním údajem jsou zájmy a koníčky, na něž bylo dotázáno 158 respondentů (79 %). Dále byli naši respondenti dotazováni na jméno a příjmení, s čímž má zkušenost 145 respondentů (72,5 %). Neznámé osoby se ve 141 případech (70,5 %) zajímaly o město bydliště respondentů, ve 123 případech (61,5 %) o fotografii obličeje, ve 104 případech (52 %) o fotografii celého těla a v 94 případech (47 %) o název navštěvované školy. O datum narození bylo požádáno 83 respondentů (41,5 %), 38 respondentů (19 %) pak bylo požádáno o přesnou adresu bydliště a 11 respondentů (5,5 %) o další bližší údaje, jako jsou například hesla, telefonní číslo či e-mail.

Vzhledem k tomu, že také šestá položka byla polouzavřená, mohli respondenti uvést i takovou odpověď, která se nevyskytovala v nabídce. Tři respondenti (1,5 %) tedy uvedli, že byli požádáni o zcela nahou fotografii a jeden respondent (0,5 %) o bližší informace o jeho rodině.

Dle Kopeckého a Szotkowského (2017, online) je skutečností, že mezi nejcitlivější a zároveň nejvíce zneužitelné osobní údaje patří především fotografie obličeje, případně fotografie obnaženého těla. Z výzkumu, který realizovali, vyplývá, že žádost o zaslání fotografie obličeje od osoby, kterou zná dítě či dospívající pouze z internetu, obdržela přibližně třetina respondentů. Pro náš výzkumný vzorek platí, že o fotografii obličeje bylo požádáno 123 (61,5 %) středoškolských respondentů, ve srovnání se zmíněným výzkumem Kopeckého a Szotkowského je pak patrné, že náš výzkumný vzorek byl o tento osobní údaj žádán v mnohem vyšší míře. Tři respondenti (1,5 %) našeho výzkumného vzorku navíc uvedli, že byli od neznámé osoby požádáni o fotografii zcela obnaženou, což můžeme považovat za alarmující zjištění, neboť nevíme, k jakým účelům je takový materiál požadován. Znovu však musíme upozornit na skutečnost, že jde o materiál, který je vysoce citlivý a velmi snadno zneužitelný.

Sedmá položka se, stejně jako položka přechodí, zaměřovala na 200 respondentů, kteří byli v online světě od neznámé osoby při komunikaci požádáni o nějaké osobní údaje. Tato položka však zjišťovala, zda požadované údaje naši respondenti neznámé osobě sdělili.

Tabulka 9: **Sdělené osobní údaje neznámé osobě v online světě**

Možnost	Četnost	Procenta
Ano	114	57
Ne	86	43
Celkem	200	100

Z výsledků, které jsou zaznamenány v tabulce, je zřejmé, že nadpoloviční většina, tedy 114 středoškolských respondentů (57 %), požadované osobní údaje neznámé osobě v online světě poskytla. Takové chování středoškolské mládeže můžeme považovat za rizikové, protože všechny osobní údaje lze velmi snadno zneužít, zvláště pak osobou, kterou neznáme a nevíme, jaké má záměry. Z těch, kteří byli v online světě od neznámé osoby při komunikaci požádáni o osobní údaje je 86 respondentů (43 %) obezřetnějších, své osobní údaje neznámé osobě tedy neposkytli.

V souvislosti s problematikou sdílení osobních údajů v prostředí internetu můžeme uvést výsledky výzkumu s názvem „Výzkum rizikového chování českých dětí v prostředí internetu 2014“, v rámci kterého bylo zjištěno, že děti a dospívající ve věku od 11 do 17 let v současnosti v prostředí internetu sdělují širokou škálu osobních informací. Více než tři čtvrtiny (77 %) dospívajících respondentů sdělují své jméno a příjmení, více než polovina (56,4 %) fotografií obličeje a více než polovina (55,7 %) taktéž e-mail. Tyto údaje jsou respondenti ochotni zasílat i neznámým lidem, přičemž více než třetina dospívajících respondentů (38 %) by neznámé osobě v online světě poskytla například i své telefonní číslo (Kopecký, 2014, online). Pokud pak přistoupíme ke srovnání našeho průzkumného šetření a uvedeného výzkumu, můžeme si povšimnout, že výsledky jsou velmi podobné.

Osmá položka směřovala pozornost k 307 respondentům, kteří pravidelně nebo občas komunikují s neznámými osobami v online světě, a ptala se jich, zda od neznámé osoby obdrželi pozvánku na osobní schůzku, například do parku, cukrárny, kina či jiná místa.

Tabulka 10: **Pozvánka od neznámé osoby v online světě na osobní schůzku**

Možnost	Četnost	Procenta
Ano	167	54,4
Ne	140	45,6
Celkem	307	100

Výsledky nám ukazují, že více než polovina, tedy 167 respondentů (54,4 %), obdržela od neznámé osoby z online světa pozvánku na reálnou osobní schůzku. Zbývá část, tedy 140 (45,6 %) středoškolských respondentů, se s takovou nabídkou nesetkala.

Osmá položka zároveň souvisí se třetí hypotézou, která byla na počátku průzkumného šetření zformulována. Ze zjištěných výsledků sedmé položky lze konstatovat, že došlo k **potvrzení hypotézy č. 3: Více než čtvrtina středoškolských respondentů obdržela od neznámé osoby v online světě pozvánku na osobní schůzku v reálném světě**, neboť pozvánku na reálnou osobní schůzku obdržela dokonce více než polovina středoškolských respondentů.

Devátá položka se zaměřovala na 167 středoškolských respondentů, kteří obdrželi od neznámé osoby v online světě pozvánku na reálnou osobní schůzku, a zjišťovala, zda na reálnou osobní schůzku tito respondenti s neznámou osobou šli.

Tabulka 11: **Osobní schůzka s neznámou osobou z online světa**

Možnost	Četnost	Procenta
Ano	74	44,3
Ne	93	55,7
Celkem	167	100

Z výsledků, které jsou zaznamenány v tabulce, lze odvodit, že více než polovina, tedy 93 žáků středních škol (55,7 %) ze 167 respondentů, kteří obdrželi pozvánku na reálnou osobní schůzku s neznámou osobou z online světa, na zmíněnou schůzku nešla, avšak 74 středoškolských respondentů (44,3 %) pozvánku přijalo. Lze konstatovat, že respondenti, kteří se s neznámou osobou z online světa rozhodli sejít, se vystavili značnému nebezpečí, neboť dopředu nevěděli, s kým se doopravdy setkají a jak bude schůzka probíhat.

Obdobnou problematikou se zabýval výzkum s názvem „České děti v kybersvětě“, v rámci kterého čtvrtina respondentů v dětském a dospívajícím věku potvrdila, že dostala od neznámého uživatele internetu nabídku na setkání v reálném světě. Z pozvaných pak na schůzku dorazilo téměř 70 % (Kopecký, Szotkowski, 2019, online). Pokud bychom chtěli přistoupit ke srovnání uvedeného výzkumu s naším průzkumným šetřením, pro náš výzkumný vzorek platí, že z pozvaných se na osobní schůzku dostavilo nižší procento respondentů. Skutečností však je, že ačkoliv se na domluvenou osobní schůzku mohl dostavit i vrstevník, jedná se v podání našich respondentů o chování rizikové, neboť samozřejmě dopředu nevěděli, s kým se na osobní schůzce doopravdy setkají.

Již jsme uvedli, že spousta dětí a dospívajících může mít pocit, že v online prostředí potkali někoho, kdo o ně má skutečný zájem, a neuvědomují si, k čemu všemu by na osobní schůzce mohlo dojít. Právě zde můžeme spatřovat prostor pro preventivní působení například rodiny, školy či dalších subjektů, které by měly apelovat na to, aby již děti mladšího školního věku byly o možných nástrahách online světa, jejichž součástí je také kybergrooming, informovány.

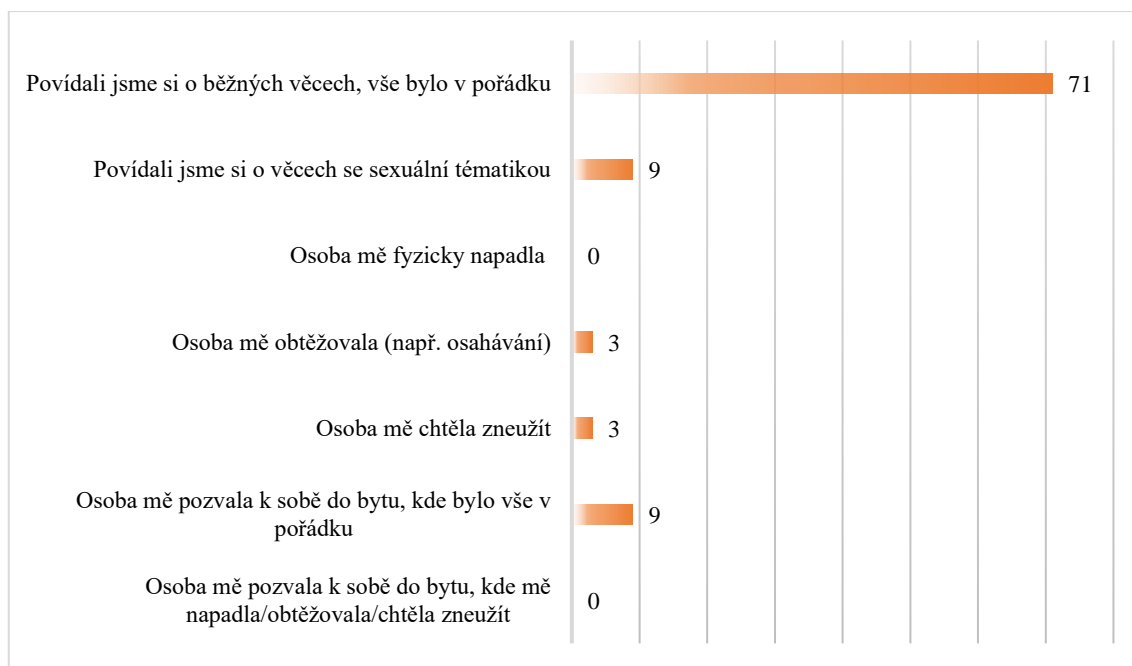
Desátá položka zjišťovala, s kým se 74 středoškolských respondentů, kteří šli s neznámou osobou z online světa na reálnou osobní schůzku, doopravdy setkali.

Tabulka 12: **Charakteristiky osoby, se kterou se středoškolští respondenti setkali**

Možnost	Četnost	Procenta
S osobou, se kterou jsem se měl/a dle fotografií nebo popisu setkat	73	98,6
S osobou, která na fotografiích nebo dle popisu vypadala jinak	1	1,4
Celkem	74	100

Naprostá většina, tedy 73 středoškolských respondentů (98,6 %), se setkala s osobou, se kterou se měla dle fotografií nebo popisu setkat. Znamená to tedy, že se na osobní schůzku mohl dostavit vrstevník, který osobní schůzku plánoval bez negativního záměru. Jeden středoškolský respondent se však setkal s osobou, která na fotografiích nebo dle popisu vypadala jinak, takové zjištění pak můžeme považovat za znepokojující, neboť falešná identita je typická právě pro predátory – kybergroomery.

Jedenáctá položka se obdobně, jako položka desátá, zaměřovala na 74 respondentů, kteří se na reálnou osobní schůzku s neznámou osobou dostavili, a zjišťovala, co se na ní odehrálo.

Graf 4: Povaha reálné osobní schůzky s neznámou osobou

Respondenti mohli v rámci jedenácté položky zvolit více možností, neboť se na schůzce mohlo odehrát více scénářů. Na základě výsledků, které jsou zaznamenány v grafu, si můžeme povšimnout, že na osobní schůzce nejčastěji docházelo k situaci, kdy si středoškolské respondenty s neznámou osobou povídali o běžných věcech a vše bylo v pořádku. Takovou zkušenost má 71 respondentů (95,9 %). V 9 případech (12,2 %) si naši respondenti povídali s neznámou osobou o věcech se sexuální tematikou, v 9 případech byli také pozváni do bytu zmíněné neznámé osoby, kde však bylo vše v pořádku. Ve 3 případech (4,1 %) byli středoškolské respondenty na osobní schůzce obtěžováni (např. osaháváním), ve 3 případech je neznámá osoba chtěla dokonce zneužít. Obětí fyzického napadení, obtěžování či dalších negativních jevů v bytě neznámé osoby se na osobní schůzce nestal žádný z našich respondentů.

Respondenti, kteří uvedli, že si s neznámou osobou na osobní schůzce povídali o běžných věcech a vše bylo v pořádku, zároveň v některých případech uváděli, že byli neznámou osobou pozváni do bytu, kde bylo také vše v pořádku. Kombinace těchto dvou možností se nám tedy může jevit jako nejméně problematická. Někteří respondenti, kteří uvedli, že si s neznámou osobou povídali o běžných věcech a vše bylo v pořádku, zároveň

také vybrali možnost, že si povídali o věcech se sexuální tematikou. Z takového zjištění můžeme odvodit, že pro naše středoškolské respondenty nebyla konverzace se sexuálním podtextem nijak nepříjemná. Toto zjištění navíc potvrzuje, že sexuálně zaměřená témata jsou pro období dospívání příznačná. Část respondentů, která uvedla, že si s neznámou osobou povídala o věcech se sexuální tematikou, byla na osobní schůzce také obtěžována. Tito respondenti zároveň vybrali možnost, že je neznámá osoba chtěla zneužít. Takové zjištění pak můžeme považovat z hlediska možných důsledků za naprosto nepřijatelné, pozorovat zde můžeme také negativní záměry osob, které naše středoškolské respondenty na osobní schůzku pozvaly.

Jedenáctá položka byla polouzavřená, což znamená, že žáci středních škol mohli uvést i jinou zkušenost s reálnou osobní schůzkou. Takové možnosti však žádný z respondentů nevyužil, náš výčet možných scénářů byl tedy pro naše respondenty nejspíše dostačující.

Desátá položka zaznamenala, že jeden středoškolský respondent se na reálné osobní schůzce setkal s osobou, která na fotografiích nebo dle popisu vypadala jinak. Pozitivním zjištěním však je, že na osobní schůzce nedošlo k žádným problémům. Tento respondent uvedl, že si s neznámou osobou povídali o běžných věcech a vše bylo v pořádku. Můžeme tedy konstatovat, že se jednalo o osobu bez negativních záměrů, nikoliv o predátora – kybergroomera. Proč se však neznámá osoba bez negativních záměrů v online světě prezentovala pod falešnou identitou, nevíme.

Úkolem dvanácté a třinácté položky bylo zjistit, zda byli naši respondenti v online světě někdy vyzváni k tomu, aby zaslali svoji fotografii ve spodním prádle či kompletně nahý/á

Tabulka 13: Výzva k zaslání fotografie ve spodním prádle nebo kompletně nahý/á

	Možnost	Četnost	Procenta
Fotografie ve spodním prádle	Ano	262	63,4
	Ne	151	36,6
	Celkem	413	100
Fotografie kompletně nahý/á	Možnost	Četnost	Procenta
	Ano	200	48,4
	Ne	213	51,6
	Celkem	413	100

Výsledky, které jsou zaznamenány v tabulce, poukazují na skutečnost, že část našich respondentů již byla vyzvána k zaslání jak fotografie ve spodním prádle, tak fotografie zcela obnažené. Co se týče fotografie ve spodním prádle, k jejímu zaslání bylo vyzváno 262 (63,4 %) středoškolských respondentů, tedy více než polovina našeho výzkumného vzorku. Pokud bychom chtěli hovořit o výzvě k zaslání fotografie zcela obnažené, takovou zkušenost má 200 žáků středních škol (48,4 %). Jestliže přistoupíme ke srovnání, můžeme si povšimnout, že častěji se náš výzkumný vzorek setkal s výzvou k zaslání fotografie ve spodním prádle než fotografie zcela obnažené.

Čtrnáctá položka zjišťovala, zda respondenti našeho průzkumného šetření využívají informační a komunikační prostředky k zasílání zpráv, fotografií či videí se sexuální tematikou, tedy k sextingu.

Tabulka 14: **Využívání informačních a komunikačních prostředků k sextingu**

Možnost	Četnost	Procenta
Pravidelně (1× až vícekrát týdně)	28	6,8
Občas (1–2× měsíčně)	82	19,9
Nikdy	303	73,3
Celkem	413	100

Z výsledku, které jsou zaznamenány v tabulce, je zřejmé, že téměř tři čtvrtiny našich respondentů, tedy 303 osob (73,3 %) nezasílají zprávy, fotografie či videa se sexuální tematikou nikdy. Občas, tedy 1–2× měsíčně, sexting provozuje 82 středoškolských respondentů (19,9 %), a pravidelně, 1× až vícekrát týdně, se k takovému jednání v online prostředí uchyluje 28 žáků středních škol (6,8 %). Pokud bychom pak chtěli vymežit celkový počet respondentů, kteří provozují sexting bez ohledu na četnost, jedná se o 110 středoškoláků (26,6 %).

Skutečnost, zda využívají informační a komunikační prostředky k sextingu častěji dívky nebo chlapci, je možné zhlédnout v následující tabulce.

Tabulka 15: **Využívání informačních a komunikačních prostředků k sextingu dle pohlaví**

Pohlaví	Četnost	Procenta
Dívka	77	70
Chlapec	33	30
Celkem	110	100

Pro náš výzkumný vzorek platí, že informační a komunikační prostředky k sextingu využívají častěji dívky než chlapci, neboť z celkových 110 osob, které sexting provozují, je 77 dívek (70 %) a 33 chlapců (30 %). Ze zjištěných výsledků čtrnácté položky lze tedy konstatovat, že došlo k **vyvrácení hypotézy č. 4: Sexting provozují častěji středoškolští chlapci**. K zamyšlení však je, zda tento výsledek nesouvisí s celkovým složením našeho výzkumného vzorku, neboť je z více než tří čtvrtin zastoupen právě dívkami.

Patnáctá položka se tázala 110 středoškolských respondentů, kteří využívají informační a komunikační technologie k sextingu, zda došlo ke zneužití materiálu (zprávy, fotografie či videa se sexuální tematikou), který odeslali, například v podobě rozeslání zmíněného materiálu jiným osobám apod.

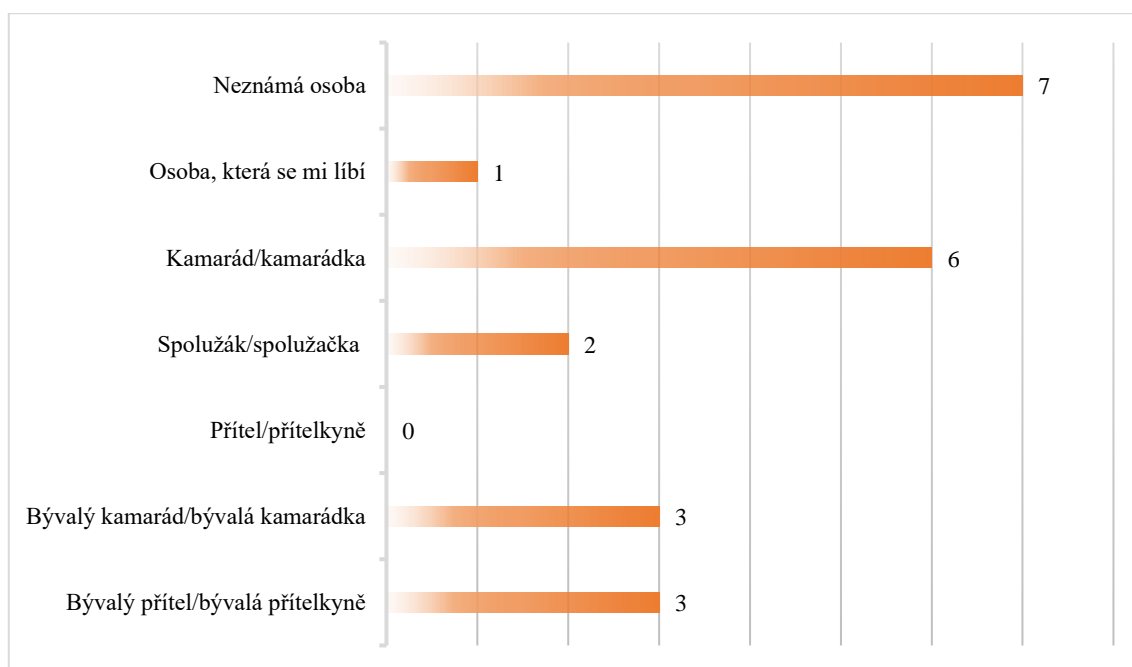
Tabulka 16: **Zneužití materiálu se sexuální tematikou**

Možnost	Četnost	Procenta
Ano, došlo ke zneužití samotné zprávy	3	2,7
Ano, došlo ke zneužití samotné fotografie	12	10,9
Ano, došlo ke zneužití samotného videa	0	0
Ano, došlo ke zneužití zprávy, fotografie i videa	4	3,7
Ne, nedošlo ke zneužití žádného materiálu	91	82,7
Celkem	110	100

Z výsledků patnácté položky, které jsou vyobrazeny v tabulce, je patrné, že žádný z poskytnutých materiálů se sexuální tematikou více než tři čtvrtin středoškolských respondentů, kteří využívají informační a komunikační technologie k sextingu, nebyl zneužit. Konkrétně se tedy jedná o 91 respondentů (82,7 %), kteří se zneužitím materiálu

se sexuálním podtextem nemají žádnou zkušenost. Se zneužitím samotné zprávy se sexuální tematikou mají zkušenost 3 středoškolští respondenti (2,7 %) a se zneužitím samotné fotografie sexuálního charakteru má zkušenost 12 respondentů (10,9 %). Zajímavé je, že se zneužitím samotného sexuálně zaměřeného videa nemá zkušenost žádný z respondentů. Čtyři respondenti (3,7 %), kteří poskytli zprávu, fotografii i video se sexuální tematikou, se setkali se zneužitím všech tří typů materiálu. Pokud bychom pak chtěli vymezit celkový počet respondentů, kteří mají zkušenost se zneužitím nějakého typu materiálu, jedná se o 19 žáků středních škol (17,3 %).

Šestnáctá položka se zaměřovala na 19 respondentů, kteří mají zkušenost se zneužitím některého ze zaslaných materiálů se sexuální tematikou, a tázala se jich, kdo byl pachatelem zmíněného zneužití.

Graf 5: Pachatelé zneužití materiálu se sexuální tematikou

Respondenti mohli na tomto místě zvolit více možností, neboť mohou mít zkušeností se zneužitím zaslaného materiálu se sexuální tematikou několik. Z výsledků, které jsou zachyceny v grafu, vyplývá, že v 7 případech (36,8 %) došlo ke zneužití materiálu se sexuální tematikou neznámou osobou, pachatelem zneužití se v 6 případech (31,6 %) stal kamarád či kamarádka našeho respondenta, ve 3 případech (15,8 %) se jednalo o bývalého kamaráda či bývalou kamarádku a taktéž ve 3 případech se jednalo o bývalého přítele či bývalou přítelkyni. Dva respondenti (10,5 %) označili za pachatele zneužití materiálu se sexuální tematikou spolužáka či spolužačku a jeden respondent (5,3 %)

zvolil za pachatele osobu, která se mu líbí. Současného přítele či současnou přítelkyni za pachatele zneužití neoznačil žádný z našich respondentů.

Šestnáctá položka byla polouzavřená, respondenti tedy mohli mimo nabízených alternativ uvést i jinou možnost. K takovému kroku se však nikdo neuchýlil, námi předložené možnosti tedy byly pro náš výzkumný vzorek dostačující.

Sedmnáctá položka zjišťovala, zda mají naši respondenti opakovanou zkušenost s nebezpečným pronásledováním v online světě osobou, se kterou nechtěli komunikovat.

Tabulka 17: **Opakovaná zkušenost s kyberstalkingem z pozice oběti**

Možnost	Četnost	Procenta
Ano, mám opakovanou zkušenost	123	29,8
Ne, nemám opakovanou zkušenost	290	70,2
Celkem	413	100

Z výsledků, které jsou zaznamenány v tabulce, můžeme vyčíst, že 290 respondentů (70,2 %) s nebezpečným pronásledováním v online světě opakovanou zkušenost nemá, jedná se tak o téměř tři čtvrtiny našeho výzkumného vzorku. 123 osob (29,8 %), tedy více než čtvrtina, s tímto jevem opakovanou zkušenost má.

Skutečnost, zda mají opakovanou zkušenost s kyberstalkingem častěji dívky, nebo chlapeci, můžeme zhlédnout v následující tabulce.

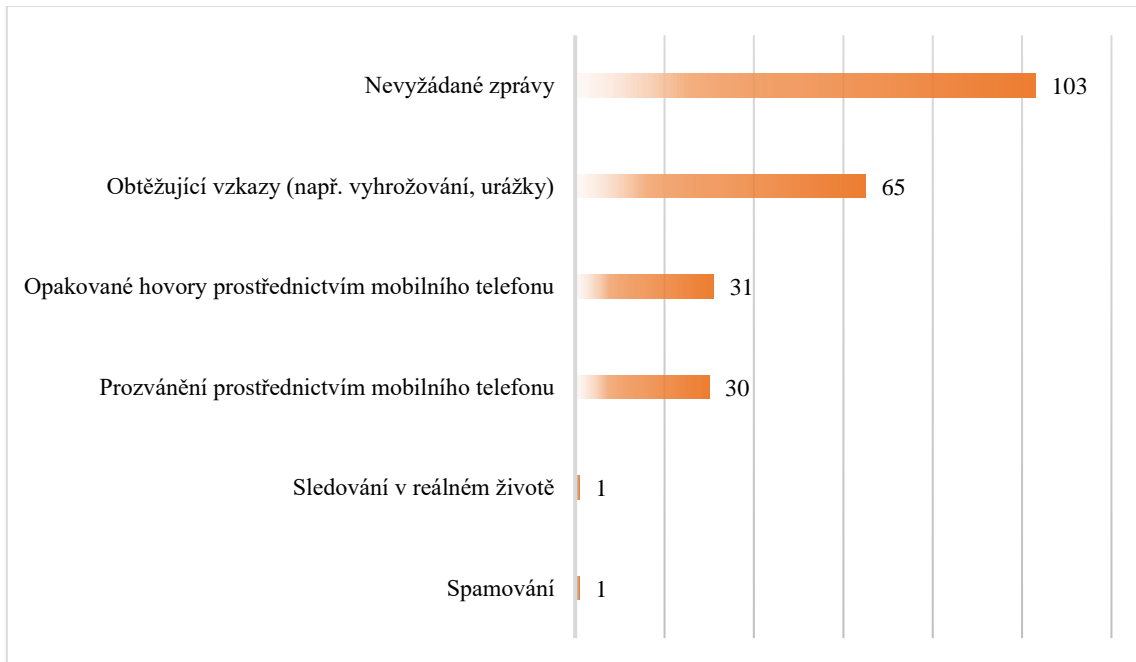
Tabulka 18: **Opakovaná zkušenost s kyberstalkingem z pozice oběti dle pohlaví**

Pohlaví	Četnost	Procenta
Dívka	103	83,7
Chlapec	20	16,3
Celkem	123	100

Pro náš výzkumný vzorek platí, že opakovanou zkušenost s kyberstalkingem mají častěji dívky než chlapeci, neboť z celkových 123 osob, které mají opakovanou zkušenost s nebezpečným pronásledováním v online světě, jsou ve více než 80 % právě dívky. Ze zjištěných výsledků sedmnácté položky tedy můžeme konstatovat, že došlo

k potvrzení hypotézy č. 2: Častěji jsou v online prostředí pronásledovány stredoškolské dívky než stredoškolsčí chlapci.

Osmnáctá položka se zaměřovala na 123 respondentů, kteří mají opakovanou zkušenost s nebezpečným pronásledováním v online světě, a ptala se jich na projevy nebezpečného pronásledování, se kterými se setkali.

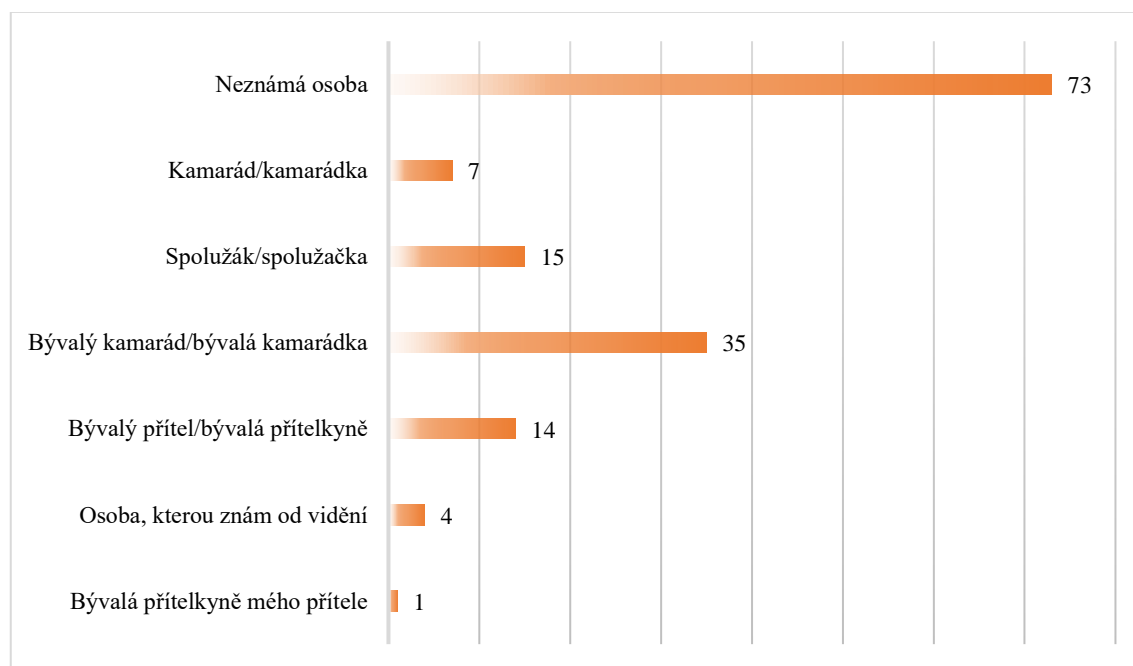
Graf 6: Projevy kyberstalkingu

Respondenti našeho průzkumného šetření, kteří mají s kyberstalkingem opakovanou zkušenost, mohli v rámci osmnácté otázky volit více možností, neboť se při nebezpečném pronásledování v online světě osobou, se kterou nechtěli komunikovat, mohli setkat s kombinací různých projevů. Naši respondenti mají nejčastěji zkušenost s nevyžádanými zprávami, se kterými se setkalo 103 osob (83,7 %). Následují obtěžující vzkazy (např. vyhrožování, urážky), jejichž obětí se stalo 65 stredoškolských respondentů (52,8 %), opakované hovory prostřednictvím mobilního telefonu, se kterými má zkušenost 31 respondentů (25,2 %) a prozvánění prostřednictvím mobilního telefonu, se kterým se setkalo 30 respondentů (24,4 %).

Osmnáctá položka byla polouzavřená, což znamená, že respondenti mohli kromě nabízených uvést i jinou možnost. Jeden respondent (0,8 %) tady uvedl, že došlo k provázání nebezpečného pronásledování v online světě s nebezpečným

pronásledováním ve světě reálném, jeden respondent pak také uvedl, že jej osoba, se kterou nechtěl komunikovat, neustále spamovala.

Devatenáctá položka pozornost směřovala znovu na 123 respondentů, kteří mají opakovanou zkušenost s nebezpečným pronásledováním v online světě, a zjišťovala, kdo byl pachatelem tohoto jevu.

Graf 7: Pachatelé kyberstalkingu

Respondenti mohli znovu zvolit více možností, neboť mohli být opakovaně pronásledováni již vícekrát. Nejčastěji volenou možností se stala neznámá osoba, kterou za pachatele kyberstalkingu označilo 73 respondentů (59,3 %). Následuje bývalý kamarád či bývalá kamarádka, kteří se stali pachatelem ve 35 případech (28,5 %), spolužák či spolužačka, kteří byli za pachatele kyberstalkingu zvoleni 15 respondenty (12,2 %), bývalý přítel nebo bývalá přítelkyně, které zvolilo 14 středoškolských respondentů (11,4 %), a současný kamarád či kamarádka, kteří se stali pachateli v sedmi případech (5,7 %).

Devatenáctá položka byla opět polouzavřená, respondenti tedy mohli uvést i jinou možnost, kromě nabízených alternativ. Čtyři respondenti (3,3 %) tedy uvedli, že pachatelem kyberstalkingu byla osoba, kterou znají pouze od vidění, jeden respondent (0,8 %) pak uvedl, že se jednalo o bývalou přítelkyni současného přítele.

Dvacátá první položka mapovala, zda naši středoškolští respondenti vnímají nějaká rizika spojená s pohybem v online světě.

Tabulka 19: Vnímání rizik spojených s pohybem v online světě

Možnost	Četnost	Procenta
Ano, vnímám	344	83,3
Ne, nevnímám	69	16,7
Celkem	413	100

Nejprve je třeba upozornit na skutečnost, že dvacátá položka nemapuje oběti žádné z vybraných forem rizikového chování v online světě. Do dotazníku však zařazena proto, že nás zajímá, jak se žáci středních škol v tomto prostoru orientují.

Z výsledků, které jsou uvedeny v tabulce, je zřejmé, že více než tři čtvrtiny našeho výzkumného vzorku, tedy 344 respondentů (83,3 %), nějaká rizika spojená s pohybem v online světě shledává, 69 středoškolských respondentů (16,7 %) naopak uvedlo, že v tomto prostoru nevnímají rizika žádná.

Pokud bychom pak chtěli hovořit o konkrétních rizicích, která mělo 344 našich respondentů na mysli, můžeme citovat odpovědi, které byly zaznamenány v rámci dvacáté druhé položky:

- „Vnímám to, že se děje zmíněná kyberšikana, zneužívání a obtěžování na různých sociálních sítích. Zahrnula bych sem i nevhodné zprávy na seznamkách, které někdy mohou přesáhnout hranice.“
- „Především zneužívání lechtivých fotografií, které zaslepená, mnohdy "zamilovaná" dívka pošle v dobré víře. Také mi přijde nebezpečné sdílet na sociálních sítích různé osobní informace (například přesnou adresu bydliště). Není složité zjistit z fotografií, kdy je rodina na dovolené a bydliště není střežené.“
- „Kyberšikana, zneužití fotografií, krádež identity.“
- „Zneužití osobních údajů, neschopnost komunikovat v osobním kontaktu.“
- „Získání osobních údajů, hesel, nabourání do sociálních sítí, vydírání, stalking.“
- „Hned několik rizik – různí „lovci“ až magoři, ztráta soukromí (ve většině případech), mají na nás celkově špatný vliv, člověka až oblbnou a stane se na nich závislý, zhorší se pozornost, a hlavně je velice negativní na spánek či učení.“

- „Je jich tam tolik, že nevím kde začít. Jsou tu ti sexuální predátoři, kyberšikana, zneužití chatu a fotek, prostě... je toho tolik. Dávám si velký pozor.“
- „Falešné informace, viry a malware, obtěžování. Člověk se musí smířit s tím, že cokoliv, co dá na internet, může vidět potencionálně naprosto každý.“
- „Svěřování osobních údajů, odkrytí osobnosti prezentováním názoru a zálib, zanechání digitální stopy svým chováním v on-line světě.“
- „Nikdy nevíme, kdo je ve skutečnosti na druhé straně chatu. A navíc lidí na netu ztrácí zábrany.“
- „Vše co dáváme na sociální síť, může být dřív nebo později použito proti nám.. ať v budoucím zaměstnání (kdy nás třeba nepřijmou do daného zaměstnání), tak u spolužáků, kteří se nám za to můžou smát a třeba nás i šikanovat. Pak samozřejmě je tu spousta pedofilů a děti, kteří si neuvědomují nebezpečí, které na ně na internetu číhá. A je tu i jisté riziko, kdy na základě našich kliknutí a vyhledávání je nám sestavována reklama a shromažďovány informace u správců Facebooku, Googlu a dalších, a tím nad námi získávají jistou moc.“
- „První již zmíněný problém je kyberšikana. Druhým, taktéž již zmíněným, sexuální obtěžování, vyzývání například mladších dětí na osobní schůzku... Třetím asi dezinformace. Další problém může být například tvoření si určité identity či prezentování se, což může být zase hlavně u mladších dětí problém. A samozřejmě nic z toho nemusí být problémem, pokud víte, jak se na sociálních sítích chovat.“
- „Vždy je tu riziko, že nekomunikujeme s člověkem, se kterým si myslíme. Tak by se mělo pamatovat na to, že co se jednou sdílí, ať už na sociálních sítích nebo i v soukromých zprávách, tak to už nikdy nebude soukromá informace, protože se to může prostřednictvím někoho dalšího kamkoliv dostat.“

Dvacátá druhá položka byla otevřená, respondenti tak měli při formulaci své odpovědi naprostou volnost. Z odpovědí, které byly zaznamenány, je zřejmé, že informovanost našich respondentů o možných rizicích online světa je velmi dobrá. V odpovědích se objevovaly nejen formy rizikového chování, na které se zaměřuje naše průzkumné šetření, avšak respondenti uváděli také rizika, jejichž výskyt jsme v rámci průzkumného šetření nemapovali. Tím máme na mysli například neschopnost komunikovat v osobním kontaktu, ztrátu soukromí, vznik závislostí, negativní vliv na pozornost, spánek či učení, falešné informace, viry a malware, ztrátu zábran apod. Je tedy zřejmé, že středoškolská

mládež vnímá velice široké spektrum možných rizik, což můžeme považovat za pozitivní zjištění, neboť uvědomění si možných rizik je zásadní pro obezřetný pohyb v online světě.

5.3 Shrnutí výsledků průzkumného šetření

Cílem kvantitativně orientovaného průzkumného šetření bylo zmapování zkušeností středoškolské mládeže s kyberšikanou, kyberstalkingem, kybergroomingem a sextingem z pozice oběti. Do průzkumného šetření se zapojilo 325 dívek a 88 chlapců z řad středních škol, kteří zaznamenali své odpovědi na 22 položek, jež byly součástí anonymního online dotazníku.

Z průzkumného šetření vyplývá, že přes 30 % středoškolských respondentů má opakovanou zkušenost s kyberšikanou z pozice oběti, z hlediska pohlaví se jedná téměř v 90 % o dívky. Pozornost jsme směřovali primárně k sedmi formám útoku, tedy k vydírání, obtěžování, ztrapňování a zesměšňování, urážení, pomlouvání, průniku na účet a sebrání identity, přičemž dle zkušeností našich respondentů ve většině případů docházelo ke kombinaci a prolínání více uvedených forem. Co se týče pachatelů kyberšikan, nejčastěji se jednalo o spolužáky, neznámé osoby nebo bývalé kamarády našich respondentů, avšak opomenout nesmíme ani současné kamarády, bývalé partnery nebo osoby známé od vidění, kteří se kyberšikanou na našich respondentech dopouštěli také, avšak v nižší míře.

Téměř 75 % našich respondentů potvrdilo, že občas (1–2× měsíčně) či pravidelně (1× až vícekrát týdně) komunikují v online světě s neznámými osobami, přičemž 65 % z nich bylo během online komunikace požádáno o nějaké osobní údaje. Neznámé osoby měly nejčastěji zájem o zájmy a koníčky, jména a příjmení, města bydliště a fotografie obličeje našich respondentů, avšak dotazovaly se taktéž na fotografie celého těla, navštěvované školy, data narození či přesné adresy bydliště našich respondentů. Výjimkou nebyly ani bližší údaje, jako jsou například hesla, telefonní číslo či e-mail nebo zcela obnažené fotografie či bližší informace o rodině respondentů, o které se neznámé osoby zajímaly také. Téměř 60 % z těch, kteří byli požádáni o nějaké osobní údaje, tyto osobní údaje neznámým osobám z online světa sdělili, přičemž takové chování středoškolské mládeže můžeme považovat za rizikové, neboť veškeré osobní údaje lze velmi snadno zneužít, zvláště pak osobou, kterou neznáme, a nejsme si jisti jejími záměry.

Více než 50 % z těch, kteří komunikují s neznámými osobami v online světě, od těchto osob obdrželi pozvánku na reálnou osobní schůzku, přičemž téměř polovina z pozvaných respondentů se na reálnou osobní schůzku opravdu dostavila. Takové chování našich respondentů můžeme znovu označit za rizikové, protože se na reálné osobní schůzce může odehrát mnoho různých scénářů, přičemž možnými variantami je například fyzické násilí nebo dokonce sexuální zneužití.

Na reálné schůzce se téměř všichni respondenti setkali s osobou, se kterou se dle fotografií nebo dle popisu měli setkat, avšak jeden respondent uvedl, že se setkal s osobou, která fotografii ani popisu neodpovídala. Pozitivním zjištěním však je, že na této osobní schůzce nedošlo k žádným problémům, jednalo se tedy o osobu bez negativních záměrů, nikoliv o predátora, který v online prostředí hledá své oběti.

Zbylí respondenti, kteří uvedli, že si s neznámou osobou na osobní schůzce povídali o běžných věcech a vše bylo v pořádku, zároveň v některých případech také uváděli, že byli neznámou osobou pozváni do bytu, kde taktéž nedošlo k žádným problémům. Někteří respondenti, kteří uvedli, že si s neznámou osobou povídali o běžných věcech a vše bylo v pořádku, zároveň také vybrali možnost, že si povídali o věcech se sexuální tematikou. Z takového zjištění můžeme odvodit, že pro naše středoškolské respondenty nebyla konverzace se sexuálním podtextem nijak nepříjemná. Toto zjištění navíc jenom potvrzuje, že sexuálně zaměřená témata jsou pro období dospívání příznačná. Část respondentů, která uvedla, že si s neznámou osobou povídala o věcech se sexuální tematikou, byla na osobní schůzce taktéž obtěžována, tito respondenti zároveň vybrali též možnost, že je neznámá osoba chtěla zneužít. Takové zjištění pak můžeme považovat z hlediska možných důsledků za alarmující.

Co se týče problematiky sextingu, občas (1–2× měsíčně) či pravidelně (1× až vícekrát týdně) využívá informační a komunikační prostředky k zasílání zpráv, fotografií či videí se sexuální tematikou téměř 30 % našich respondentů, z hlediska pohlaví se pak jedná v 70 % o dívky. Vzhledem k tomu, že podstatou sextingu je sdílení citlivého materiálu, který lze velmi snadno zneužít, jsme se v rámci průzkumného šetření pokusili zmapovat, jaké procento středoškolské mládeže se s takovým důsledkem setkalo. Téměř 20 % respondentů potvrdilo, že jejich materiál (zpráva, fotografie či video) se sexuální tematikou byl zneužit. Pachateli takového zneužití se přitom nejčastěji stali neznámé osoby a současní kamarádi našich respondentů, opomenout však nesmíme ani bývalé

kamarády, bývalé partnery a spolužáky, kteří se pachateli zneužití stali také. V některých případech se staly pachateli zneužití taktéž osoby, které se našim respondentům líbí.

Téměř 30 % našich respondentů má opakovanou zkušenost s kyberstalkingem, přičemž z hlediska pohlaví se ve více než 80 % jedná opět o dívky. Nejčastěji se naši respondenti v rámci kyberstalkingu potýkali s nevyžádanými zprávami a obtěžujícími vzkazy, výjimkou nejsou ani opakované hovory a prozvánění prostřednictvím mobilního telefonu. Naši respondenti mají zkušenost také se spamováním a s propojením kyberstalkingu s pronásledováním v reálném světě, avšak tyto projevy byly uvedeny ve velmi malé míře. Co se týče pachatelů kyberstalkingu, v mnoha případech se jednalo o neznámé osoby a bývalé kamarády našich respondentů, v nižší míře pak byli za pachatele označeni spolužáci, bývalí partneři a současní kamarádi. Někteří respondenti za pachatele označili taktéž osobu známou od vidění a bývalého partnera partnera aktuálního.

V rámci dotazníku jsme položili taktéž otázku, která se týká rizik spojených s pohybem v online světě, neboť nás zajímalo, jak se středoškolská mládež v tomto prostoru orientuje. Pozitivním zjištěním je, že více než 80 % respondentů nějaká rizika spojená s pohybem v tomto prostoru vnímá, přičemž většina odkazovala na kyberšikanu, sexuální predátory a možné zneužití osobních údajů. V rámci odpovědí jsme se však setkali taktéž s riziky, jejichž výskyt jsme u středoškolské mládeže nemapovali. Tím máme na mysli například neschopnost komunikovat v osobním kontaktu, ztrátu soukromí, vznik závislostí, negativní vliv na pozornost, spánek či učení, falešné informace, viry a malware, ztrátu zábran apod. Je patrné, že středoškolská mládež vnímá široké spektrum možných rizik, což můžeme považovat za pozitivní zjištění.

Pro účely průzkumného šetření jsme si na počátku zformulovali čtyři hypotézy, u kterých se nyní znovu pozastavíme, a provedeme jejich verifikaci.

Hypotéza č. 1: Více než polovina z řad středoškolských respondentů se setkala s některým z projevů kyberšikany.

Na základě výzkumu s názvem „Výzkum rizikového chování českých dětí v prostředí internetu 2014“ bylo zjištěno, že 50,9 % respondentů ve věku od 11 do 17 let se setkala s některým z projevů kyberšikany.

S první hypotézou souvisí první položka našeho dotazníku, jejíž výsledky jsou vyobrazeny v tabulce 5. Pro náš výzkumný vzorek platí, že opakovanou zkušenost s některým či více projevy kyberšikany má 30,8 % respondentů. Ze zjištěných výsledků první položky tedy můžeme konstatovat, že došlo k **vyvrácení hypotézy č. 1.**

Hypotéza č. 2: Častěji jsou v online prostředí pronásledovány středoškolské dívky než středoškolští chlapci.

Druhá hypotéza byla stanovena na základě poznatků autorů, kteří se kromě jiných forem rizikového chování v online světě zabývají taktéž kyberstalkingem. Z jejich vědecké teorie vyplývá, že častějšími oběťmi nebezpečného pronásledování v online světě jsou ženy (Burgess, Baker, 2002; In: Divínová, 2005, s. 81).

K druhé hypotéze se váže sedmnáctá položka našeho dotazníku, jejíž výsledky můžeme najít v tabulce 18. Pro náš výzkumný vzorek je příznačné, že opakovanou zkušenost s kyberstalkingem mají častěji dívky než chlapci, neboť z celkových 123 osob, které mají opakovanou zkušenost s nebezpečným pronásledováním v online světě, jsou v 83,7 % právě dívky. Z výsledků sedmnácté položky lze tedy odvodit, že došlo k **potvrzení hypotézy č. 2.**

Hypotéza č. 3: Více než čtvrtina středoškolských respondentů obdržela od neznámé osoby v online světě pozvánku na osobní schůzku v reálném světě.

Z výzkumu s názvem „České děti v kybersvětě“ vyplývá, že 26,8 % respondentů v dětském a dospívajícím věku obdrželo od neznámého uživatele internetu nabídku na setkání v reálném světě (Kopecký, Szotkowski, 2019a, online).

Se třetí hypotézou souvisí osmá položka našeho dotazníku, jejíž výsledky jsou zaznamenány v tabulce 10. Pro náš výzkumný vzorek platí, že pozvánku na reálnou osobní schůzku od neznámé osoby v online světě obdrželo 54,4 % respondentů. Ze zjištění osmé položky tedy můžeme uvést, že došlo k **potvrzení hypotézy č. 3.**

Hypotéza č. 4: Sexting provozují častěji středoškolští chlapci než středoškolské dívky.

Čtvrtá hypotéza vychází z výzkumu s názvem „Meranie sextingu a kyberšikany“, v rámci kterého bylo zjištěno, že sexting vzhledem k pohlaví provozují častěji chlapci než dívky (Hollá, 2016).

Ke třetí hypotéze se váže čtrnáctá položka dotazníku, jejíž výsledky lze zhlédnout v tabulce 15. Bylo zjištěno, že z našeho výzkumného vzorku sexting realizují častěji dívky než chlapci, neboť z respondentů, které sexting provozují, je 70 % právě dívek. Ze zjištěných výsledků čtrnácté položky lze konstatovat, že došlo k **vyvrácení hypotézy č. 4.**

Cílem průzkumného šetření bylo zmapování zkušeností středoškolské mládeže s vybranými formami rizikového chování v online světě, tedy s kyberšikanou, kyberstalkingem, kybergroomingem a sextingem z pozice oběti, k jeho dosažení pak byly zformulovány výše uvedené hypotézy. Dotazník byl koncipován tak, abychom se zaměřili na naše respondenty jako na oběti výše uvedených online forem rizikového chování, kromě zkušeností s danými jevy jsme mapovali například také projevy daného jevu či pachatele. Z výsledků, které jsme pomocí anonymního online dotazníku zaznamenali, lze odvodit, že stanovený cíl průzkumného šetření byl naplněn.

ZÁVĚR

Rizikové chování mládeže představuje neustále se rozrůstající fenomén, neboť se stále větší množství současné mládeže během období dospívání uchyluje k rizikovým aktivitám různé povahy. V současné době se z důvodu nepřetržitého rozvoje informačních a komunikačních technologií rizikové chování přesunulo také do online světa, který svými charakteristikami k výskytu rizikového chování a šíření agrese přispívá. Současná mládež představuje sociální skupinu osob, jejichž životy jsou moderními prostředky komunikace ovlivněny nejvíce, neboť se do světa zaplaveného technologiemi narodili, a právě z toho důvodu jsou negativní aspekty online světa zvláště nebezpečné pro mladší generace, současnou mládež nevyjímaje.

Cílem bakalářské práce bylo podat ucelený obraz o vybraných formách rizikového chování v online světě, tedy o kyberšikaně, kyberstalkingu, kybergroomingu a sextingu a poukázat na rozšířenost a závažnost těchto jevů právě u středoškolské mládeže. První kapitola se v teoretické rovině zabývala charakteristikou současné středoškolské mládeže a zaměřila se také na vztah této kategorie k médiím, cílem druhé kapitoly pak bylo uvedení do problematiky rizikového chování mládeže a jeho forem. Třetí kapitola se orientovala na charakteristiku online světa a negativní aspekty, které lze při pohybu v tomto prostoru sledovat a čtvrtá kapitola se zaměřovala na vybrané online formy rizikového chování, tedy na kyberšikanu, kyberstalking, kybergrooming a sexting. Součástí páté kapitoly je průzkumné šetření, které se zabývalo zkušenostmi středoškolské mládeže s rizikovým chováním v online světě, jeho cílem pak bylo zmapování zkušeností středoškolské mládeže s vybranými formami rizikového chování v online světě z pozice oběti.

Z průzkumného šetření vyplývá, že z pozice oběti má opakovanou zkušenost s kyberšikanou více než 30 % středoškolských respondentů. Téměř 75 % našich respondentů také potvrdilo, že komunikují v online světě s neznámými osobami a necelých 60 % z těch, kteří byli neznámými osobami při online komunikaci požádání o nějaké osobní údaje, požadované osobní poskytl. Část našich respondentů při komunikaci s neznámými osobami v online světě obdržela pozvánku na reálnou osobní schůzku, přičemž téměř polovina z pozvaných se na reálnou osobní schůzku opravdu dostavila. Skutečností bohužel je, že na osobní schůzce byla část respondentů neznámou osobou obtěžována, tyto respondenti zároveň také uvedli, že je neznámá osoba

chtěla zneužít. Téměř 30 % našich středoškolských respondentů využívá informační a komunikační prostředky k zasílání zpráv, fotografií či videí se sexuální tematikou, přičemž část realizujících sexting uvedla, že jejich zaslaný materiál se sexuální tematikou byl zneužit. Opakovanou zkušenost s kyberstalkingem má pak opět téměř 30 % našich respondentů. V rámci průzkumného šetření jsme se zaměřili také na vnímání rizik, která jsou spojena s pohybem v online světě, neboť nás zajímalo, jak se středoškolská mládež v tomto prostoru orientuje. Více než 80 % respondentů nějaká rizika spojená s pohybem v tomto prostoru vnímá, přičemž většina odkazovala na kybershikanu, sexuální predátory a možné zneužití osobních údajů. V rámci odpovědí jsme se však setkali taktéž s riziky, jejichž výskyt jsme u středoškolské mládeže nemapovali. Z výsledků je tedy patrné, že současná středoškolská mládež vnímá široké spektrum možných rizik, což lze považovat za pozitivní zjištění.

Na základě výše uvedených skutečností můžeme konstatovat, že cíl bakalářské práce, tedy poskytnutí uceleného obrazu o kybershikaně, kyberstalkingu, kybergroomingu a sextingu a poukázání na rozšířenost a závažnost těchto jevů u středoškolské mládeže, stejně jako samotný cíl průzkumného šetření, tedy zmapování zkušeností středoškolské mládeže s vybranými formami rizikového chování v online světě z pozice oběti, byl naplněn.

Z výsledků průzkumného šetření je zřejmé, že se středoškolská mládež v online světě chová rizikově. Výsledky taktéž poukazují na skutečnost, že v podání středoškolské mládeže se lze stát obětí rizikového chování v online světě velmi snadno. Vzhledem ke zjištěným výsledkům a skutečnosti, že růst vlivu informačních a komunikačních technologií lze předpokládat i nadále, by bakalářská práce mohla posloužit jako podklad pro tvorbu programů primární prevence metodikům prevence a učitelům nejen středních škol. Neméně přínosné by však mohly být také pro rodiče a širokou veřejnost, kteří by o této velmi aktuální a rozšířené problematice měli být taktéž informováni.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Monografie

- BURDOVÁ, Eva a TRAXLER, Jan. *Bezpečně na internetu*. Praha: Středočeský kraj ve spolupráci se Vzdělávacím institutem Středočeského kraje (VISK), 2014. 43 s. ISBN 978-80-904864-9-2.
- ČERNÁ, Alena et al. *Kyberšikana: průvodce novým fenoménem*. Praha: Grada, 2013. 150 s. ISBN 978-80-210-6374-7.
- DIVÍNOVÁ, Radana. *Cybersex: forma internetové komunikace*. Praha: Triton, 2005. 167 s. ISBN 80-7254-636-8.
- DOČEKAL, Daniel et al. *Dítě v síti: manuál pro rodiče a učitele, kteří chtějí rozumět digitálnímu světu mladé generace*. Praha: Mladá fronta, 2019. 207 s. ISBN 978-80-204-5145-3.
- DOLEJŠ, Martin. *Efektivní včasná diagnostika rizikového chování u adolescentů*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2010. 189 s. ISBN 978-80-244-2642-6.
- DOLEJŠ, Martin. a OREL, Miroslav. *Rizikové chování u adolescentů a impulzivita jako prediktor tohoto chování*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2017. 107 s. ISBN 978-80-244-5252-4.
- ECKERTOVÁ, Lenka a DOČEKAL, Daniel. *Bezpečnost dětí na internetu: rádce zodpovědného rodiče*. Brno: Computer Press, 2013. 224 s. ISBN 978-80-251-3804-5.
- GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výskumu*. 4., rozšířené a zrevidované vydání. Bratislava: Vydavateľstvo Univerzity Komenského, 2008. 272 s. ISBN 978-80-223-2391-8.
- GILES, David. *Psychologie médií*. Praha: Grada, 2012. 185 s. ISBN 978-80-247-3921-2.
- GREGOR, Miloš a VEJVODOVÁ, Petra. *Nejlepší kniha o fake news, dezinformacích a manipulacích!!!*. Brno: CPress, 2018. 142 s. ISBN 978-80-264-2249-5.

- HOLLÁ, Katarína. *Sexting a kyberšikana*. Bratislava: Iris, 2016. 165 s. ISBN 978-80-8153-061-6.
- HUDECOVÁ, Anna a KURČÍKOVÁ, Katarína. *Kyberšikanovanie ako rizikové správanie*. Banská Bystrica: Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela – Belianum, 2014. 115 s. ISBN 978-80-557-0745-7.
- HULANOVÁ, Lenka. *Internetová kriminalita páchaná na deťoch: psychologie internetové oběti, pachatele a kriminality*. Praha: Triton, 2012. 217 s. ISBN 978-80-7387-545-9.
- CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2016. 254 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-5326-3.
- JIRÁK, Jan a kol. *Média pod lupou: (mediální výchova jako téma celoživotního vzdělávání)*. Praha: Powerprint, 2013. 187 s. ISBN 978-80-87415-70-2.
- JIROVSKÝ, Václav. *Kybernetická kriminalita: nejen o hackingu, crackingu, virech a trojských koních bez tajemství*. Praha: Grada, 2007. 284 s. ISBN 978-80-247-1561-2.
- KABÍČEK, Pavel a kol. *Rizikové chování v dospívání a jeho vztah ke zdraví*. Praha: Triton, 2014. 343 s. ISBN 978-80-7387-793-4.
- KOLOUCH, Jan. *CyberCrime*. Praha: CZ.NIC, z.s.p.o., 2016. 522 s. ISBN 978-80-88168-15-7.
- KOHOUT, Roman a KARCHŇÁK, Radek. *Bezpečnost v online prostředí*. Karlovy Vary: Biblio Karlovy Vary, z. s., 2016. 68 s. ISBN 978-80-260-9543-9.
- KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování*. Praha: Portál, 2001. 255 s. ISBN 80-7178-513-X.
- KOPECKÝ, Kamil a KREJČÍ, Veronika. *Rizika virtuální komunikace – příručka pro učitele a rodiče*. Olomouc: NET UNIVERSITY, s. r. o., 2010. 35 s. ISBN 978-80-254-7866-0.
- KOPECKÝ, Kamil a kol. *Rizikové formy chování českých a slovenských dětí v prostředí internetu*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. 169 s. ISBN 978-80-244-4861-9.

- KOŽÍŠEK, Martin a PÍSECKÝ, Václav. *Bezpečně n@ internetu: průvodce chováním ve světě online*. Praha: Grada Publishing, 2016. 175 s. ISBN 978-80-247-5595-3.
- KRAUS, Blahoslav. *K současným problémům mládeže*. Praha: Horizont, 1990. 93 s. ISBN 80-7012-027-4.
- KRAUS, Blahoslav. *Společnost, rodina a sociální deviace*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. 157 s. ISBN 978-80-7435-411-3.
- KRAUS, Blahoslav a kol. *Jak žije středoškolská mládež na počátku XXI. století: výzkum v Královéhradeckém kraji v letech 2000–2003*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2004. 171 s. ISBN 80-7041-738-2.
- KRAUS, Blahoslav et al. *Středoškolská mládež a její svět na přelomu století*. Brno: Paido, 2006. 156 s. ISBN 80-7315-125-1.
- MACEK, Petr. *Adolescence: psychologické a sociální charakteristiky dospívajících*. Praha: Portál, 1999. 207 s. ISBN 80-7178-348-X.
- MACEK, Petr. *Adolescence*. 2., upr. vyd. Praha: Portál, 2003. 141 s. ISBN 80-7178-747-7.
- MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada, 2009. 152 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-2310-5.
- MIOVSKÝ, Michal a kol. *Výkladový slovník základních pojmů školské prevence rizikového chování*. Druhé, přeprac. a dopl. vyd. Praha: Klinika adiktologie 1. LF UK v Praze a VFN v Praze, 2015. 272 s. ISBN 978-80-7422-391-4.
- MIOVSKÝ, Michal et al. *Primární prevence rizikového chování ve školství*. Praha: Sdružení SCAN, 2010. 253 s. ISBN 978-80-87258-47-7.
- PETRUSEK, Miloslav, MAŘÍKOVÁ, Hana a VODÁKOVÁ, Alena. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1996. 2 sv. ISBN 80-7184-311-3.
- PRŮCHA, Jan, WALTEROVÁ, Eliška a MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. 4., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003. 322 s. ISBN 80-7178-772-8.
- ŘÍČAN, Pavel a JANOŠOVÁ, Pavlína. *Jak na šikanu*. Praha: Grada, 2010. 155 s. ISBN 978-80-247-2991-6.

- SAK, Petr. *Proměny české mládeže: česká mládež v pohledu sociologických výzkumů*. Praha: Petrklíč, 2000. 291 s. ISBN 80-7229-042-8.
- SOBOTKOVÁ, Veronika a kol. *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*. Praha: Grada, 2014. 147 s. ISBN 978-80-247-4042-3.
- SZOTKOWSKI, René a kol. *Sexting u českých dětí*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2020. 264 s. ISBN 978-80-244-5793-2.
- SZOTKOWSKI, René, KOPECKÝ, Kamil a KREJČÍ, Veronika. *Nebezpečí internetové komunikace IV*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. 177 s. ISBN 978-80-244-3911-2.
- ŠEVČÍKOVÁ, Anna a kol. *Děti a dospívající online: vybraná rizika používání internetu*. Praha: Grada, 2014. 183 s. ISBN 978-80-210-7527-6.
- ŠMAHAJ, Jan. *Kyberšikana jako společenský problém = Cyberbullying as a social problem*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014. 232 s. ISBN 978-80-244-4227-3.
- VAŠUTOVÁ, Maria a kol. *Proměny šikany ve světě nových médií*. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě, 2010. 225 s. ISBN 978-80-7368-858-5.

Sborníky

- DULOVICS, Mário. Vybrané formy virtuálních ohrožení žiaků základných a stredných škôl – analýza empirických zistení. In: RASZKOVÁ, Tereza a ŠPRÁCHALOVÁ, Lucie, eds. *Acta sociopathologica IV: Ohrožení dítěte v kontextu společenských změn*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2017, s. 50–61. ISBN 978-80-7435-666-7.
- SEMRÁD, Jiří. Mládež a sociálně negativní jevy z hlediska prevence bezpečnostních služeb. In: SEMRÁD, Jiří, ed. *Mládež a sociálně negativní jevy: sborník referátů ze semináře: Praha 1996*. Praha: Policejní akademie České republiky, 1996. s. 5–16. ISBN 80-85981-22-X.

SKALKOVÁ, Jarmila. Problémy mládeže v kontextu postmoderního myšlení. In: SEMRÁD, Jiří, ed. *Mládež a sociálně negativní jevy: sborník referátů ze semináře: Praha 1996*. Praha: Policejní akademie České republiky, 1996. s. 17–38. ISBN 80-85981-22-X.

VELIČKOVÁ HULANOVÁ, Lenka. Kybergrooming a kyberstalking. In: KRČMÁŘOVÁ, Barbora et al. *Děti a online rizika: sborník studií*. Praha: Sdružení Linka bezpečí, 2012. s. 87–110. ISBN 978-80-904920-2-8.

Periodika

SLANINOVÁ, Gabriela. Kyberšikana v období adolescence. *Media4u Magazine: Čtvrtletní časopis pro podporu vzdělávání* [online]. 2010, roč. 7, č. 3, s. 108–116 [cit. 2021-03-14]. ISSN 1214-9187. Dostupné z: <http://www.media4u.cz/mm032010.pdf>.

ŠTĚPÁN, Kalamář a Kaiserová MONIKA. Kyberšikana a její vliv na mládež. *Forezní vědy, právo, kriminalistika* [online]. Praha: Vysoká škola finanční a správní, a. s., 2020, roč. 5, č. 2, s. 159–178 [cit. 2021-03-14]. ISSN 2533-4387. Dostupné z: <https://www.vsfs.cz/periodika/forezni-vedy-2020-2-04.pdf>.

VOHRADSKÝ, Jiří. Facebook – nejoblíbenější společník současných žáků a studentů. *Media4u Magazine: Čtvrtletní časopis pro podporu vzdělávání* [online]. 2010, roč. 7, č. 3, s. 104–107 [cit. 2021-03-14]. ISSN 1214-9187. Dostupné z: <http://www.media4u.cz/mm032010.pdf>.

Legislativa a legislativní dokumenty

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních. In: *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. Praha, 2010 [cit. 2021-03-01]. Dostupné z: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny>.

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže). In: *Zákony pro lidi* [online]. AION CS, s. r. o. 2010-2020 [cit. 2020-11-24]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2003-218>.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. In: *Zákony pro lidi* [online]. AION CS, s. r. o. 2010–2020 [cit. 2021-03-13]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2009-40>.

Internetové zdroje

BEDROŠOVÁ, Marie et al. České děti a dospívající na internetu: Zpráva z výzkumu na základních a středních školách. Projekt EU Kids Online IV – Česká republika. *MUNI: Interdisciplinary Research Team on Internet and Society* [online]. Brno: Masaryk University, 2018 [cit. 2021-02-23]. Dostupné z: https://irtis.muni.cz/media/3137006/eu_kids_online_report_2018_cz_main.pdf.

BÍLÝ KRUH BEZPEČÍ. Nebezpečné pronásledování. In: *Bílý kruh bezpečí* [online]. 2021 [cit. 2021-03-14]. Dostupné z: <https://www.bkb.cz/pomoc-obetem/trestne-ciny/nebezpecne-pronasledovani/>.

BOCÁN, Jozef. Kyberšikana. *Policie České republiky* [online]. Policie České republiky – KŘP Pardubického kraje, 2021 [cit. 2021-03-16]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/krajske-reditelstvi-policie-pdk-aktuality-aaa.aspx>.

CYBERHELP.EU. Následky. In: *Cyberhelp.eu* [online]. 2021 [cit. 2021-03-14]. Dostupné z: <https://cyberhelp.eu/cs/introduction/consequences>.

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Využívání informačních a komunikačních technologií v domácnostech a mezi jednotlivci – 2020: Osoby v ČR používající sociální sítě, 2020. In: *Český statistický úřad* [online]. 2020a [cit. 2021-02-23]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/122362692/0620042051.pdf/a1a8dd54-2158-45bb-81ab-4953e1b2dd1e?version=1.1>.

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. Využívání informačních a komunikačních technologií v domácnostech a mezi jednotlivci – 2020: Sociální sítě. In: *Český statistický úřad* [online]. 2020b [cit. 2021-02-23]. Dostupné z:

<https://www.czso.cz/documents/10180/122362692/5.pdf/c6667fb7-1e65-429e-a496-8037bfb4ce82?version=1.1>.

JONÁK, Zdeněk. Informační společnost. *Aleph.nkp.cz* [online]. Praha: Národní knihovna, ČR, 2003 [cit. 2021-03-18]. Dostupné z: http://aleph.nkp.cz/F/?func=direct&doc_number=000000468&local_base=KTD.

KOPECKÝ, Kamil. Výzkum rizikového chování českých dětí v prostředí internetu 2014. In: *E-bezpečí* [online]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2014 [cit. 2021-03-14]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/vyzkumne-zpravy/61-vyzkum-rizikoveho-chovani-ceskych-deti-v-prostredi-internetu-2014-prezentace/file>.

KOPECKÝ, Kamil a SZOTKOWSKI, René. Sexting a rizikové seznamování českých dětí v kyberprostoru. In: *E-bezpečí* [online]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2017 [cit. 2021-03-14]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/vyzkumne-zpravy/96-sexting-a-rizikove-seznamovani-2017/file>.

KOPECKÝ, Kamil a SZOTKOWSKI, René. České děti v kybersvětě: Jak se chovají online a co jim hrozí? In: *E-bezpečí* [online]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2019a [cit. 2021-03-14]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/ke-stazeni/vyzkumne-zpravy/117-ceske-deti-v-kybersvete/file>.

KOPECKÝ, Kamil a SZOTKOWSKI, René. Sexting a právo. In: *E-bezpečí* [online]. 2019b [cit. 2021-03-16]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/rizikove-jevy-spojene-s-online-komunikaci/sexting/1681-sexting-a-pravo>.

NÁRODNÍ CENTRUM BEZPEČNĚJŠÍHO INTERNETU. Kybergrooming a kyberstalking: Metodický materiál pro pedagogické pracovníky. In: *NCBI: Národní centrum bezpečnějšího internetu* [online]. 2012 [cit. 2021-03-14]. Dostupné z: <https://www.ncbi.cz/odborna-knihovna/category/6-metodiky-ucebni-materialy.html#>.

- PAPEŽOVÁ, Zdeňka. Prevence – Stalking. *Policie České republiky* [online]. Policie České republiky – KŘP Karlovarského kraje, 2021 [cit. 2021-03-14]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/prevence-stalking.aspx>.
- RADA PRO ROZHLASOVÉ A TELEVIZNÍ VYSÍLÁNÍ. Děti a rizikové mediální obsahy. *Děti a média* [online]. 2021 [cit. 2021-03-16]. Dostupné z: <https://www.deti-a-media.cz/art/1451/deti-a-rizikove-medialni-obsahy.htm>.
- ŘEHÁK, Jan. Výběr metodou sněhové koule. In: *Sociologická encyklopedie* [online]. 2018 [cit. 2021-03-20]. Dostupné z: https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/V%C3%BDb%C4%9Br_metodou_sn%C4%9Bhov%C3%A9_koule.
- SAK, Petr. Česká kybergenerace mládeže. In: *Parlamentní listy* [online]. 2016 [cit. 2020-11-24]. Dostupné z: <https://www.parlamentnilisty.cz/arena/nazory-a-petice/Petr-Sak-Ceske-kybergenerace-mladeze-442368>.
- STATISTA. Most popular social networks worldwide as of January 2021, ranked by number of active users. In: *Statista* [online]. 2021 [cit. 2021-02-23]. Available from: <https://www.statista.com/statistics/272014/global-social-networks-ranked-by-number-of-users/>.
- TANKOVSKA, Hannah. Global social networks ranked by number of users 2021: How many people use social media? In: *Statista* [online]. 2021 [cit. 2021-02-23]. Available from: <https://www.statista.com/statistics/272014/global-social-networks-ranked-by-number-of-users/>.
- VLACHOVÁ, Marta. Trestná činnost spojená s internetovou kriminalitou. In: *E-bezpečí* [online]. 2009 [cit. 2021-03-16]. Dostupné z: <https://www.e-bezpeci.cz/index.php/temata/dali-rizika/148-226>
- WIGMORE, Ivy. Social media. In: *WhatIs.com: TechTarget* [online]. 1999-2021 [cit. 2021-02-23]. Available from: <https://whatis.techtarget.com/definition/social-media>.

SEZNAM TABULEK A GRAFŮ

Seznam tabulek

Tabulka 1: Trestná činnost spojená s kyberšikanou

Tabulka 2: Trestná činnost spojená s kybergroomingem

Tabulka 3: Trestná činnost spojená se sextingem

Tabulka 4: Složení respondentů dle pohlaví

Tabulka 5: Opakovaná zkušenost s kyberšikanou z pozice oběti

Tabulka 6: Opakovaná zkušenost s kyberšikanou z pozice oběti dle pohlaví

Tabulka 7: Komunikace s neznámými osobami v online světě

Tabulka 8: Žádost o osobní údaje při komunikaci s neznámými osobami v online světě

Tabulka 9: Sdělené osobní údaje neznámé osobě v online světě

Tabulka 10: Pozvánka od neznámé osoby v online světě na osobní schůzku

Tabulka 11: Osobní schůzka s neznámou osobou z online světa

Tabulka 12: Charakteristiky osoby, se kterou se středoškolští respondenti setkali

Tabulka 13: Výzva k zaslání fotografie ve spodním prádle nebo kompletně nahý/á

Tabulka 14: Využívání informačních a komunikačních prostředků k sextingu

Tabulka 15: Využívání informačních a komunikačních prostředků k sextingu dle pohlaví

Tabulka 16: Zneužití materiálu se sexuální tematikou

Tabulka 17: Opakovaná zkušenost s kyberstalkingem z pozice oběti

Tabulka 18: Opakovaná zkušenost s kyberstalkingem z pozice oběti dle pohlaví

Tabulka 19: Vnímání rizik spojených s pohybem v online světě

Seznam grafů

Graf 1: Projevy kyberšikany

Graf 2: Pachatelé kyberšikany

Graf 3: Požadované osobní údaje

Graf 4: Povaha reálné osobní schůzky s neznámou osobou

Graf 5: Pachatelé zneužití materiálu se sexuální tematikou

Graf 6: Projevy kyberstalkingu

Graf 7: Pachatelé kyberstalkingu

PŘÍLOHY

Příloha A: Dotazník průzkumného šetření

Zkušenosti středoškolské mládeže s rizikovým chováním v online světě

Vážení respondenti,

jmenuji se Pavla Polášková a jsem studentkou 3. ročníku oboru Sociální patologie a prevence na Univerzitě Hradec Králové. Ráda bych Vás, středoškolskou mládež, požádala o vyplnění dotazníku, který bude sloužit jako podklad pro mou bakalářskou práci na téma „Zkušenosti středoškolské mládeže s rizikovým chováním v online světě“.

Žádám Vás o co nejupřímnější a nejpravdivější informace. Dotazník je zcela anonymní.

Předem děkuji za ochotu a Váš čas.

1. Máš zkušenost s kyberšikanou z pozice oběti? (Kyberšikana je šikana prostřednictvím elektronických médií se záměrem poškození oběti ze strany útočníka. Charakteristickým znakem je opakovanost útoků a nepoměr sil mezi agresorem a obětí. Oběť dále takové jednání vnímá jako nepříjemné a ubližující.)

- ano, mám opakovanou zkušenost
- ne, nemám opakovanou zkušenost

2. Pokud máš opakovanou zkušenost s kyberšikanou, vyber prosím, jakým způsobem se projevovala:

- vydírání
- obtěžování
- ztrapňování, zesměšňování
- urážení
- pomlouvání
- průnik na účet
- sebrání identity
- jiné:

3. Pokud máš opakovanou zkušenost s kyberšikanou, vyber prosím, kdo byl jejím pachatelem:

- neznámá osoba
- kamarád/kamarádka
- spolužák/spolužačka
- bývalý kamarád/bývalá kamarádka
- bývalý přítel/bývalá přítelkyně
- jiné:

4. Komunikuješ v online světě (např. na sociálních sítích, prostřednictvím e-mailu apod.) s osobami, které v běžném světě neznáš?

- nikdy
- občas (1 – 2x měsíčně)
- pravidelně (1x až vícekrát týdně)

5. Pokud občas nebo pravidelně komunikuješ v online světě s osobami, které v běžném světě neznáš, byl/a jsi někdy neznámou osobou v online světě požádán/a o nějaké osobní údaje?

- ano
- ne

6. Pokud jsi někdy byl/a neznámou osobou v online světě požádán/a o nějaké osobní údaje, o jaké osobní údaje se jednalo?

- jméno a příjmení
- datum narození
- město bydliště
- adresa bydliště
- škola, kterou navštěvuji
- zájmy, koníčky
- další bližší údaje (např. hesla, telefonní číslo, e-mail)
- fotografie obličeje
- fotografie celého těla
- jiné:

7. Pokud jsi někdy byl/a neznámou osobou v online světě požádán/a o nějaké osobní údaje, sdělil/a jsi je?

- ano
- ne

8. Pokud občas nebo pravidelně komunikuješ v online světě s osobami, které v běžném světě neznáš, obdržel/a jsi někdy od neznámé osoby z online světa pozvánku na osobní schůzku (např. do parku, cukrárny, kina apod.)?

- ano
- ne

9. Pokud jsi někdy obdržel/a od neznámé osoby v online světě pozvánku na osobní schůzku (např. do parku, cukrárny, kina apod.), šel/šla jsi na osobní schůzku?

- ano
- ne

10. Pokud jsi šel/šla na osobní schůzku, vyber prosím, s kým jsi se setkal/a:

- s osobou, se kterou jsem se měl/a dle fotografií nebo popisu setkat
- s osobou, která na fotografiích nebo dle popisu vypadala jinak

11. Pokud jsi šel/šla na osobní schůzku, vyber prosím, co se na ní odehrálo:

- povídali jsme si o běžných věcech, vše bylo v pořádku
- povídali jsme si o věcech se sexuální tematikou
- osoba mě fyzicky napadla
- osoba mě obtěžovala (např. osahávání)
- osoba mě chtěla zneužít
- osoba mě pozvala k sobě do bytu, kde bylo vše v pořádku
- osoba mě pozvala k sobě do bytu, kde mě napadla/obtěžovala/chtěla zneužít
- jiné:

12. Byl/a jsi někdy vyzván/a k tomu, abys zaslal/a svoji fotografii ve spodním prádle?

- ano
- ne

13. Byl/a jsi někdy vyzván/a k tomu, abys zaslal/a svoji fotografii kompletně nahý/á?

- ano
- ne

14. Využíváš informační a komunikační prostředky (např. sociální sítě či e-mail na telefonu, počítači apod.) k zasílání zpráv, fotografií či videí se sexuální tematikou?

- nikdy
- občas (1 – 2x měsíčně)
- pravidelně (1x až vícekrát týdně)

15. Pokud občas nebo pravidelně využíváš informační a komunikační prostředky (např. sociální sítě či e-mail na telefonu, počítači apod.) k zasílání zpráv, fotografií či videí se sexuální tematikou, došlo ke zneužití materiálu, který jsi odeslal/a, například v podobě rozeslání zmíněného materiálu jiným osobám apod.?

- ano, došlo ke zneužití samotné zprávy
- ano, došlo ke zneužití samotné fotografie
- ano, došlo ke zneužití samotného videa
- ano, došlo ke zneužití zprávy, fotografie i videa
- ne, nedošlo ke zneužití žádného materiálu

16. Pokud došlo ke zneužití nějakého materiálu, vyber prosím, kdo jej zneužil:

- neznámá osoba
- osoba, která se mi líbí
- kamarád/kamarádka
- spolužák/spolužačka
- přítel/přítelkyně
- bývalý kamarád/bývalá kamarádka
- bývalý přítel/bývalá přítelkyně
- jiné:

17. Byl/a jsi někdy opakovaně nebezpečně pronásledován/a v online světě osobou, se kterou jsi nechtěl/a komunikovat? (např. nevyžádané zprávy, obtěžující vzkazy, vyhrožování, urážky apod.)

- ano, mám opakovanou zkušenost
- ne, nemám opakovanou zkušenost

18. Pokud máš opakovanou zkušenost s nebezpečným pronásledováním v online světě osobou, se kterou jsi nechtěl/a komunikovat, vyber prosím projevy nebezpečného pronásledování:

- nevyžádané zprávy
- obtěžující vzkazy (např. vyhrožování, urážky)
- opakované hovory prostřednictvím mobilního telefonu
- prozvánění prostřednictvím mobilního telefonu
- jiné:

19. Pokud máš opakovanou zkušenost s nebezpečným pronásledováním v online světě osobou, se kterou jsi nechtěl/a komunikovat, vyber prosím, kdo byl pachatelem nebezpečného pronásledování:

- neznámá osoba
- kamarád/kamarádka
- spolužák/spolužačka
- bývalý kamarád/bývalá kamarádka
- bývalý přítel/bývalá přítelkyně
- jiné:

20. Jsi:

- dívka
- chlapec

21. Vnímáš nějaká rizika spojená s pohybem v online světě?

- ano, vnímám
- ne, nevnímám

22. Pokud vnímáš nějaká rizika spojená s pohybem v online světě, napiš prosím, o jaká konkrétní rizika se jedná: